

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Ob pomembnem datumu slovenske zgodovine

Vojna in Osvobodilna fronta

Po naših in italijanskih dokumentih

Iz vsebine:

- VIKTOR SIREC
MILIJON SKRBI, ŽELJA, DEJANJ IN - LJUDI
Razširjena panorama
- ANDREJ NOVAK
PIERRE ELLIOTT TRUDEAU
Portret tedna
- CLAUDIUS MUSARAFU
CHOKWENDA
CHIMURENGA
ZIMBABWEJU
Ljudska vstaja v Rodeziji
- ZAKAJ JE MORAL JOHNSON
POPUSTITI?
Ob vietnamskih pogajanjih
- BOGDAN POGACNIK
SKRJIČANČOV CEREMONIAL
ZA PUBLIKO
Zapiski o pariških gledališčih (II)
- ALEKSANDER BASSIN
DUŠAN DŽAMONJA
V okviru tedna
- Dr. FRAN VATOVEC
CANKARJEV »J'ACCUSE!«
Pred 70 leti je izšel »Rdeči prapor«
- REZKA TRAVEN
OB LJUBLJANI LETA 1942
Dolomitski (ali polhograjski) odred
- BOHINJSKI HOTEL
Investitorjevo mnenje o zidanju
novega objekta
- SLAVKO FRAS
DIŠČI OTOK ZANZIBAR
S potovanja po Afriki
- ZIVOJIN TODOROVIC
PFARL BIČIK
Pogovori s pisatelji sveta
- ALENKA GERLOVIC
ZAREČE SIKARIJEVE BARVE
S poti po Španiji (II)
- ITALO CALVINO
STEZA PAJKOVH GNEZD
Odlomek iz romana
- NOVE KNJIGE

Po pristopu jugoslovanske vlade Cvetković-Maček k trojni zvezi Nemčija-Italija-Japonska 25. marca 1941 so se dogodki naglo odvijali. Jugoslovanski narodi niso odobrvali pristopa k fašističnemu bloku; to se je izkazalo v naslednjih dneh, ko so izbruhnile velike demonstracije po vsej Jugoslaviji. Komunistična partija Jugoslavije je po dvajsetletnem ilegalnem delovanju šla z množicami na ulice, ki so jasno in glasno povedale, da nočejo fašizma in nacizma, ki sta ga z ognjem in mečem vsiljevala Mussolini in Hitler. Hitler je imel v Jugoslaviji več kot dovolj svojih agentov in je bil s tukajšnjo situacijo dobro seznanjen. Ko je izvedel za velike protifašistične demonstracije, se je brez obotavljanja odločil pognati svoj vojaški stroj na Jugoslavijo in jo uničiti. Da bi načrt za napad na Jugoslavijo (Unternehmen 25) čim hitreje in čim lažje realiziral, je pridobil za akcijo še Italijane in Madžare.

In ker stara jugoslovanska vojska ni bila niti moderno oborožena niti ni imela dobrega vodstva - med oficirji in generali je kar mrgolelo izdajalcev - je bila po 12 dneh prisiljena položiti orožje. Vlada in večina buržoaznih voditeljev je zbežala v tujino, narodne pa prepustila na milost in nemilost okupatorjem.

Ni pretirano reči, da so bili to najhujši, najbolj črni dnevi. Ljudje so se stiskali po domovih in s strahom pričakovali novih dogodkov. Nemški, italijanski in madžarski okupatorji pa so se bohotno šopirili, delili med seboj slovensko zemljo in se veselili lahke zmage pa bogatega plena.

Slovenska buržoazija je poskušala tudi v teh najtežjih dneh nekaj iztržiti na svoj račun. Ko je uvidela, da se Jugoslavija podira, je v Ljubljani ustanovila Narodni svet s predsednikom dr. Markom Natlačenom na čelu. Narodni svet je prevzel v svoje roke vso oblast, 10. aprila pa izdal kapitulacijski razglas, v katerem je med drugim poudaril: »Ljubljana, prestolnica Slovenije, bo v kratkem zasedena, ohranimo pri tej priliki tisti red in mir, ki je pri nas tradicionalen... Sedaj, ko je naša vojska odšla, bi bil največji greh nad narodom, če bi civilni ljudje uporabili orožje proti tuji vojski sili ali proti domači manjšini«.

Vsa oblast Narodnega sveta pa je trajala le do prihoda italijanskega okupatorja v Ljubljano - 11. aprila 1941. popoldne.

Ob izgubi Narodnega sveta je buržoazija z obema rokoma zbrabila za sestet ali konsultu, ki naj bi pomagala vladati italijanskemu visokemu komisarju na zasedenem ozemlju.

pa velik del javnega mnenja, bo storil vse, da bo sodelovanje Slovencev z oblastmi kar moč lojalno in da bo naše sožitje z Italijani in skupni državi Italiji čim bolj prijateljsko in pristransko.

Niž manj pristransko ni priključitev k Italiji pozdravilo liberalno »Jutro«, ki je 4. maja zapisalo: »Današnji dan bo s svetlimi črkami zapisan v zgodovini našega naroda in zemlje, na kateri biva. Zgodovina Slovencev je obrnila nov list in zapisala nanj pomembne besede: Po modri volji ustanovitelja italijanskega Imperija Mussolinija je dobila slovenska metropola z vsem ozemljem, ki so ga zasedle čete zmagovite avtonomne položaj... Val hvalečnosti, ki danes poplavlja slovenska srca v Ljubljanski pokrajini, se bo jutri spremenil v neumorno žilavo slovensko delo za skupni blagor, skupne velike države.«

Vdanostni izjavi

Tudi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman ni zamudil priložnosti in je Mussoliniju poslal vdanostno brzojavko: »Duce! Zvedeli smo z velikim veseljem, da je slovensko zasedeno ozemlje po Italijanski Vojski vključeno v Italijansko kraljevstvo. Prosim Vas, da sprejmete najgloblje zahvalo v imenu vse duhovščine škoftje tega ozemlja zaradi širokogrudne in skrbne ureditve, ki ste jo poklonili slovenskemu prebivalstvu. Sprejmite tudi, Duce, izraze naše brezpogojne vdanosti. Hkrati prosim, naj božji blagoslov pride na Vaše delo, nad ves Italijanski narod ter na slovensko ljudstvo, ki bo pod okriljem Rimskega Imperija lahko oživel in se razvijalo.«

Podobno vdanostno izjavo je poslalo Mussoliniju tudi 26 predstavnikov slovenskega naroda.

V tistem tako brezupnem in brezizglednem položaju, ko so vse stare buržoazne stranke popolnoma odpovedale, ko je komunistična partija mislila na organiziran upor in boj proti okupatorju, Minilo je komaj devet dni po kapitulaciji jugoslovanske vojske, ko je bila v Ljubljani ustanovljena odprnomska organizacija. Seveda je do tega prišlo tako zgodaj zato, ker je KP že pred voin zbirala okoli sebe progresivne sile in jih pripravljala na velike dogodke v drugi svetovni vojni. Omenim naj le Društvo prijateljev Sovjetske zveze, ki je zbralo več kot 30.000 podpisov in ki je v mnogem pomenilo izhodiščno točko za ustanovitev OF.

Sestanek v najbolj mračnih dneh

Na pobudo KP so se 27. aprila 1941 v Ljubljani v Vidmarjevi hiši na Večni poti sestali zastopniki KP (Boris Kidrič, Boris Zihner, Aleš Bebler), krščanski socialistov (Tone Fajfar), demokratičnega krila Sokola (Jože Rus) in progresivnih kulturnih delavcev (Dr. France Sturma, dr. Ferdo Kozak, Josip Vidmar) in ustanovili Protiimperialistično fronto, ki se je konec junija preimenovala v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. »Sestanek je, tako je dejal Boris Kidrič, potekal v najmračnejših dneh slovenske zgodovine. Po deželi je trenutno uspevala hitlerjevska demagogija, v Ljubljani so visele italijanske in hitlerjevske zastave, bivši oblastniki, uradni politiki in strankarji, ki so se pred kratkim penili od nacionalnih fraz, so se začeli javno udnjati okupatorju in na prvi pogled je kazalo, da je slovenski narod izgubil vso perspektivo.«

V imenu CK KP je na sestanku podal analizo položaja Boris Kidrič v naslednjih ugotovitvah:

1. Uspehe hitlerjevske demagogije med slovenskimi ljudskimi množicami je zakrivila protiljudska politika nekdanjih oblastnikov. Ti uspehi so je prehodnega značaja in na vidiku je množično gibanje za osvoboditev in združitve zaslužnjega in razkosanega slovenskega naroda. 2. Nasilni protiljudske politike v predprilski Jugoslaviji se bodo razkrili tudi v osvobodilnem boju kot protinarodni in petokolonski elementi. 3. Usoda in prihodnost slovenskega naroda sta kar najtesneje povezani z usodo in prihodnostjo velikega ruskega naroda in vse Sovjetske zveze. 4. Takoj je treba pričeti z zbiranjem slovenskih množic na temelju borbe za osvoboditev in združitve slovenskega naroda.

Do konca 1941, je k OF pristopilo še 16 manjših skupin, ki so sprejele program OF. Ta program je bil v vsakem pogledu tako širok, da ga je lahko sprejel sleherni slovenski patriot.

Italijanski okupator za te dogodke ni vedel, vendar je že naslednji dan po ustanovitvi OF policijski kvestor dr. Messana izdal nalog za aretacijo 32 komunistov, izhajajoč iz pravilne predpostavke, da so komunisti najnevarnejši. Med imeni so na prvih mestih Peppca in Edvard Kardelej, Boris Kidrič, Vida in Tone Tomšič, Franc Leskošek, Boris in Sergej Kraigher, Aleš Bebler in drugi. Tudi nekatere javne kulturne delavce so pristeli med nevarne. Dne 30. aprila so aretirali dr. Frana Zwitterja, dr. Antona Stodnjaka in dr. France Messana. Isti dan je poveljstvo II. armade ukazalo, da je treba komunistično dejavnost aktivno zasledovati, vodilne komuniste takoj identificirati in strogo nadzirati.

Okupatorjeve slutnje

Kljub budnosti okupatorskih oblastí se je osvobodilno gibanje naprej razvijalo. Po ustanovitvi sestanku OF je začela partija z vrsto sestankov in konferenc za popularizacijo OF. Kmalu so se pokazali prvi uspehi: začela se je dvigati narodna zavest, hitlerjevska demagogija se je kljub uspehom zamajala in nastajajo so začele ugodnejše razmere za množično osvobodilno gibanje. Prvega in 2. junija 1941. je bila pri Ivančevih v Trnovem širša partijska konferenca, ki se je udeležilo blizu 30 partijskih funkcionarjev iz vse Slovenije. Največ razprav je bilo posvečenih pripravam za organiziranje oborožene vstaje.

Konferenca je bila strogo ilegalna in obvestilo italijanske kvesture z dne 5. junija ni v nobeni zvezi z njo. Italijani so vendarle stili, da se nekaj pripravlja, zato ni presenetljivo obvestilo kvesture: »Znana nam je, da razširjajo v glavnem mestu Ljubljanske pokrajine združeni in osamljeni elementi komunistično agitacijo in jo celo stvarno izvajajo s sklicevanjem sestankov ter sestavljanjem in razširjanjem prevratnih letakov.« (Italijanska kvestura je dobila med drugim v roke letak, ki ga je konec aprila izdal CK KPS z naslovom »Slovenskemu narodu! Vojaki, podoficirji in oficirji nemške, italijanske in madžarske okupacijske armade! Letak je bil preveden v nemški, italijanski in madžarski jezik.)

V drugi polovici junija beležimo v pripravah na »stajo spet dva pomembna dogodka: 15. junija je zasedal v Ljubljani Vrhovni plenem OF, 22. junija pa je CK KPS na svoji seji na Vodnikovih cestí ustanovil Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. To je bilo prav tisti dan, ko je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo. Po poročilih italijanskih dokumentov naslednjega dne so med 22. in 24. uro izbruhnile »prevratne demonstracije v Smartnem, Devica Marija v Polju, Kašlju in Sostrem, v zahodnem in severozahodnem delu Ljubljane. Pri teh demonstracijah je bil ustrelen Slavko Novak, nekaj drugih aktivistov pa so aretirali.

Partizanski zakon in oborožen boj

Nekega dne prej je italijansko protivohunsko središče sporočilo, da se v Ljubljani iz dneva v dan krepi delovanje razsežne komunistične organizacije, ki razpolaga tudi

24. Starnaki Massimo, figlio di Massimo e di Eugenio nato a Venezia, nato 20 giugno 1908 a Corona, pertinente a Lubiana, studente della medicina, disorganico e comunista, già condannato per l'attività del comunismo.

25. Ravinar Eugenio, figlio del dott. Vladimiro ed Antonia n. - Sterle, nato 19 marzo 1912 a Lubiana ed lui pertinente, avvocato-praticante, residente a Lubiana, Miklošičeva 18.

26. Krivic VI dalar, figlio del fu Edmondo e Francesca nata Mešan, nato 26 aprile 1914 u Idrijaka Loka, pertinente a Ptuž, studente in legge, residente a Lubiana, Tyrševa No 125

27. Kreft Giovanni, figlio di Giovanni e Maria n. Lilek nato il 20 dicembre 1906 a Madona, pertinente a So. Jurij, sottoprefettura Ljutomer, studente, ammogliato, di residenza sconosciuta.

28. Strenič Vesna, figlia di Giuseppe e Catarina n. Keletra, nata il 11 giugno 1920 a Plaine, studente universitaria, pertinente a Maribor, residente a Lubiana, Komenškega No. 7. presso Bebler.

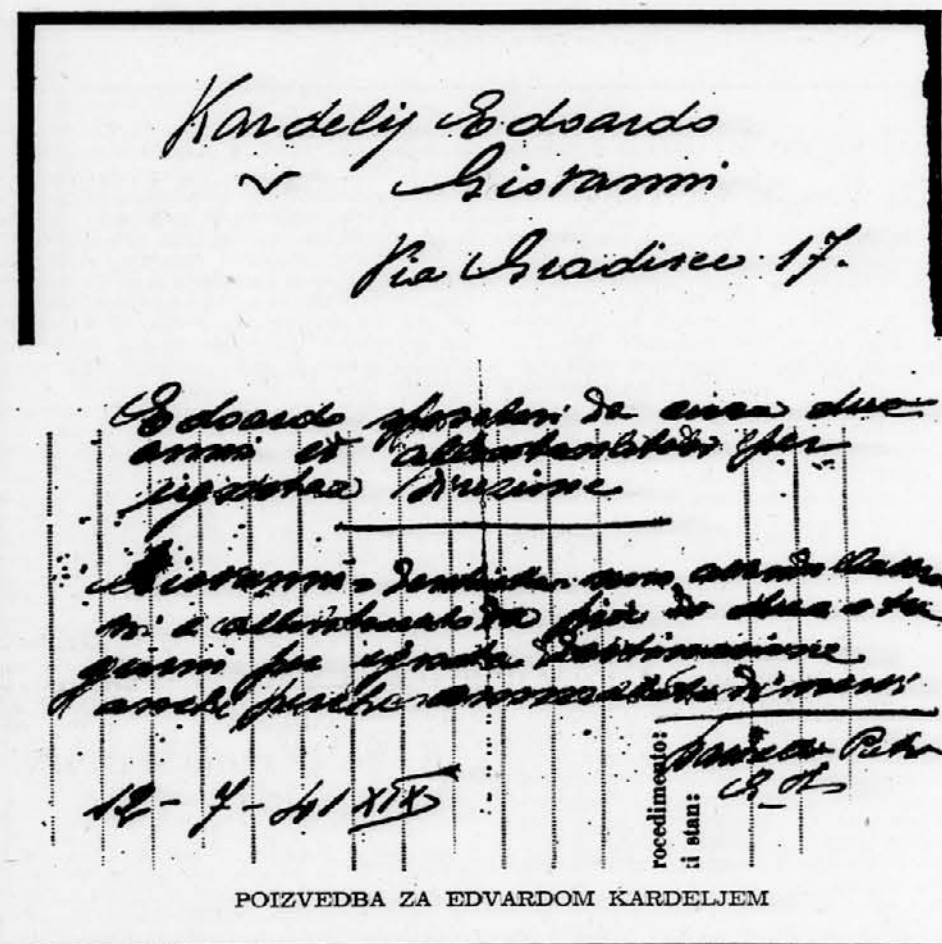
29. Šimn Bedeljo, figlio di Roberto e Maria n. Urek, nato il 30 aprile 1915 a Lubiana ed lui pertinente, lavoratore, celibe, residente a Lubiana, Aleševčeva No 38, già condannato per l'attività del comunismo.

30. Kidrič Boris, figlio di Francesco e Felice n. Kundlić nato il 10 aprile 1912 a Vienna, pertinente a Lubiana, ammogliato, studente universitario, abitante a Lubiana, Ilirka ul. nuova casa senza numero, presso dott. Rozman, già condannato per l'attività del comunismo.

31. Novak Leone, figlio di Antonio e Leopoldina n. Schwarz, nato il 17 ottobre 1906 a Marburgo, pubblicista, residente a Lubiana, Tyrševa c. 47 b, terzo piano, già condannato per l'attività comunista.

32. Dott. Bebler Alessandro, figlio di Balthare e di Francesca n. Goll, nato il 8 giugno 1907 a Idria, pertinente a Lubiana, avvocato-praticante, residente a Lubiana, Komenškega ul. No. 7, già condannato per l'attività comunista.

DEL SEZNAMA NEKATERIH ZNANIH KOMUNISTOV
Zanje je italijanska kvestura 28. aprila 1941 odredila aretacijo

„Vsa Ljubljana je polna srpov in kladiv“

Vzporedno z organizacijsko političnimi pripravami, ki smo jih omenili, so se iz dneva v dan množile napise, potrosne in sabotažne akcije. Saj skoraj ni bilo dneva, da aktivisti OF ne bi bili popisani del mesta z gesli OF. »Slovenski poročevalci št. 9 je med drugim prinesel novico: »Vsa Ljubljana je polna srpov in kladiv«.

Na Napolonovem trgu v Ljubljani pa je italijanska patrulja pobrala listke z napisom »Italijani, Nemci, račun bo krvave. Ljudje so dali svojim čustvom duška na vse možne načine. Obveščevalni vestnik XI. armadnega zbora z dne 25. julija 1941 pravi med drugim, da so našli letake, ki so bili napisani v italijanskem jeziku in so se obračali neposredno na italijanske vojsake: »Po gostilnah pogostoma izgovarjajo prevratne besede in pojejo izzivne pesmi v navzočnosti naših vojakov, ki so morali že večkrat posredovati, da so lokalne izpraznil in aretirali odgovorne osebe... V nasprotju z delovanjem komunistične propagande je treba zabeležiti vedenje duhovščine, ki vsak dan bolj kaže, da se bo

še ravnati po navodilih naše oblasti. Vojna v Rusiji olajuje to zadržanje in dela iz duhovščine močno propagandno orodje reda zlasti, če upoštevamo globoko ukoreninjeno versko čustvo Slovencev in zaskrbljenost, ki jo je budilo med duhovštvom še pred našo zasedbo naraščanje tukajšnjih komunističnih organizacij.«

Temelji nadaljnega boja

OF je v drugi polovici 1941. leta zajela že pretežno del Ljubljane, hkrati pa se naglo širila tudi na podeželju. V akcije so se vključevale nove skupine ljudi in se lotevale vedno drzejših dejanj, med katere štejemo zlasti razoroževanje italijanskih vojakov. Obveščevalni vestnik št. 19. poveljstva XI. armadnega zbora z dne 9. avgusta 1941 je na primer sporočil: »Strel in napadi na vojske so se začeli že aprila. Največ primerov je bilo meseca julija v delih Ljubljane, napadi na brzojavke in telefonske linije so bili meseca julija, razen enega primera, vsi v delu Ljubljane, zato jih lahko pripisemo delu organizacije s sedežem v Ljubljani. To je tudi posledica hujskaških prevratnih letakov, ki so se pokazali meseca julija... Napadi na železniške proge so bili julija vsi v delu Ljubljane; napisi in komunistični znaki so se pojavili v velikem številu v delu Ljubljane... skrivanje orožja in razstreliva; našli so ga v Ljubljani, kamor je bilo importirano. Za avgust pa je Obveščevalni vestnik poročal o stopnjevanju uporniške dejavnosti: Ne napačajo le posamezniki, ampak skupine (trojke)... psovanje vojskarske se je v primerjavi z julijem povečevalo... napadi na telefonske linije so se v primerjavi z julijem potrojile... prav tako so se potrojili napadi na železniško progo. Širjenje prevratnih letakov je v vsej Ljubljanski pokrajini silno naraslo... Dosegli ni bilo moči odkriti tiskarne.

Kot z naših je tudi iz italijanskih dokumentov razvidna izredno nagla rast osvobodilnega gibanja. V drugi polovici leta 1941 pa je bil storjen nadaljnji velik korak, ki je zahteval izredno angažiranje vseh sil in posebej še Komunistične partije Slovenije. Ustanoviti je bilo treba oboroženo enote, ki naj bi začele z vojaškimi akcijami proti okupatorjem. Po nalogu KP je odšla vrsta njenih članov v gozdove, kjer so sestavljali prava jedra partizanskih čet. Njim so se kasneje priključili tudi drugi, predvsem iz skupin, ki so 27. aprila ustanovile Osvobodilno fronto. S formiranjem partizanske vojske in političnih ter obistnih organov OF so bili sgrajeni temelji nadaljnega narodnoosvobodilnega boja, ki se je po toliko žrtvah in trpljenju končal v tako težko pričakovani svobodni pomladi maja 1945. leta.

MATIJA ŽGAGNAR

J. ZIRNEC - NA FOTI PROTI VRHU MANOSA

Razširjena panorama

Milijon skrbi, želja, dejanj in - ljudi

Odločil sem se, da bom napisal razširjeno panoramo. Ilustrirano, kot se pred praznikom spodobi. Idejo so mi seveda dali — razširjeni sestanki. Teh je bilo zadnja desetletja. Sklicevali so jih takrat, ko je bilo potrebno sodelovanje vseh »dejavnikov« hkrati. Na njih so sodelovali vselej tudi tisti, ki sicer na takšnih mestih ne pridejo do besede in so s tem zelo počaščeni.

Prav zaradi tega sem se tokrat odločil za razširjeno panoramo. V njej bom namreč poskušal povedati tisto, česar se mi v rednih panoramah letos še ni posrečilo povedati. V njej bom dal besedo tudi tistim, katerih beseda pravzaprav ni kdove kako pomembna, pa vendarle radi kaj povedo, naredijo, se jezijo, veselijo. Tistim, ki tudi sicer delajo mavrico beograjskega življenja.

Zamislite si, prosim, da je bil to razširjeni sestanek, ki je trajal več kot tri mesece, pa smo ga iz tehničnih razlogov strnili v eno samo številko enega dne. Zaradi takih razlogov (prostora, ki je kljub vsemu omejen) seveda ne moremo objaviti prav vsega, kar je kdo na tem zamišljenem sestanku rekel, med drugim tudi zato, da nam tega kdo ne bi štel v slabo — če bi namreč napisali prav vse, kar smo ta čas slišali.

Torej — najprej odgovor na vprašanje:

Kaj se ne bi posrečilo niti Vasilu Grivčevu

To je ilustracija razmer pri ponovni izbiri direktorjev. Izrečena je bila na skupni seji predstavnikov gospodarskega zbora mestne skupščine, upravnega odbora gospodarske zbornice in mestnega sindikalnega sveta. Glaslji pa se: »Niti Vasil Grivčev, ki že nekaj let uspešno vodi našo zunanjo trgovino, ne bi mogel konkurirati za direktorja mnogih zunanjetrgovinskih podjetij, ker so zahteva razpisov prirojene tako, da bi celo tudi njega onemogočili!«

Kronist beograjskega življenja je te dni pojasnil, da je že več kot 300 takih razpisov neuspešnih, ker so kandidati provinčni in najprej povprašujejo, ali bo kandidiral tudi dosedajni direktor, in ko zvedo, da bo, potem raje odnehajo.

V življenju so torej prav tako suvereni kot v solah, kjer se je prosvetno pedagoški zavod upri množičnemu izključevanju učencev, ki nocojo dobro delati (imajo 25 neupravičenih ur), zato ker ni dovolj večernih šol in ker je ulica slabo vzgojitelj.

Podobno velikodušnost je tiste dni januarja pokazala tudi osnovna organizacija ZK pri humorističnem listu »Žeje«, ko je razpravljala o idejnopolitičnih pozicijah »Književnih novine«, saj je ugotovila, da njeni člani eno znajo brati med vrsticami, kar je pravzaprav originalni jezevski humor in spominja na največjo politiko skrivanja glave v pesek.

Mimo tega pa je prav takrat zoološki vrt sporočil jarnosti, da bo dobil prave pravice noje in nemara tudi nosoroge in vrniti se — neke vrste govoda, Dom mladine pa je objavil, da ima na programu »Odmiranje medvedov«, da je (bilo) na voljo še kakih sto vstopnic in da je za komedijo poskrbel Copić.

V Operi je tedaj prvak milanske Scale in stalni gost Metropolitan opere v New

Yorku, bolgarski bas Nikolaj Caurov pel Medista (iz Gounodove opere Fausti). Mestni inspektor pa je tistega jansrskega dne kot nalašč ugotovil, da je dan miren, ker so do bili le nekaj anonimnih prigrisatjev, ki jih bodo morda že naslednjega dne preverili. Z zamrznitvijo osebnih dohodkov prizideki kolektivi, ki so si decembra podelili tudi po dve plači, pa so se z inspektorjem strinjali, saj jim še na misel ni prišlo, da bi se delali moralne in bi denar vračali. Bolje kot govoriti o tem je torej vprašati FTT informacije.

To je samo eno izmed odvečnih vprašanj, ki jih vsak dan poslušajo telefonistke oddelka za informacije, ki razen tega slišijo tudi takšna vprašanja: Kako je mogoče kupiti žeblice v prahu? In podobno. Seveda razen zelo zanimivih rezultatov športnih tekmovalj, vprašani o programih kinematograf, gledališča itd. Mar bi jih kdo vprašal, kdaj bodo Jugoslovani obkolosarili svet? Student medicine Cedomir Miletić namreč namerava to storiti skupaj s kolejarjem Aleksandrom Nakićem v prihodnjih sedmih letih. Startala bosta, trditve, na dan mladosti s stadiona JLA — letos seveda.

Kako je moči narediti vrv iz peska?

Ali pa bi jih kdo vprašal po čem je Remarque? Dobil bi odgovor, da s 50-odstotnim popustom v predverju Doma sindikatov, kjer je stalna razstava knjig založbe »Mlado pokolenje« in so Remarqueova zbrana dela po 25.500, Dostojevski po 34.500 in Jesenin po 11.700 starih dinarjev itd. Če pa bi hoteli vedeti, zakaj so stali vstopnice za gledanje filma »Profesionalci« v kulturnem centru Beograda po 800, 1000 in 2000 dinarjev za prvo, drugo in zadnjo predstavo, pa bi zvedeli, da so film prikazovali le eni dan in da so imeli prste vmes profesionalci (prekupčevalci).

Teže je seveda odgovoriti na vprašanje, zakaj so se lani stroški štrčlanske družine v Beogradu povečali ravno za 7 odst. (nasproti predlanskim). Dejstvo pa je, tako je sporočil direktor mestnega zavoda za cene, da je tako bilo in da so na standardu Beograščanov najbolj vplivale cene storitev — zlasti obrtnikov. Krojači so bili na primer dražji do 28, frizerji pa kar do 40 odst. In v takšnem vzdušju ni nič čudnega, da je tudi uprava mesnega pokopališča zahtevala podražitev svojih storitev do 50 odst., saj je vendar logično, da je zadnji počitek znatno prepečen, da bi grobarji lahko od njega udobno živeli. Na kredit pa jih tudi ne morejo pokopati, saj je dolg vendar treba odplačevati. Počitek na odplačilo pa lahko imajo beograjski prosvetni delavci, saj jim ga nudi »Dalmacijaturiste« v Primorju in v drugih letovišnih, čeprav je idejo dolžan turistični zvezi Beograda, ki za zimске počitnice vabi v Beograd prosvetne delavce drugih krajev in mest.

Vtem pa je beograjski kronist hladnokrvno zapisal: »Danes (22. januarja) je bilo na Tasmajdanu 2000 drsalcov, prvo pomoč so klicali samo srčni bolniki in astmatičari, večeraj ni bilo nobenih večjih trčenj. Anton Marti je začel v Sodobnem gledališču z vajami na terazijskem odru (»Zgodba z zahodne strani«), v Teater la Felice v Benetkah so odpotovali solisti beograjske Opere, šest stolpnic Zvezdare je na šestih stopinjah (gretja stanovanj) in — uprava zveznega izvršnega sveta je ponudila mestnemu prevoznikemu podjetju 14 svojih avtobusov med 8.40 in 13.40 uro. (Uporabljali jih bodo na trolejbusni liniji za Novi Beograd, ko ne bo elektrike) ...«

Ali zdaj veste, kako je mogoče narediti vrv iz peska? Ne? Pa boste vsaj zvedeli!

Kje so omožili Evo Ras s košaro za odpadke

Nanj me je spomnil koordinacijski odbor beograjskih gledališč, ko je sporočil, da so se gledališča odločila privabljati gledalce na najbolj aktiven način — tudi z objavo ljanjem svojih programov na lepkih, ki vijo v beograjskih kavarnah, s pripombo (oziroma pojasnilom), da to ni nič novega, ker tako delajo tudi v vseh drugih mestih na svetu.

To res ni nič novega, saj je to metodo uporabilo (namesto v kavarnah po ulicah) Studentsko pozorišče igrališča, ki je na najbolj kričec način propagiralo svoje nastope. Evo Ras so na primer slikali in razstavljali v mini objekti (v meterskem kvadratu), še preden se je začela sličitati za Makavejeva. Razstavili so jo na trgu Marka in Engelsa v oglu zgradbe Doma sindikatov, kjer je sicer stala tudi košara za odpadke.

Beograjski urbanistični zavod se torej upravičeno razburja sprito nestrokovnega reklamiranja vsemogočega blaga, saj je ugotovil, da se s tem ukvarjajo zvečne elektricarji in risarji trdk, dovoljenja pa daje v eni izmed beograjskih občin na primer kar referent — frizer. Zavod je o tem naredil elaborat in upa, da bo svoje predloge nekako lahko uresničil, čeprav (ali prav zato) se za reklame na različnih fasadah potujejo kar cez 800 podjetij.

Za ta problem se zanima tudi kulturno prosvetna skupnost glavnega mesta, ki sodi, da je treba prilagoditi fiziognomijo kulture tega mesta zahtevam večje ravni.

V SREDIŠČU NAŠEGA GLAVNEGA MESTA

Foto: Tanjug

Med drugim poziva kulturne delavce tudi k razpravi o zunanosti mesta, ne samo k razpravi o modri preklinjanja, o vplivu skrajšanega delavnika na obisk muzejev, gledališč, galerij itd. Morda pa bi kazalo razpravljati tudi, ali res ogrožajo telesno kulturo občinski davki na vstopnice za boksarske in nogometne nastope in prireditve, kar trdi zveza organizacij za telesno kulturo. Davek je namreč namenjen množični telesni kulturi, toda utegne se zgoditi, da se nogometiški in boksarski na to kulturo povzročajo in gredo nastopat v druge kraje, kjer se bodo takemu davku lahko izognili, ker ga ni.

Ne vem sicer, če je bilo zaradi tega, toda zgodilo se je, da medved beograjskega zoološkega vrta letošnje zime niso prespali. Vsekakor pa se kaže zgedovati po gledališki komuni Narodnega gledališča, ki je odprla ventile delovnih organizacij, da so milijoni začeli na debelo teči in — ustanoviti kulturno komunjo.

Zdaj pa vas že zanima

Inspektorju so (skoraj) odgriznili prst

To se je pripetilo inspektorju kriminalistične službe v eni izmed racij, ki so zadnje čase pogoste. V pivnicah in drugih nočnih lokalih namreč sem ter tja na mah poberejo po 120 in več žeparjev, tatov, brezdomcev in prostitutk samo okrog kolodvora in Terazij. Med enim takih pohodov pa je imela neka šestnajstletnica kar dva kavalirja, ki sta ji poskušala omogočiti beg z napačno na inspektorja. Eden je inspektorju skorajda odgriznil prst, toda možu so bili dovolj tudi drugi prsti za to, da je oba kavalirja premagal in spravil v marico.

Podobna razburjenja pravzaprav v Beogradu niso tako redka, saj se je nedavno

mladenič, ki je ubil v Novem Beogradu mlilničnika, pripeljal znova v Beograd (zbežal je iz poboljševalnega doma) in je z ukradenim avtomobilom divjal po še zaledenelih ulicah s stokilometriško hitrostjo in z dvema revolverjema za pasom. Obžaloval je celo, da jih ni mogel uporabiti, ko so ga prometni milničniki pobrali iz jarka, kamor je padel potem, ko je z avtomobilom trčil ob drevo.

Za razburjenje so poskrbeli tudi roparji, ki so sredi belega dne ukradli denar iz blagovnice »Beograda«, potem ko so ustrelili taksiista, katerega avto so porabili za beg z denarjem, in ranili kurirja, ki je prenašal denar — kot da nosi časopisni papir. Zdaj pa so obnovili tudi proces zoper mlilničnika, ki je ustrelil v vozilu cestnega prometa maturo; mlilnik se je branil pred objestnimi mladeniči. Tukajšnja razpoloženja so očitno podložna skrajnostim, saj so tega mlilničnika hudo obsojali — dokler niso doživeli uboja drugega mlilničnika, ki v srečanju z mladičnimi tatovi avtomobilov ni posegel po orožju.

Vse to seveda ni šala; kadar si pred izbiro, ali žrtvovati prst ali življenje, je treba naglo odločiti in reagirati, saj je treba misliti razen na svoje tudi na tuje življenje. Najbrž pa gre mnogo bolje in bolj enostavno, če mlilničniki niso iz drugih krajev, temveč iz Beograda, kajti potem ne samo da poznajo vse labirint ulic svojega rajona in mesta, temveč tudi vse tipe ljudi, s katerimi se bodo morali srečati. Tako mislijo organizirani beograjske varnosti, zato so se odločili za učenje, ki so končali srednjo šolo in se želijo zaposliti. Za kakih sto takih mlilničnikov jim je še ostalo denarja iz proračuna in to je že nekaj — vsaj za začetek.

Zdaj pa:

Hišni sveti ne pobirajo več vodarine

Hišni sveti so prej prostovoljno pobirali denar namesta mestnega vodovoda, toda tega dela se niso odrekli — prostovoljno. Njihove posle — prostovoljne ali ne — je skoraj v celoti prevzelo mestno stanovanjsko podjetje. In to podjetje zdaj pobira denar tudi za vodarino, skupaj s stanarino in drugim. Pa tega noče več delati, ker je ugotovilo, da mestni vodovod za to pre malo dá.

Mestno stanovanjsko podjetje: »Zahtevamo spremembo pogodbe z vodovodom! Zaradi neplačan računov naj nam odobri 5 odst. kasaskonta na bazi lanskoletne realizacije, za stroške pobiranja denarja in obračuna porabe vode pa naj nam plača 59, ne pa le 28 milijonov starih dinarjev kot lani.«

Mestni vodovod: »Nimamo denarja. Odkar pobira vodarino stanovanjsko podjetje, so stroški še večji. Prej so nam namreč to delali hišni sveti — prostovoljno. Zahteve stanovanjskega podjetja bomo sprejeli le tedaj, če nas bo v to prisilila mestna skupščina.«

Stanovanjsko podjetje: »Tujih izgub ne bomo pokrivali!«

Mestni vodovod: »Seveda ne, saj smo že zahtevali znižanje cen vodi za 50 odst.«

Kronisti so med tem zapisali: »Povečanje cen greju stanovanj in prostorov; povečanje cen elektrike; samopostrežbe sprašujejo, kdo bo plačal zavijanje kruha in pečivo; da o cenah grobarjev ne govorimo ...«

Služba prve pomoči: »Samo zaradi lažnih pozivov smo v enem letu izgubili 10 milijonov starih dinarjev!«

Vse to gre na naš račun! Morda pa bi bilo res bolje, če bi kdaj kaj stordli tudi prostovoljno? Toda potem bi morali znova pooblastiti hišne svete za marsikaj, kar zdaj delajo v stanovanjskem podjetju.

Beograd pa nima glavobola samo z vodo, gretjem, elektriko in podobnim, temveč je bolan tudi od — kanalizacije. Manjka mu 225 km kanalizacijske mreže, 800 ulic nima imen in nekaj tisoč hiš je brez števil; postarji, zdravniki, gasilci in drugi pa ne najdejo naslovov, komu je treba dostaviti pisma, pomagati, če je bolan, če kje gori.

Jubileji in ... da ne govorimo o perspektivah

Ko se že s »Skadarkijami« večerja tako radi prestavljamo v preteklost, si je tudi mntej sodobne umetnosti privoščiti tak vve-

mepova in je ob koncu razstave »Tretje desetletje — konstruktivno slikarstvo« priredil (konstruktivni) večer iz albuma dvajsetih let in pričaral vdušje in čas delovanja slikarjev, katerih dela je razstavjal dva meseca — nekakšno jubilejno prireditev, ki to pravzaprav ni bila. Narodno gledališče pa je za zdaj napovedalo stoletnico rojstva s trinajstimi predstavami (ne bodimo babjevrni) gledališča, opere in baleta. Žiljgoslovansko dramsko gledališče praznuje dvajsetletnico, otroško gledališče dvostoto predstavo bajke o cesarju in pastirju in ...

Po desetih letih (najbrž oktobra) bo letošnja končana prva etapa izgradnje tovrnega pristanišča na Donavi, kjer bodo potem lahko razkladali in nakladali 12 milijona ton ladijskega tovora, da o drugem prometu ne govorimo. Za blagovnico »Beograda« v Novem Beogradu pa zdajjo okrogli dom telesne kulture (60 m v premeru), ki bo stal 6 milijonov 638 tisoč novih dinarjev in je še eno praznovanje jubileja — izgradnja tega novega mesta, zlasti pa pridobitev kakih 25.000 novih beograjskih otrok.

Izgradnja weekend naselja pri Grocki (20 km od Beograda) seveda ne sodi med jubileje, pač pa v perspektive (turizma). Novih 314 hektarov površine za počitnice — 300 hišic za kakih 900 prebivalcev je za beograjske razmere (pomanjkanje izletišč) pravi raj. To je prav tako objubljaljoča podjeto (urbanističnega zavoda) kot prizadevanje gostinskega podjetja »Stari grad« (ki ima na dan več ko 100.000 obrokov jedi), da bi zgradili v Beogradu tovarno hrane, ki naj bi delala za vse gostinske organizacije pa tudi za šolske in druge kuhinje — zlasti zdaj, ko je družbena prehrana spet došla veljavna — zaradi novega delovnega časa ustanov.

V perspektivo nemara najbolj sodi uspeh inštituta za proučevanje materialov, ki gradi sredi Havane prve eksperimentalne hiše iz železobetona, kakršne so zgrajene v Novem Beogradu, zlasti pa zanimanje Svedov, Českoslovakov in Sovjetov za ta naš Željezisten in sploh preusmerjanje izvoza, gospodarstva in gospodarjenja glavnega mesta, ki teži h kakovosti iz dosedanjega izrazito ekstenzivnega gospodarjenja, toda najočitnejše izražene perspektive vendarle v urbanističnih načrtih razvoja Beograda v 2000. letu.

Vsejugoslovanski natečaj za urbanistično ureditev glavnega dela Beograda od Kalemegdana do Slavije je namreč v 22 predloženih in zlasti 12 izbranih delih (za podelitev nagrad) predstavil vizijo milijonskega mesta bližnje prihodnosti, toda navidezdo nedosegljivih oblik. V teh delih prevladuje vizija visokih oblik, med katerimi bo hotel »Slavija« na trgu Dimitrija Tucovića pravi prilikavek. Metro pod Terazijami in nadzemne nadstropne ceste bodo la del mesta spreminile v sprehajališče. Posebej zanimiva pa je ideja o združevanju terazijske rase s Terazijami v nekakšno obliko amfiteatra, ki se naj spušča k Savi s terasami in »gnezdi« za vse mogoče namene — od kinematografov do razstav in sprehajališč, za promet zaprta Knez Mihajlova ulica pa naj bi odpirala Studentski trg proti Donavi in bližnjim zgodovinskim objektom.

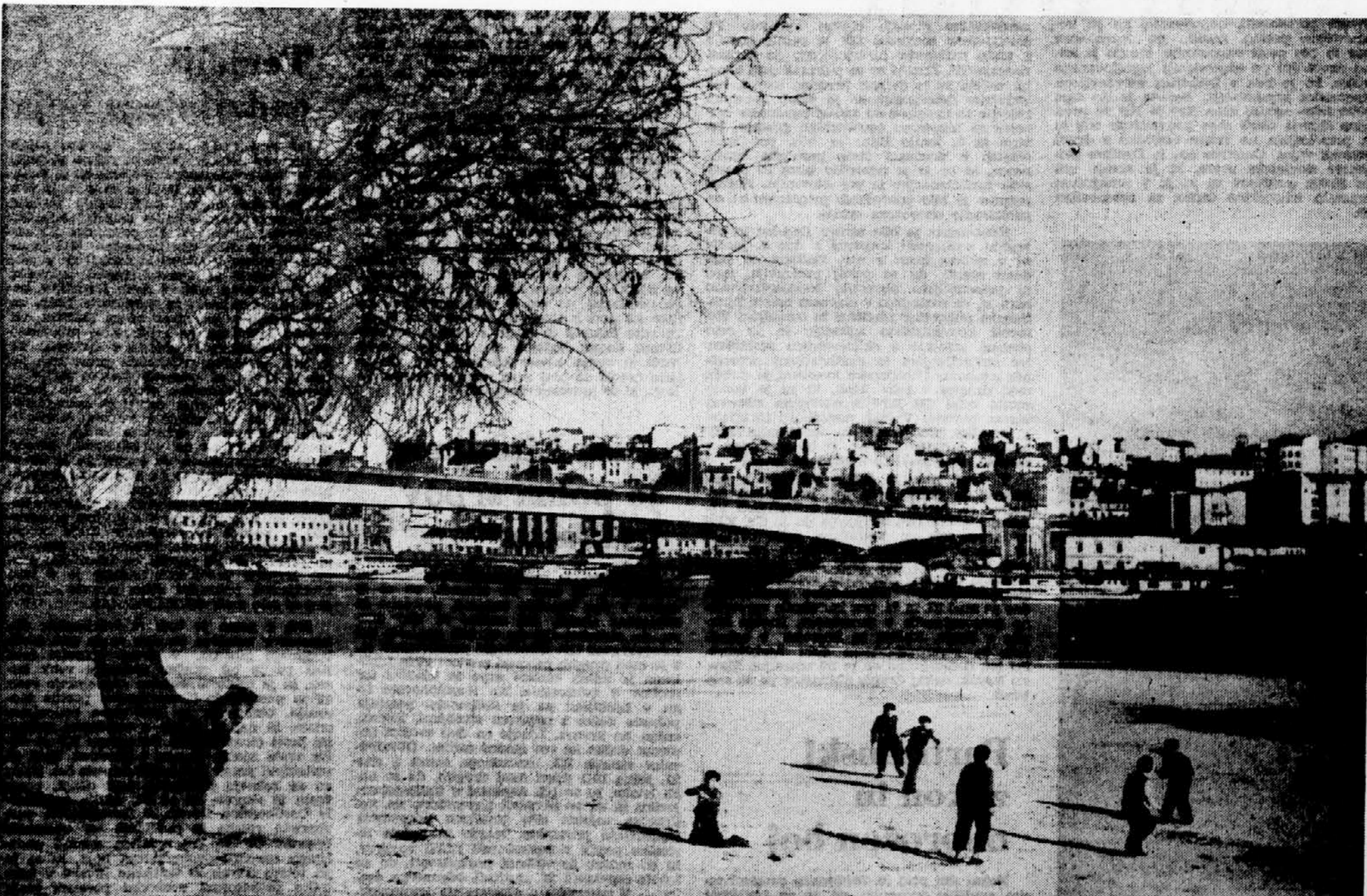
Milijon skrbi, želja, dejanj in ljudi torej obeta mavrico najlepše prihodnosti, v kateri bodo trgovci prinášali blago na dom, nagrajevali vsakega stotega kupca, stipečisti vračali izposojeni denar, mestna skupščina skrbeča za svoje starce itd.

Blagovnica »Beograda« se je pravzaprav že odločila za dostavo blaga na dom, če po telefonu naročite za več kot 5000 starih dinarjev blaga, samopostrežbe podjetja »Vračar« pa že nagradijo ki ga je izbral za nakup. Socialistična zveza je že zahtevala potrebne milijone za stare ljudi, ki niso preskrbljeni (teh je okrog 71.000) ali pa dobi pre malo socialne podpore ali pokojnine za preživljanje, toda skupščina se ni odgovorila, kajti polovica vseh v Beogradu zaposlenih je nekvalficiranih, to pa pomeni potencialno breme upokoencev, ki imajo prenahalno pokojnino ... Sklad za stipečiranje, kateremu študentje dolgujejo čez 4 milijarde, še ni vložil tožb ...

Toda to so samo perspektive — dobre in slabe. Samo rožnatih nikdar ni bilo, razen če so nismo sami slepi!

In sklep? Ga ni! Prav tako kot na mnogih sestankih, kjer za formuliranje sklepov izberejo komisijko. Življenje pa se ne da prikrasiti-komisijko. Komisijo si lahko samo zamislite — prav tako kot ste si zamislili ta razširjeni sestanek, ki je trajal dobre tri mesece, pa na njem še zdaleč ni bilo povedano vse, kar bi veljalo povedati.

VIKTOR SIREČ

SAVSKI MOST V BEOGRADU

Foto: Tanjug

Ljudska vstaja v Rodeziji

Chimurenga v Zimbabveju

Proti režimu Iana Smitha

Osemindvajseti april je za ljudstvo Zimbabveja velik praznik. To je dan vstaje - chimurenga. Na ta dan leta 1964 se je začela druga faza ljudske vstaje proti režimu Iana Smitha, vstaje, ki jo vodi ZANU, afriška nacionalna unija Zimbabveja. Dogodek, ki je obeležil začetek tega posebej organiziranega boja, v katerem sodelujejo organizirane gverilske enote, ki se urijo zunaj dežele, je bitka pri Sinoii, v kateri so borci ZANU ubili 30 vojakov Smithovega režima in uničili 12 helikopterjev.

ZANU je bila ustanovljena 8. avgusta 1963. To nacionalistično gibanje so ustanovili mladi Afričani, ki so menili, da legalni in nenasilni boj proti kolonialni oblasti ne more uspeti, in so sklenili organizirati oboroženo gibanje, ki naj bi popeljalo deželo v svobodo in neodvisnost. Ti ljudje so čutili, da je prišel čas, ko morajo afriške množice zgrabiti za orožje in se postaviti po robu belim priselencem in britanskemu imperializmu. Mi smo sami svoji osvoboditelji, je nekoč rekel naš predsednik Nda-

Zimbabve, ki leži na jugu Afrike med Zambijo, Mozambikom, Južno Afriko in Lesothom, meri 391.000 kvadratnih kilometrov in ima 4.239.000 prebivalcev. Od tega je štiri milijone Afričanov, 235.000 belih priselencev in okoli 4000 pripadnikov drugih ras. Zimbabve je dokaj bogata dežela. V njenih nebranih so nahajališča zlata, cinka, premoga, azbesta, kroma, kositra, na njeni zemlji rabi tobak, sladkor, čaj, bombaž, sadje itd.

Zimbabve je postala britanska kolonija konec minuloga stoletja, po hudih bojih med domačini in Britanci, ki jih je vodil John Cecil Rhodes. Ta je leta 1888 osvojil deželo za Britansko južnoafriško družbo in leta 1894 so ji po njem dali tudi ime Rodezija, ki ga imamo še zdaj.

Zdaj, po 80 letih kolonialne okupacije, med katero je britanska vlada vedno upoštevala le koristi belih priselencev, ni pa se menila za potrebe domačega prebivalstva, ima peščica priselencev v rokah velike površine plodne zemlje, medtem ko milijoni domačinov nimajo niti peči, kamor bi se lahko zatekli pred zatiranjem, ki je še hujše, odkar je Ian Smith 11. novembra 1965 enostransko razglasil neodvisnost. Beli priselenci so se polastili vse plodne zemlje in vseh delov, kjer so bogata rudna nahajališča. Nam, ki smo lastniki te zemlje, tuji ukazujejo, kje naj živimo in kje naj postavimo plug. Če priseljenca zamika zemlja, ki jo ima kak Afričan, tega človeka brez opozorila in brez odškodnine preženejo z njegove zemlje. Medtem ko imajo mnogi priselenci toliko zemlje, da je ne morejo obdelati, pa mi nimamo od česa živeti.

Priseljenec sto, domačin pa štiri funte

Beli priselenci kupujejo pridelke in izdelke domačinov po smešno nizkih cenah. Hočejo namreč, da bi bili Afričani odvisni od njih, tako da se ne bi mogli boriti za svobodo. Tudi plače afriških delavcev so veliko nižje od plač priselencev, pa najsi bo v rudnikih, v tovarnah ali pri katerikoli drugem delu. Medtem ko zasluži priseljenec najmanj 100 funtov na mesec, dobi domačin največ štiri funte, kar ni dovolj, da bi lahko preživel sebe in družino.

Podobno je zatiranje tudi v izobraževanju. Afričani nimajo možnosti za pošteno šolanje. Medtem ko je za otroke priselencev šolanje obvezno in brezplačno in imajo na voljo več kot dovolj mest, pa je za afriške otroke manj mest v šolah kot za otroke priselencev, čeprav je, seveda, afriških otrok veliko več. Šolanje za afriške otroke tudi ni obvezno. Priselenci namenoma odpravljajo domače, ker so boje, da bi jim izobraženi Afričani postali nevarni. Tisti red-

ki afriški otroci, ki imajo priložnost študij se, se izobražujejo po posebnem programu za Afričane. To šolanje je duševna kolonizacija, med katero otroke med drugim uče, da so britanski belci boljši in sposobnejši ljudje kot Afričani.

Osvobodilni boj bo odpravil krivice

Chimurenga - osvobodilni boj - bo odpravil vse te krivice in po osvoboditvi bo ljudstvo Zimbabveja živelo v socialistični državi, ki jo je zgradila ZANU. Toda zdaj je v ospredju še vedno oboroženi boj. ZANU je začela že po prvem kongresu, ki je bil junija 1964 v Gwelou, uresničevati svoj prvi akcijski program. Borci ZANU so uničili veliko komunikacijskih objektov in posestev belih priselencev, razen tega so pa začeli po vsej deželi postavljati zasede in napadati priselence. V teh akcijah so sodelovali tudi Victor Mlambo, James Dhlamini, Duly Shyreck, Francis Chirisa in Jeremiah Takandanya, tovarši, ki jih je dal Smith pred kratkim obesiti.

Po tem množičnem uporu je bila naša stranka prepovedana in več kot deset tisoč članov in funkcionarjev stranke so aretirali ter jih brez obravnave vrgli v zapor ali koncentracijska taborišča. Tisk pred enostransko razglasitvijo neodvisnosti je Smith razglasil izjemno stanje, ki se zdaj velja. Skratka, ustvaril je policijsko državo. Po zakonu o obsebnem stanju se Afričani ne smejo zbirati v večje skupine vlada cenzurira ves tisk, predvsem pa si lasti pravico, da kogarkoli zapre brez sodne obravnave.

ZANU je na ta pritisk odgovorila tako, da je začela pripravljati ljudstvo za revolucijo. »Bitka pri Sinoii je oznanila začetek revolucije, v kateri se borimo proti imperializmu, kolonializmu ter vsem oblikam zatiranja. Zavzemamo se za združeno Afriko in predvsem za to, da bi ustvarili v Zimbabveju socialistično državo. Borimo se za afriški koncept socializma, ki so ga zastavili naši pradedje in ki je bil Afričanom v Zimbabveju življenjsko vodilo, dokler niso v deželo vrtili tuji. Ta afriški socializem temelji na načelu, da je zemlja last naroda in da je posameznik ne more kupiti. Lahko jo dobi včasno last, toda le, če se obveže, da jo obdeloval. Zemljo je treba po socialističnih načelih razdeliti med državljanke, tako da ima narod od tega kar največje koristi.

Cilj naše politike ni, da bi vcepili ljudem sovraštvo do belcev, nasprotno, ti isti priselenci, ki bodo želeli, lahko ostanejo v Zimbabveju, toda priznati nam bodo moralno pravico do tistega, za kar se borimo, to je, da o sodi Zimbabveja odločajo Afričani sami, ne pa peščica belih priselencev.

CLAUDIUS MUSARAFU CHOKWENDA

Portret tedna

Pierre Elliott Trudeau

»Verjetno se ni še nikdar v naši zgodovini povzpela na položaj predsednika vlade človek, ki bil tako nepreskušen, tako ne običajen in tako politično neoblikovan, hkrati pa bi znal osvojiti domišljijo tolikih Kanadčanov,« je zapisal Toronto Star, ko je bil za novega šefa kanadske liberalne stranke in predsednika vlade izvoljen dosednji minister za pravosodje Pierre Elliott Trudeau.

Te pripombe, ki so tu misljene dobrohotno, jih je pa gotovo marsikateri Kanadčan po volitvah izrekel tudi z nejevoljo, nedvomno drže. Prav gotovo je pri tej zamenjavi v kanadskem političnem vrhu najbolj opazno, da je 46-letni Trudeau ne le po letih, marveč tudi po osebnem življenju in po politični karieri za celo generacijo daleč od svojega 71-letnega predhodnika, prekajnega in prekanjenega profesionalnega političnega bojevika Lesterja Pearsona. Samec Trudeau živi še vedno fantovsko življenje, ki se prav malo sklada s tradicionalno kanadsko podobo predsednika vlade. Navdušuje se za mladeniške športe - podvodni ribolov, smučanje in judo, kjer si je celo dobesedno priboril rjavi pas. Običaj se skoraj gizdalski, vozi se v kovinskih modrih sportnih mercedosih in vsaj doslej ga je bilo ravno tako pogosto videti v družbi lepih deklet kot ugodnih gospodov v črnatih oblekah. Član liberalne stranke je komaj tri leta, poslanec še nekaj manj in minister komaj leto dni. In vendar je »osvojil« domišljijo tolikih Kanadčanov - in seveda tudi Kanadčank - brzokone prav zato, ker čuti, da je Kanadi potreben nov, svež voditelj, ki bo ustrezal zahtevam dinamičnega časa.

In tako je Pierre Elliott Trudeau postal tretnji kanadski premier in za Siroom Wilfridom Laurierom in Louisom St. Laurentom tretji francoski Kanadčan, ki se je povzpela na ta položaj. Tako se je ohranila tradicija liberalne stranke, da izmenoma voli angleške in francoske predsednike vlade. Toda medtem ko je bilo to doslej pravilo, ki so ga upoštevali liberalni premierji pri imenovanju naslednika, je bilo letos to zgolj naključje, saj ni Pearson izrecno nikogar priporočil in se je v volilni boj vrгло spočetka kar dvajset kandidatov. Med njimi je bilo tudi osem ministror, ki so tako vneto vodili kampanjo, da jih je moral Pearson opozoriti, da so predvsem ministri in sele po tem kandidati. Tudi v najozjem izboru, ki je nastopil na konvenciji stranke, je bilo še vedno osem mož in Trudeau je dobil pičlo absolutno večino treh glasov šele po sedmih urah in pol glasovanja, a še vedno dovolj zgodaj, da se je lahko pravočasno začel prenos hokejske tekme za Stanleyev pokal, ki je bila za večino televizijskih gledalcev brzokone vsaj tako pomembna kot volitve. In tako je Trudeau kot premier s »pravčasno zmago« napravil prvo uslugo televiziji, ki mu je udinkovito služila med kampanjo in ki ga je sploh »naredila«, kot trdijo njegovi nasprotniki.

Toda odločnost in velika samozavest, ki ju izpričuje novi premier, sta lastnosti, ki ju ni mogla »narediti« televizija v nekaj mesecih volilne kampanje. Trudeaujeva življenjska pot kaže, da se je »naredil« predvsem sam, njegov značaj pa nosi tudi marsikatero potezo okolja, v katerem je Trudeau živel. Rodil se je leta 1921 v Montrealu materi Skotkinji in očetu Francozu, ki si je nabral milijonov z investicijami v zemljišča in naftna nahajališča. Trudeaujevi privrženci menijo, da je novi premier kot francoski Kanadčan z angleško primerno idealno osebnost za razreševanje nasprotij med velikimi kanadskimi etničnimi skupinami, ki so se v zadnjih letih razrasla v najbolj pereče vprašanje notranje politike. Trudeau pa ni primeren za to nalogo le zaradi svojega rodu in zato, ker tekoče govori oba jezika - njegove predhodnik je znal le nekaj besed francosko - marveč predvsem zato, ker je tudi usmerjen kanadsko in ne angleško ali francosko. Čeprav je Francoz iz patskega Quebeca, se je zazgrizel boril proti klerikalnemu konservativizmu pokojnega quebeckega voditelja Maurice Duplessisa in v navzkrižju si je tudi s sedanjim separatizmom predsednika quebecke vlade Daniela Johnsona, s katerim se je spopadel na nož na nedavnih konferenci o ustavnih spremembah in ga tudi briljantno povozil. To konferenco je kot pravosodni minister v veliki meri sam pripravil, tako da pozna nacionalni problem do obisti. Po njegovem prepričanju naj bi se Quebec odrekel zahtevam po posebnem statusu, angleška Kanada pa naj bi se otrešila vizije Kanade kot dežele, v kateri morajo dominirati Angličani. Sicer pa je po izvidih napovedal, da bo pri obravnavanju takih vprašanj med zvezno vlado in provinca-mi pragmatič: »Kadar postane zvezna vlada premočna na roval pokrajin, sem anti-federalist, kadar pa postanejo provinca pre-

več zahtevne in poskušajo odvzeti preveč moči Ottawi, postanem federalist.« Enako diplomatsko se je ob mednarodnih odnosih v Kanadi lotil tudi »separatista« de Gaulle. »General de Gaulle je realist, zlasti v tem, da se zavzema za razširitev francoske kulture v svetu, in če mu bomo poljasnili, da si tudi mi želimo isto kot on, bomo lahko bolje sodelovali. Odnosi s Francijo so bistvenega pomena.«

Trudeau ima za svoj novi položaj nedvomno tudi odlično strokovno podlago. Najprej je študiral pravo na univerzi v Montrealu, potem politično ekonomijo v Harvardu, nato se je vpisal na slovito londonsko School of Economics in naposled še na pariško Ecole des Sciences politiques. Po končanem študiju je v letih 1948-49 odšel »nahrabnikom« okrog sveta in na tej poti obiskal tudi nekatere socialistične dežele - Poljsko, Madžarsko in Jugoslavijo. Ker takrat meje še niso bile tako odprte kot zdaj, svojih vedoželjnosti pa se očlno ni mogel upirati, si je pomagal s pomarejnimi vizami. Na Poljskem in Madžarskem je šlo po sreči - pri nas pa ga usprejeli niso, ga pripril na mo nato pokazali vrata. Ko ga je pozneje pot pripeljala na Srednji vzhod, kjer se še niso začele rane prve arabsko-izraelske vojne, so ga v Jeruzalemu Jordanci strpali za rešetke, ker je sumljivo veljal spriševal in so ga ocenili kot izraelskega vojuna.

Toda lastnoročno spoznavanje sveta bo novemu premierju gotovo koristilo tudi na sedanjem položaju. »Trudeau dobro pozna Francijo,« je ob njegovi izvolitvi zapisal pariški »Le Monde«, kar je v tem hudem trenutku odnosov med Parizom in Ottavo dragoceno. Dobro pozna Britanijo in Commonwealth, brez katerih Kanada ne more živeti. Dobro pozna Združeno državo, ki kontrolirajo 60 odstotkov kanadskega gospodarstva. Dobro pozna socialistične države; zaradi tega in pa zaradi levih političnih teženj je bil dolgo na črni listi ameriških priseljenjskih organov. In, kar je za Kanadčana še bolj neobičajno, dobro pozna tudi svojo velkansk domovino, od Nove Zemlje do Vancouverja, z vsemi njenimi pokrajinskimi posebnostmi.

Po vrnitvi v Kanado se je dinamični Trudeau ukvarjal z različnimi politikci. Bil je urednik znanstvene politične revije, predaval je ustavno pravo na univerzi v Montrealu in delal kot odvornik. Pred tremi leti pa je kot novopečeni član liberalne stranke kandidiral v angleškem volilnem okrožju - in bil izvoljen. Kot poslanec in kot pravosodni minister si je z obsežnim delom, ki sega od liberalizacije zakonov o razporkah, splovih in homoseksualnih pa do predlogov za spremembo ustave, s svojo naravnost asketsko delovno zagnanostjo, in z briljantno in pronicljivo kritičnostjo pridobil veliko ugled tako v parlamentu kot v vladi.

Toda v svetlikih, državnih politikih je Trudeau kljub temu novinec, »nepreskušen« politično neoblikovan in zdel Kanadčani z velikim zanimanjem pričakujejo dejanj, ki bodo pokazala, ali je novi premier tudi tako učinkovit, kot je lep. Za zdaj je Trudeau predvsem pohitel začeliti osebne in politične rane, ki so nastale v stranki med volilno kampanjo. Vseh šest ministror, ki so v končni fazi tekmovali z njim, je povabil, naj ostanejo v vladi. Nova vlada, v kateri imata dva ministra po tri resore, trije pa po dva, medtem ko je vsak četrti minister brez portfelja, je prehodnega značaja, vendar Trudeau za zdaj še ni povedal, ali jo namerava čez čas prenoviti, ali pa bo razpisal nove parlamentarne volitve, da bi si pridobil trdno večino v parlamentu, kjer imata zdelo liberalna in konservativna stranka enak število poslancev.

Prve Trudeaujeve izjave o zunanji politiki kažejo, da bo tu brzokone močno zapolnil novi veter. »Kanada bo odslej delala manjše stvari, zato pa jih bo delala temeljito.« Trudeau pravi, da sioni kanadska zunanja politika na temeljih, postavilnih pred vojno ali tik po njej. Po njegovem mnenju so minili časi, ko je imela Kanada veliko lastjve in je se v veliko govorila v OGN, zato napoveduje, da Kanada ne bo več toliko sodelovala v kontingentih »mordih« čelad; minili so tudi časi intenzivne kanadske angažiranosti v Evropi in okviru NATO, zato bo Kanada brzokone umaknila velik del svojih vojakov iz starega sveta. Skratka, kaže, da namerava Trudeau bolj prilagoditi zunanjo politiko nacionalnim interesom Kanade in jo obteati do mere, ki ustreza njemu teži v svetu.

Ali pa se bo intelektualac Trudeau za krmlilno oblast re tako obesil, kot obetata njegova osebnost in njegove prve izjave, o tem je zdaj še veliko govorila v OGN, zato napoveduje, da bo pri obravnavanju takih vprašanj med zvezno vlado in provinca-mi pragmatič: »Kadar postane zvezna vlada premočna na roval pokrajin, sem anti-federalist, kadar pa postanejo provinca pre-

BOGDAN SALEJ

Poseben dopis iz Brazilije

Protest mladih ljudi

Tragična smrt 16-letnega dijaka

RIO DE JANEIRO, aprila. Konec marca, komaj mesec dni po začetku šolskega leta, ko se je brazilska vlada pripravljala na proslavo četrte obletnice državnega udara proti Goulartu, je v študentskih demonstracijah v Rio de Janeiru izgubil življenje 16-letni dijak Edson Luiz. Ta dogodek je znova tragično opozoril ne le na nemogoče razmere v brazilskem šolstvu, marveč tudi za nezdravo ozračje v brazilski generalski republiki.

Djak Edson Suin, doma iz države Pará na severu Brazilije, je delal v študentski restavraciji Calabouça. Z denarjem, ki ga je zaslužil, je zvečer študiral na improvizirani šoli, ki so jo uredili študentje prav v tej restavraciji, da bi tako vsaj nekoliko ublažili eksplozivni problem šolstva. Njegova mati, vdova, še zdaj ni zvedela, da je njenega sina zadela krogla iz puške, ki jo je sprožil policaj, ko se je fant znal v valu demonstrantov.

Zakaj so študentje demonstrirali? Začelo se je prav v restavraciji Calabouça. To je nedograjena stavba v Rio de Janeiru, kjer se hranijo zvečne študentje in dijaki, ki si ne morejo privoščiti, da bi jedli v kakih drugi restavraciji. V Calabouči servirajo na dan sedem tisoč obrokov hrane, ki je slabša kot tista, s katero krmijo policijske pse, so zapisali časopisi. Kdo je tega kriv? Po neredih so ugotovili, da restavracija ne sodi v pristojnost ministrstva za šolstvo in kulturo pa tudi vladne direktorje za prehrano ne. Tudi pokrajinska vlada Rio de Janeira je izjavila, da ni odgovorna za delovanje restavracije. Ugotovitve o kakovosti hrane, izkmanje oblasti in pa korupcija, ki je nemoteno cvetela v upravi restavracije, dokazujejo, da očitki študentov niso bili iz tre iztvi in da so spočetka demonstrirali predvsem zato, da bi dobili boljšo hrano.

Prej berace, zdaj študente

Vlada si je razlagala demonstracije po svoje in po svoje se je tudi lotila reševanja problema. Nad študente so poslali policijo, ki je udarila med demonstrante s silo, zna-

V katedrali v Gioaniji je policija streljala na demonstrante. V Rio de Janeiru so policaji po zadušnici za Edsona Luiza napadli neoboroženo množico, ki se je branila samo z bežanjem. Novinarju francoske televizije, ki je hotel ta prizor posneti, so razbili kamero in mu raztrgali filme. Mimogrede so prestopili nekoga švedskega diplomata, ki je zaman pojasnjeval, da je diplomat in da samo opazuje demonstracije. Iz dneva v dan so se ponavljali prizori, kot je bil tisti, ko je devet policajev pretepo nekoga bebca, nato pa so mu potisnili v roko lepak z napisom: DOL Z DIKTATURO!

42 odstotkov prebivalcev nepismenih

Predsednik države, maršal Costa e Silva, ki se je za čas mudri na brazilskem jugu, pa je izjavil, da je v deželi popoln mir in da za mir jamči tudi on sam, z lastnim življenjem, če je potrebno. Toda zakaj je potem policija uporabila silo, zakaj je vlada zaprla vse univerze, zakaj so prepovedali opozicijsko gibanje Frente Ampla, zakaj je zvezna vojska prisilila na pomoč pokrajinske in zasedla Rio de Janeiru?

»Filozofija naše vlade je, da je vsak mlad človek subverziven element, da je vsak študent kriminalce in vsak patriot sovražnik vlade,« je izjavil Mario Martins, senator iz vrst opozicijskega bloka MDB (brazilsko demokratsko gibanje) v državi Guanabara. V državi, kjer je polovica prebivalcev, se prvič več kot 42 milijonov ljudi, mlajših od 20 let, je 42 odstotkov prebivalcev nepismenih. Čeprav obstaja zakon o šolski obveznosti, ga nihče ne spoštuje. Če bi se hotela Brazilija v prihodnjih 50 letih povzpeta med razvite države, bi morala imeti zdaj 30 milijonov šolarjev in dijakov; v resnici jih ima le enajst milijonov in od teh jih več kot 98 odstotkov ne bo nikdar videlo univerze od znotraj.

Med tistimi študenti, kolikor jih je na brazilskih univerzah, pa vsak četrti študira na filozofskih fakultetah, ki so skupaj s pravnimi tovarne »doktorjeve; vsakdo, ki v Braziliji konča univerzo, namreč dobi naziv doktor. Podiplomskega študija praktično ni, tehnične fakultete pa so na večini

univerz v manjšini, kar je vsekakor v nasprotju s potrebami dežele.

Se huje je v nižjih šolah. Samo 40 odstotkov šolarjev, ki se vpisajo v prvi razred, pride naslednje leto do drugega razreda. Veliko otrok v predmestjih velemest, še bolj pa na severu Brazilije, hodi v šolo samo zato, da dobe brezplačno malico. Velik del srednjih šol pa je v rokah katoliških organizacij ali neposredno cerkve, ki se le počasi, bolj s silo kot pa z dobro voljo, prilagaja novemu času. In tako ni čudno, da je šolstvo vedno srednjeveška stvar, ki je še v Braziliji,« je pred kratkim dejal rektor neke univerze.

Nova generalova zaposlitev

Vsa ta dejstva so znana tudi vladi in njenim specializiranim organom. Predsednik Costa e Silva v svojih govorih nenehno poudarja, da vlada povesča vedno več časa in denarja problemom šolstva. Toda ob tem resni in ugledni dnevnik Jornal de Brasil obtožuje vlado, da ima za ministra za šolstvo človeka, ki je tam le zato, da hodi na sprejeme. Podobno je bilo tudi ob zadnjih demonstracijah. Vlada je imenovala za predsednika komisije, ki naj bi zgladila nesoglasja med vlado in študenti, nekoga generala. Ta general je bil poveljnik brazilskih sil v Dominikanski republiki med ameriško investicijo, pozeje pa je po nalogu bivšega predsednika Castela Branca zaprl skupščino ob krizi, ki je nastala ob glasovanju za zakone, ki naj bi dali več pristojnosti vladi. Razumljivo je, da so študentje ta vladni predlog zavrnili. Vlada pa je takoj zatem imenovala istega generala - za inspektorja vse brazilске policije.

Mladi ljudje v Braziliji se nečejo sprijazniti s takimi razmerami. Prvotno, da bo bodočnost njihova je, če si jo bodo začeli že zdaj sami graditi. Zato večina študentov vedno ostreje nasprotuje režimu, pri čemer jih podpira velik del prebivalstva. Ob zadnji krizi so ves tisk, vsi opozicijski poslanci, predvsem pa množice podprli študente. In take krize se bodo ponavljale tudi v prihodnje, če bo vlada »reševala« problem šolstva tako, da bo vojska zasedla šole, policija pa razganjala demonstrante.

Ob vietnamskih pogojanjih

Zakaj je moral Johnson popustiti

Govori strokovnjak za strateška vprašanja general Beaufre

Vtem, ko potekajo uvodne priprave za vietnamska pogojanja, divjajo v deželi najbolj srditih boji, kar jih pomnijo v zadnjih štirih letih. Kakšen je položaj ameriških čet v Vietnamu? Kakšne vojaške adute so navedli Johnsona, da je ponudil mir? Na vsa ta vprašanja je v tedniku »Le Nouvel Observateur« poskušal odgovoriti ugledni francoski strokovnjak za strateška vprašanja — general Beaufre, ki se je pred kratkim vrnil iz Vietnamu.

Kako bi si razlagali okoliščino, da najpogostejši narod v zgodovini, ki je najbolj oborožen in v načelu tudi najbolj informiran, ni dosegel vojaških uspehov na terenu?

General BEAUFRE: Dosegli so uspehe, toda omejene. Vietnamci so gverilci že dvajset let. To pomeni, da so jim refleksi v tej smeri neverjetno razvili.

K temu je treba dodati še, kar je Philippe Devries opisal v članku, ki obravnava zgodovino kolonizacije Cochinchine in Anama; iz tega članka izhaja, da so Vietnamci že takrat uporabljali rove pod zemljo kot nekaj običajnega v boju. Ta Devilsov članek je zanimiv, ker odkriva, da jim je refleks gverila in podzemnih rovov nekako v krvi že od nekdaj; to v nobenem primeru ni teorija, o kateri zmotno menijo, da so jo posneli po Mao Če Tungu ali da so jo povzeli po Rusih. Pri njih je to prastari refleks. Nam je bilo v tistem obdobju potrebnih dvajset let, da smo jih prepričali, da kljub temu ne bomo odšli iz dežele, in da so se pomirili. Toda dvajset let so se proti nam tako bojevali od 1860 do 1880.

Po drugi strani pa so bombardiranja skora popolnoma neučinkovita, kajti bombe puščajo na ljudi, ki so skriti pod zemljo.

Naposled pa se to. Borci FNO se nekaj časa nprirajo in klubujejo napadom, potem pa preprosto izginejo. Ko sem bil prispeval v Saigon, je tam že tri tedne trajala novoletna ofenziva. V Cholouju je bil še vedno bataljon FNO. Ta bataljon je v mestu vodil gverilo; to se pravi, da so bili vojniki FNO v mestni četrti, bili so po hišah, zbirali skupaj prebivalce in jim govorili: dvignite se k upor. (Prebivalci tega niso storili — bili so zvečne pasivni). Ko so saigonske čete kot gasilci posegli v vnes, se je vnel boj, v katerega se je zapletel kar najmanjši del vojakov FNO, da bi zadržali napadalec, to je vladne vojske. Ko so bili tišči borci, ki so zadrževali vladne čete, pobiti, so Saigonski začeli iskati bataljon FNO; tega ni bilo več! Izginil je po podzemnih rovih ali pa skozi luknje, ki so jih izkopali v zidovih, ali pa so druge pristili, da so jih izkopali, skratka, naslednjega dne se je bataljon FNO prikazal v drugi mestni četrti.

Toda Američani vedaj vse to vedo! General BEAUFRE: Seveda vedo. Toda borci se proti takšni taktiki, ni kdove kako ugodna zadeva.

Vzemite za primer Hué. Borci FNO so na mestni trdnjavi razobesili svojo zastavo. Trdnjavo so junško branili, toda hkrati so okužili vse mesto. Ko so Američani in saigonski vojniki prodrali v mesto, so bili povsod obkroženi od gverilcev. Trdnjavo so zavzeli dva dni potem, ko so jo borci FNO izpraznili (kakor, nihče ne ve, bržkone po podzemnem hodniku, čeprav je bila trdnjava, kot so zatrjevali, obkrožena); in ko je general Thieu kot predsednik republike prišel v Hué, so ga borci FNO na vsaj njegovi poti pozdravili s salvanji iz minometov.

Ali ste lahko kaj ugotovili o tehnični plati orožja, ki ga imajo čete FNO in DR Vietnamu?

General BEAUFRE: od Sovjetov in Kitajcev — kuže, da so Kitajci koprirali sovjetsko orožje — so prejeli izredno hitro avtomatske puške. To jim omogoča, da v trenutku lahko odprejo zelo močan ogenj.

Razen tega imajo »bazooko«, ki je neke vrste »Panzerfausta«, to je naboj, ki ga izstreli kot raketo; vojak ima tri na hrbtno, eno pa v roki, podobno kot puščice pri ločku. Ta »bazooka« — imenujejo jo, kakor vam je lju-

bo — je strahovita reč, kajti njen naboj je izredno močan, temu ustreza pa je eksploziv. Lahko uniči tank, in to je v pouličnih bojih strahovita stvar.

Ti dve orožji dajeta torej individualnemu borcu veliko ogledno moč, hkrati pa možnost za trdovratno obrambo.

Po drugi plati pa so povečali število minometov in raketskih topov, ki trenutno sicer še počasi streljajo, nesejo pa dvajset do petnajst kilometrov. Zaradi tega so vsa vladna na ameriških letalskih podtopniškim ognjem, ne da bi se mogli Američani uspešno braniti. Dometa svojih topov ne morejo naravnati na 12 kilometrov, kajti v tem primeru bi bil lok, ki bi ga bilo treba braniti pri vsakem oporišču, dolg 36 kilometrov.

Ta tehnična revolucija je občno sprejela vojaški položaj. Tej revoluciji pa je treba dodati še eno, o kateri pa še nimam jasne predstave, ker mi za to manjkajo podatki. Ko sem bil v Saigonu, so me preprosto vpraševali: »Ali imajo vojniki FNO orožje, ki se imenuje »vrh« ok, to je vrsto protiletalske rakete, ki jo izstrelijujo z nekakšno »bazooko« in ki je opremljena z »iščečo konico«, katere deluje na podlagi infrardečih žarov?»

Kaže, da so imeli pri Khe Sanhu nekaj protiletalskih raket, toda izpolnjenih in teže vrste. Če bi bili opremljeni z »vrh« očesno, ne bi bil mogel mimo njih noben helikopter.

Kaj se je pravzaprav zgodilo? To, da so gverilskega borca opremlili z lahko prenosljivim materialom, ki se je z njim mogoče boriti proti najmodernejšemu orožju.

Težavno je razumeti, zakaj se Američani na podlagi obveščevalnih poročil, o katerih trdijo, da so kar najbolj točna, ne pripravljajo nasprotij, ki je izboljšal in povečal svojo oborožitev?

General BEAUFRE: General Westmoreland mi je rekel, da je ukazal razdeliti avtomatske puške južnovietnamski vojski, ki je imela občutek, da je slabše opremljena kot nasprotnik.

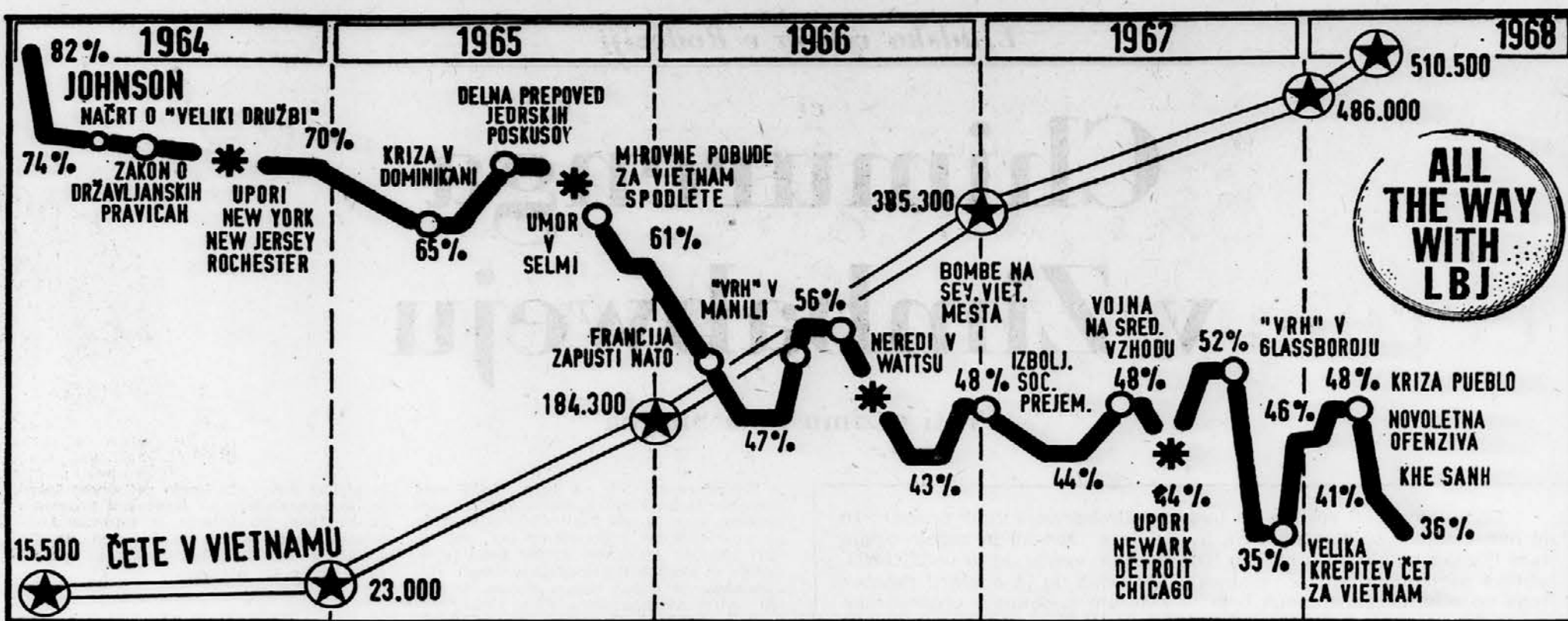
Previdem pa mislim, da izhaja razložek iz okoliščine, da temelji organizacija ameriške vojske na tistem, kar imenujemo »podjetje za proizvodnjo ognja«. To je velikaška črpalka, ki proizvajajo ogenj kot salamandra: letalstvo, topništvo itd. Vse se je ustavilo pri teorijah, ki so bile v Franciji veljavne okoli leta 1917 in katerih osrednji pobornik je bil Petain: ogenj osvaja, pehota zaseda. Američani nimajo lahko gibljive pehote, ustrezne akcijski avtonomiji, ki jo zahteva bitka. Zarje je bitka najprej ogenj, potem pa se bo že videlo; če je še kje kak odpor, znova zahtevajo ogenj, potem pa spet pogledajo, kaj bi se dalo storiti.

Druge strani pa ima izredno gibljivo pehoto. To je tisto, kar ustvarja tako neravnovesje v škodo Američanov. Sedaj, ko ima tudi druga stran »ogledno moč« — ne sicer zelo veliko, a vendarle — so se na mah zavzeli, da je ameriška armada zelo okorna in težka.

Kako pa si razlagate okoliščino, da armadi, ki ima na voljo priznane in ugledne vietnamologe in elektronske računalnike, ni uspelo, da bi pravilno redirali kartončke in jih vrgli v svoje računalnike?

General BEAUFRE: Mislim, da prav v tem tiži ključ za razlago.

Najprej: Američani od samega začetka — mislim na NATO — obdelujejo obveščevalne podatke tako, da v prvi vrsti upoštevajo politične cilje, ki so si jih zastavili. Če

Bela krivulja označuje porast ameriške vojaške prisotnosti v Vietnamu, črna pa gibanje Johnsonove popularnosti v posameznih obdobjih zadnjih let. Diagram je objavil »The Sunday Times«.

hočejo v nekem določenem trenutku dokazati, da jih Gvatemala ogroža, potem bodo privlekli na dan strahotna poročila o Gvatemali. To je en vidik.

Drugi vidik pa je tale: po mojem prepričanju sami sebe prepričujejo s številkami, ki jih obdelujejo. Westmoreland mi je dejal: »Pred novoletno ofenzivo smo kontrolirali 75 odst. prebivalstva.« Odgovoril sem mu: »Kaj pa pomeni, kontrolirali smo? To je tisto, kar ni točno določeno. Z drugimi besedami: oni vključujejo v ta odstotek prebivalca, ki je pod kontrolo, »neodstotno«, ali pa sploh ni pod kontrolo in je sovražno razpoloženo, prebiva pa v naselju, ki je bodisi pod kontrolo; hkrati pa tudi prebivalce, ki je kontroliran stoddotno; zanje sta to dva »kontrolirana« prebivalca, čeprav je v bistvu »pod kontrolo« samo eden.

Ker torej ni moči kvalificirati števil, ki se nanje sklicujejo, in ker v svoje elektronske računalnike ne vnašajo elementov, ki jih ni moč izmeriti, živijo v svetu varljivih statistik in se z njimi opajajo in varajo samega sebe. Prepričan sem npr., da statistike, ki jih je Westmoreland posredoval novembra lani, niso bile stvarne. Navajal je npr., da so ubili toliko in toliko sovražnikov, pomirili toliko in toliko vasi, ter na podlagi tega sklepali, da je bilo leto 1967 v Vietnamu za ZDA zelo uspešno. Na podlagi teh statistik so Američani verjeli, da se njihova krivulja v Vietnamu vzpenja, v resnici pa se ni.

Prepričan sem, da gre v največjem primerih za samoprevaro in pa za slabo obdelavo celovitega problema s pomočjo števil, ki so vse prevedč brutalne.

Kako reagirajo Američani v pogovorih s strokovnjaki, kakršen ste vi? Ali jih poslušajo? Ali trdijo, da tisto, kar slišijo, ne drži?

General BEAUFRE: Prej so pogosto tako reagirali. Tokrat pa sem našel na ljudi, ki so bili veliko bolj odprti, rekli bi celo, zelo odprti. Toda še vedno je čutili konformizem in posledica tega je, da vsakdo zagovarja uradno tezo. Mislim pa, da imamo o ameriškem konformizmu slabo predstavo. Amerika je svobodna dežela, toda hkrati je tudi konformistična dežela.

Ali mislite, da se ameriški oficirji zavedajo, za kakšno vojno gre, in kakšen je resnični položaj, čeprav jim strokovnjaki za južnovietnamsko osvojitveno fronto, kakršen je Douglas Pike, pripravljajo svoje analize?

General BEAUFRE: Oficirji na terenu bi morali biti zares slepi, če ne bi videli, da njihov položaj ni ravno ugoden. Čim više se vzpenjajo proti vrhi hierarhične piramide, tem bolj je čutili nekakšno optimizem, pomešan s konformizmom.

Če bi morali na kratko orisati položaj ameriških sil v Vietnamu v trenutku, ko so na vidiku uvodni razgovori o pogojanjih, kaj bi rekli?

General BEAUFRE: Zelo je delikaten...

To je zelo ublažen izraz! Do kakšne mere je delikaten?

General BEAUFRE: Mislim, da je res, da so izgubili pobudo, in da nimajo sredstev, da bi jo spet dobili v roke. Če bi spet hoteli dobiti pobudo, bi morali znova organizirati rezerve, to pa bi lahko storili le, če bi se umaknili z določenih področij. Dolej pa še nikjer niso pokazali namere, da bi se kje umaknili, ker hočejo obdržati vse ozemlje, ki so ga bili zasedli. Če hočejo znova dobiti iniciativo, morajo torej čakati, da si ustvarijo rezerve, le-te pa lahko ustvarijo, ko bodo prišlo okrepitve. Dokler teh ne bo, bodo ameriške sile v Vietnamu v delikaten položaju.

Kaj bi rekli, če bi poskušali prinejati sedanj položaj s položajem Francozov leta 1954?

General BEAUFRE: Položaj je podobno, da bi bilo razpoloženje francoskega javnega mnenja 1954 ni bilo takšno, kot je razpoloženje ameriškega javnega mnenja v letu 1968.

In v čem je po vašem mnenju razloček?

General BEAUFRE: Misli, da je bila francoska javnost leta 1954 skoraj prepričana, da se je treba umakniti. V Zenevi so že začeli razpravljati, in ko sta Lanier in Bidault odprla konferenco, so vsi želeli, da bi bila uspešna. Zelo malo je bilo takih, ki bi bili nasprotnih misli. Potem je sledil Dien Bien Phu in zelo dramatično obdobje, toda v bistvu v Franciji ni bilo resnega nasprotovanja, da bi se razmere tam doli uredile. Če pa verjamem, kar mi pripovedujejo o Zdrženih državah, je pa tisto, kar imajo za resnično igrjo Zdrženih držav, še vedno zelo trd oreh.

Ali mislite, da so Američani na terenu v podobnem položaju, kot so bili Francozi leta 1954?

General BEAUFRE: Da. Kot Francozi so tudi Američani angažirali vsa svoja sredstva. Razpored ameriških sil je pravzaprav z bojiščno žico ograjeno očiho na vsej severni visoki planoti. Meže sestavljata vzletna steza, ki je v sredini, in garnizija, ki jo brani. To stane Američane štiri do šest divizij. Lahko bi sicer vse to področje izpraznili, toda tega ne nameravajo storiti; in dokler tega ne store, so vsa tam angažirana sredstva zamrznjena.

Po drugi strani pa imajo okrog Saigona relativno močne sile — tri divizije — ki so nujno potrebne za varnost prestolnice.

Torej ne vidim, kjer bi lahko vzeli kaj čet in jih premeštili drugam.

Ali pa vendarle ni bil položaj Francozov leta 1954 nekoliko drugačen od ameriškega danes? Američani imajo npr. veliko močnejše letalstvo.

General BEAUFRE: Seveda, to drži. Njihovo letalstvo je strahovito. Toda proti sebi imajo nasprotnika, ki je tudi napredoval v svojem razvoju. Po načinu, s kakšno lahko koto se giblje, bi smeli sklepati, da ga to letalstvo pri tem ne ovira tako, kot bi ga lahko na samem začetku konflikta, tedaj, ko še ni imel na voljo vseh sredstev, ki jih ima danes, ko se ni poznal vseh načinov, kako se hitro razkropi itd. Vse to v določenem meri izravna siceršnji neenakost.

Razen tega pa sedaj Američani s svojim letalstvom nekaj tvegajo: spričo protiletalske obrambe, ki jo imajo Severni Vietnamci. To tveganje sicer ni veliko za bombnike, ki letajo zelo visoko, pač pa za helikoptere in pa za letala, ki v nizkem letu sipljejo napalm, kot sem videl nekoli dan na televiziji.

Omenili ste, kaj vse je potrebno za varnost Saigona. Zdi pa se, da je varnost glavnega mesta kljub temu zelo ogrjena.

General BEAUFRE: Da. Pritisak na Saigon je povzročil zelo težaven položaj. Saigon je namreč mesto ob reki (mostovne na njej je moč vsak čas uničiti), njegova varnost pa je odvisna od letalskega oporišča, ki je pod ognjem topništva. Stvar je zelo preprosta!

Ne bi govorili o vojni v mravljišču: Saigon ogroža njegovo podzemlje.

General BEAUFRE: Seveda. Toda mislim, da bo Saigon moči zadušiti tisti dan, ko bo imela FNO zadostna sredstva, se pravi nekaj tisoč topov in minometov. Ključ položaja je letalsko oporišče: tisti dan, ko bo FNO lahko izstrelila 3.000 granat, oporišča ne bo mogoče več braniti.

Kako daleč gre po vašem mnenju FNO v Saigonu? So namreč ljudje, ki mislijo, da se je moč polastiti Saigona tako, da ljudstvo preplavi ulice, da se Američane nekako izolira in da bi se zavedala končala politično in vojaško krizo v samem Saigonu?

General BEAUFRE: Strinjam se z vami, kar zadeva drugi del vašega vprašanja. Mislim, da bi bila osvoboditev Saigona zanimiva, če bi se bilo zgodilo v Huéju. Fronta nima sredstev, da bi se v Saigonu branila; povzročila bi samo razjanje mesta. Mislim, da bi bilo to zanje nekaj, kar bi pomenilo samomor; razen če Fronta s tem ne bi imela namena — ne bom rekel dramatizirati položaj, marveč vzbuditi vest pri Američanih, ki bi na televiziji videli Saigon v krvi, dimu in pepelu. Toda kljub vsemu je to nekoliko preveč herojski recept. Navsezadnje je to vendarle njihova dežela in Saigon je konec koncev tudi njihova prestolnica.

Toda v vsakem primeru gre pri njih za skoraj slepo junaštvo?

General BEAUFRE: Seveda! Toda zdi se mi, da so vseeno bolj preudarni. Z drugimi besedami. Prej verjamem, da se bo Saigon zadušil v kombinirani akciji številnih bolj simbolčnih in manj vojaških manifestacij v mestu samem.

Mislim, da FNO lahko zaduši Saigon, seveda le ob pogoju, da lahko koncentriira letalsko oporišče Tan Son Nhut.

Ali mislite, da se je vzdušje v Saigonu po novoletni ofenzivi spremenilo? Tako južnovietnamski voditelji kot voditelji FNO v privatnih pogovorih radi opozrejo problem, da je to v Saigonu poseben problem.

General BEAUFRE: Mislim, da je čutili predvsem eno željo: »Končajte tle! Končajte! Mar tega še ne bo kmalu konec?«

Pogosto govore, da dobiva FNO opremo po Ho Si Minhovi poti. Ali ne prihaja oprema tudi po drugih poteh? Npr. po vodni?

General BEAUFRE: Osebnost domnevam, da dobiva FNO večino svoje opreme po vodni poti, v majhnih ladnjah.

Ali se na majhne ladje lahko navtoreti top kalibra 105?

General BEAUFRE: Seveda se lahko navtoreti top kalibra 105, kajti tak top sovjetske izdelave lahko vojniki nosijo na hrbtno. Problem ni top, ampak strelivo.

Ali ste na podlagi tega, kar ste videli, prišli do sklepa, da ukrepa FNO avtonomno in samo vodni svoje vojaške operacije, seveda ob vedno pomembnejši podpori Severa?

General BEAUFRE: Po zahtevanju Američanov prihajajo telegrami, ki jih njihova služba prestraša, s Severa; trdijo, da so to ukazi, in to jim je dovolj za trditve, da je sovražnik samo eden.

Če vas zanima moje osebno mnenje, moram reči, da sem prepričan, da se je ameriškim nasprotnikom posrečilo ustvariti enotnost akcije; to, kar se Američanom ni posrečilo. Borci FNO prejemajo ukaze in jih izpolnjujejo. Hkrati pa mislim, da je odnos med FNO in Hanoiem prav tak, kot je odnos med južnovietnamsko vlado in Američani. Z drugimi besedami. Kadar FNO pravi: »tega ne bomo storili... ali mislimo tako in tako...« nima Hanoi nobenega sredstva, da bi jo primoral k nasprotnemu, kajti v ideologiji Hanoi in v njegovem sistemu, ki ga je večkrat izpričal, sta FNO in DR Vietnam dve politično različni bitosti. Prepričan sem, da so politični razločki med FNO in Hanoiem. Program FNO je čisto drugačen od programa Hanoi, hkrati pa sem prepričan, da operacije v precejšnji meri vodi Sever.

Ali v teh oblihi potezah in v tej strategiji slutite roko generala Giapa?

General BEAUFRE: Malo prej ste mi govorili o letu 1954. V strategiji iz leta 1954 in v sedanji strategiji je čutili isto »taoc«. Spomnite se je prodora vietnaha v Laos, kjer so nas prikovali in nas hkrati prisilili, da smo se angažirali pomalem povsod, vse ob istem času... To je ista strategija.

Razpršitev sovražnikov sil?

General BEAUFRE: Na eni strani razpršitev, na drugi pa, da jih priklenemo na mesto: to je značilno.

Če se spominjate zgodovinske strateške zamisli v indokitski kampanji, je bila sprva gverila, čisto sama, defenzivna gverila. To je bila Giapova teorija, ki sem imel z njo opravka v letih 1947—1948, teorija, ki je omogočila gverilcem, da so preživeli. Pozneje ko sem se vrnil v Indokino z generalom de Latre de Tassignyem, so na Kitajskem formirali pet ali šest divizij, z njimi so začeli splošno ofenzivo, toda samo ob kitajski meji. Njihov cilj je bil Cao Bang, ki smo ga morali izprazniti.

Ker so nam v določenem smislu s tem povežali tipalke, smo se bili prisiljeni prepričati. In tako se je zgodilo, da jih je de Latre v bitki pri Vinh-Yennu lahko ustavil, ko so nameravali napasti Delta.

Giap je prišel do spoznanja, da tako ne more nadaljevati, pa je uveljavil novo strategijo: »gnajlje Delt«. Cilj te strategije je bil, da prikaže naše čete v Delti, in rekel bi, da jih tam ukopi. Stori je vse, da so postala le naša sila nepremična, potem pa je začel z vpadi v gozdove. Tam se jim naše sile niso mogle uspešno upreti, kajti takrat nismo imeli helikopterja, pa tudi letalstvo ni bilo zadostno.

Ta strateški načrt so uveljavljali tri leta, od 1951 do 1954. To ni bila stvar enega dne! To nas je pripeljalo v utrubo Na-San, kjer smo se še kar srečno držali, potem v Dien Bien Phu in naposled do sunkov proti Sa-vannakhetu. Ob vsakem udarcu je francosko poveljstvo reagiralo tako, da je angažiralo vse svoje sile, na levi, desni itd. Ko smo bili ob vse rezerve, pa je sledil veliki napad na Dien Bien Phu; kot element presenečenja pa je v prvi bojni črti nastopilo nepredvideno orožje: top.

Zdi se, da imata zdaj FNO in Severni Vietnam veliko večje vojaške in strateške možnosti, kot jih je imel vietnamski spomladaj 1954.

General BEAUFRE: Leta 1954 so imeli Vietnamci kitajsko orožje, to se pravi, klasično, vrh tega pa minomete kalibra 120. Zdi pa so zvečne oboroženi s sovjetskim orožjem. To se je posebej pokazalo v zadnji bitki. Po mojem je prav to sovjetsko orožje omogočilo, da so spremenili strategijo. Prej so imeli čete, niso pa imeli dovolj orožja, se pravi, dovolj ognjenega močja. Ko so prejeli ta material, pa so mislili, »da bo sedaj šlov. Lani se je Giap dejal: »Vojna bo trajala še deset ali dvajset let. Potem pa so nenadoma prešli v splošno ofenzivo. Mislim, da je do te spremembe prišlo zaradi orožja.

Kaj bi storili, če bi bili v skupnem poveljstvu FNO in DR Vietnamu?

General BEAUFRE: Vrnili se bom k izkustvu iz leta 1950—1951. Giap je napravil napako, ko nas je prisilil, da smo zbrali svoje čete v Delti. To mu je sicer prineslo lokalni in ceneni uspeh, toda mi smo znova postavili na noge svoje sile, to pa je zanj pomenilo, da je moral nekaj let čakati na zmago, ki si jo je želel.

Po mojem te napake ne bo več ponovili. To pomeni, da bo pustil Američane na severu tam, kjer so. Ne bo jih prisilil, da bi se umaknili. Nasprotno, ta položaj bo izkoristil za to, da jih bo prikoval na mesto. Svojo prednost bo izkoristil samo, če bi Američani na jugu dosegli velike uspehe.

Kaj pa lahko store Američani?

General BEAUFRE: Če bi bili v njihovi kočji, bi ponovno zbral svoje sile. Ne vem si, če se nanatko, kaj bi obdržal in kaj bi opustil. Prav zanesljivo pa vem, da bi opustil vso visoko planoto, ki ni ne politično ne vojaško pomembna.

Mislim, da sklep, da ne bodo ničesar opustili, kaže njihovo slabost. Sedaj npr. vem, da bi imeli velike probleme z materialom, ki bi ga morali tam pustiti, itd., če bi se odločili za evakuacijo.

Sedaj so na severu dve diviziji »marin-čev«, divizija »Americal«, prva konjeniška divizija in del 101. letalske divizije. Razen tega sta tam tudi dve južnovietnamski diviziji. Samo severno od Dananga je torej šest divizij.

Kakšne pa so po približnih cenitvah severnovietnamske sile?

General BEAUFRE: Američani imajo na svojih kartah identificiranih pet severnovietnamskih divizij; morda so še druge, toda to ni gotovo. Bolj na jugu so najmanj še tri, torej osem ali devet, največ deset.

Ali mislite, da bihijo ZDA v Vietnamu življenjsko pomembno bitko, ali je to postranska bitka?

General BEAUFRE: Kar se dogaja v Vietnamu in na Srednjem vzhodu, je moderna akcijska strategija zainteresiranih vseh. Vojni ne vodijo več direktno, ker je to prenevarno, marveč na perifernih prizoriščih.

Ali to ne postavlja zelo omejenih okvirov ameriški vojaški sili v klasičnem smislu? Veliko ljudi na svetu pravijo: če pustimo ob strani atomsko orožje, američani niso nepremagljivi. To je po vsem videzu nauk, ki so ga nam dali Vietnamci. Kaj mislite, o tem, kar zadeva vojaški vidik?

General BEAUFRE: V sedanjem svetu je armada, v kateri je vzpostavljeno ravnovečje med atomsko in klasično oborožitvijo; to je sovjetska vojska. Potem je armada, ki je do nadaljnjega izključno klasična; to je kitajski. In naposled je armada, ki temelji pretežno na letalskih silah; to je ameriška. To se pravi, da so tudi tri formule. Postavlja se vprašanje, ali je vojna v Indokini potrdila prednost ene izmed teh trend formul? Morda, toda to je odvisno od terena...

V svojem izjavljanju ste prešli od atomskega orožja k letalskemu. Kaže, da je vojna v Vietnamu znova potrdila, da je letalsko bombardiranje kot strateško orožje skoraj popolnoma neučinkovito, kar se je izkazalo že med drugo svetovno vojno.

General BEAUFRE: Letalske akcije imajo to pomanjkljivost in neprijetno stran, da jih ni moči niansirati. Lahko npr. zasedete deželo in ste pri tem čisto skonkretni, kot so bili Nemci 1940; če hočete deželo in kontrolirati, zato se niste prišli, da bi se zatekali k brutalnosti. Z letalstvom pa ni tako; ali razbijejo vse ali pa ne dosežejo ničesar. Pri tej stvari resnično ni odtenkov. Če razbijejo vse, ste divja, če pa ne dosežete nič, se vam sovražnik usmehne v brki.

Če grotite z letalskim orožjem, potem pa grožnje materialno takoj ne usrečite z velikimi maskami, je zadeva končana; izgubili ste ugledne velike letalske sile.

Nemci so leta 1940 zrušili nizozemsko obrambo, ker so strahovito bombardirali Rotterdam. Isto je bilo z atomsko bombo, ki je padla na Hirošimo.

Ali bi imeli sedaj, da so Američani nehal bombardirati Severni Vietnam, na vojaškem področju velike posledice?

General BEAUFRE: Vojaške posledice tega bodo zelo omejene, kajti bombardiranje ni prepredilo Severu, da bi pošiljal okrepitve in orožje na Jug. Seveda pa bodo Vietnamci čutili veliko olajšanje bremena, ki so jim ga nalagali ukrepi za protiletalsko zaščito.

Na političnem področju pa to pomeni, da se je začelo spreminjati vzdušje, kar je izredno pomembno v pripravah za pogojanja.

Če se vrne mo k velikim polemiki, ki traja že petnajst let: vojna v Vietnamu je po malem pokazala, da je neuspelna teorija o »stopnjevanem odgovoru«, ki jo je omenjal Maxwell Taylor.

General BEAUFRE: Da... Se točneje: to je dokaz za neuspešnost vojne, kakršna je v teoriji zasnoval moj prijatelj Herman Kahn, to je vojne stopnjevanega pritiska...

Zapiski o pariških gledališčih (II)

Škrjančkov ceremonial za publiko

OD NASEGA PARISKEGA DOPISNIKA

Ce bi kakovost pariških gledališč presojal po odmevu pri publiku, bi moral obiskati gledališče »St. Georges« blizu Pigalla, kjer so s komedijo Rogerja Dormesa in Jeana Marsana »Prepovedano za publiko« dosegli že dvesto ponovitev, ali pa bulvarsko gledališče »Comedie Caumartin« zraven velikih bulvarjev, kjer s Camolettijevu komedijo »Boeing-Boeing« že osmo sezono polnijo svojo dvorano ne le z gledalci, ampak tudi s smehom.

In tako sem tudi storil, čeprav seveda nisem privolil v enostavno enačbo kvantiteta = kvaliteta. A vendar spet nezlagano roko na srce: spektakel, komedija, zaplete na odru; smeh, ki te naravnost posili, pa če si še tako sredi hudih misli in čeprav so okrog tebe problemi vojne in miru, socialna ureditev, nasprotij stoletja, alienacije, seksa, abstrakcije in še česa; vse to, pa čeprav brez misli, radi gledamo in to je od nekdanji komediantski vloga gledališča. Zato bi se pridružil zadovoljnim ocenam, ki so jih drugi kritiki napisali na račun te predstave, ki je prikazala komični pogled za gledališke kulise, čes: »Naposled — smeh! ... Pravijo, da je bulvarno gledališče mrtvo; saj ni res: dokler so komedianti, bo tudi bulvarno gledališče, ki je dejansko posrečena nujnost, ker zagotavlja ravnovesje!«

Seveda pa je tudi res, da komedija z zgodbo dramskega avtorja, gledališkega ravstetja, njegove žene, sina, ljubice, režiserja, igralcev in igralke, čeprav ima mestoma duhovit, aktualiziran tekst, ne bi bila to, kar je, če je neugnan komični igralec Jean Le Poulain ne bi zreziral s pravim filmsko kabaretskim tempom in če je ne bi sam na

SUZANNE FLON
KOT IVANA ORLEANSKA

polnil s svojo sproščeno, osvajajočo igro. Obe ženi, dami srednjih let, ki se hčeta na vsak način igrati, Marthe Mercadier in Marina Paonine, ter ravatelj Rene Clermont so ga kot dramatika in igrarja uspešno dopolnjevali.

V gledališču »St. Georges«, ki je tudi s to predstavo spustilo ljubezljivo puščico zoper avantgardna gledališča, ki se iščejo, sem med publiko (kljub naslovu »Za publiko prepovedano«) statistično našel največ plešavih gospodov z mlajšimi spremljevalkami (od katerih me je ena, na sedcu pred mano, vprašala: »Ali vas moj kloбок moti?«, na kar sem moral seveda odvrtni, da mi je nasprotno celo zelo všeč). V »Comedie Caumartin« pa so bili nasprotno vsi gledalci zvečne mladi. Letala in steverdese pač najbolj vlečejo mlade in tako tudi junaka

GERARD DESARTHE IN MICHELE MARQUIS V ARRABALOVEM
»VELIKEM CEREMONIALU«

zgodbe, ki se je neuradno oženil kar s tremi steverdeseami različnih nacionalnih letalskih družb z ustaljenim voznim redom. Toda, ko pride zaradi tehničnih izboljšav boeingov in po drugi strani slabih meteoroloških razmer do krizanja vseh treh v istem trenutku, tudi štiri različna vrata na odru ne zadostujejo več. Odrsko delce med drugim ni nikakršna mojstrovina in tudi mlado ni več. Če nič drugega, se je postaralo že v teh osmih letih, kolikor ga dajejo v Parizu. A dva mlada igralca Alain Lionel in François Guerin ter štiri mlade igralke: Chantal Bonneau, Stina Zettenberg, Christine Demaret in Claudine Colas, zlasti zadnja kot sluzkinja, so bili prijetno zabavni. »Da, čeprav postavitev vseh osem let nisem spreminjal, so se nekateri igralci in zlasti igralke v vlogah že zamenjali,« sem dobil odgovor, čeprav je bilo že vprašanje odveč, kajti v nasprotnem primeru bi morale biti po osmih letih premierske steverdese — že stare.

Kot se seveda skoraj sleherni pariško gledališče v svoji zgodovini z nečim ponasa, tako se tudi dvoranica Caumartin, kjer so doživeli krest pri publiku, mnogi največji zvezdniki francoskega bulvarnega teatra, kabareta in filma. Kljub temu pa je seveda gledališče »Michodiere«, med drugim niti ne tako daleč od ulice Caumartin, v svoji lastni ulici Michodiere, še bolj znamenito, veliko in resno.

Temu primerna je bila tudi resna publika v fotehlin in v gumbičnatih gospodov sem opazil prenekateri rožnat gumbek, ki je lemoš odlikovanje francoske republike. Kljub temu so z veseljem zaploskali nekaterim jedkim posmeškom na račun malo-melemske, dobro situirane, počitniške francoske družine, ki odkriva Neapelj in ki bi rada, čeprav v zgodovini moralna, nekaj gleda pogledala tudi čez plot. No, pa to le mimogrede, kajti osrednja oseba nove komedije Jena Canolla (Le Truffatore) je bil Pierre Fresnay. Znan francoski igralec, nekdani junak in ljubimec, za katerega je avtor komedijo tudi zreziral, je bil ob svoji 70-letnici samo še postaran, čeprav na videz ves življenja nabit, napolitanski turistični seceronee Briguello, ki meni, da zna potegniti ves svet za nos. Toda že v komediji, ki ima v zapletu tudi zelo resen tekst s problemi dobrega in zla, človekovega ubijanja in življenjskega turista, izdelovalca gumbov, za katerega v začetku posmehljivo pravi, da je pri vsej svoji mladosti — že starec. Toda tudi sicer: res dolg, čisto skoraj solistični komično grenki tekst, ki je dal Fresneju,

čeprav nekoliko nervoznemu, priložnost, da je spet razgrnil ves svoj register, je bil zanj v letih tudi dejansko naporen. Eno izmed predstav so morali zaradi nenadne Fresnejeve srčno živčne slabosti prekiniti in preložiti.

Gledališče »Théâtre de Paris«, čeprav privatno, pa sodi že sploh med reprezentančna pariška gledališča; po svoji starosti, saj bo kmalu pisalo že stoletnico, pa leka dvorani z bogato vrsto lož, in igralci, od Eleonore Duse preko Elvire Popescu in Rainauda do Suzanne Flon. Pa tudi Jean Anouilh, čigar komedijsko dramo o Ivani Orleanski »Škrjančkov« sem tokrat spet obiskal, je iz sodobnega francoskega dramatika že postal reprezentančni klasik.

A spet in kljub vsemu: Anouilh je še vedno živ, ves utripajoč, duhovit, oster, norčujoč se, človeški. Celo ko načenja že tolikokrat načeto in obdelano temo — Ivane Orleanske. Otroško poetičen in subtilen je, ko prime v roke — tega slišajmo v »Ni poljski za Ivano. Ni več kot za cvetec, ki poganja ob robu jarka,« je menil, hkrati pa se je v tekstu ostro in pogumno, kot malokdo, spopadel s cerkveno in sleherni inkvizicijo: »Inkvizicija ni zoper hudiča, ampak zoper človeka!«

In ko je ob koncu svojega procesa proti Ivani, preskakujoč prosto iz scene v sceno, devico celo v nasprotju z zgodovino pokesano oprostil, a jo že v naslednjem hipu za dramatični konec postavil na grmado, se je bridko pomočeval iz rodoljubnega patosa svojega naroda, ki je nekdanji Ivanu ubil, posledaj pa vsi do danes ne neha orlat slavo-sejgov. Čeprav je bilo delo napisano že več kot pred desetimi leti, ni izgubilo na aktualnosti; in poleg velikih človeških tem o bogu in človeku, dobrem in zlu, ljudstvu in nasilju, ki jih besedilo prizadeto načenja, sem po reagiranju francoske publike čutil vso neposrednost Anouilha celo za nekatero povsem vsakdanje asociacije.

Odrska uprizoritev je bila velika in majhna hkrati. Ker je na odru čisto malo oseb, so te toliko važnejše in vidnejše, in tu se je veselih poznalo, da nekateri vidnejši igralci malih vlog — niso veliki igralci. Jasno: za te vloge uprava niti ne more veliko plačati. Med protagonisti pa so bili nekateri prav res dobri, zlasti orjaško nerodni La Hire Jacquesa Dennoville, še bolj Charles II. Patricka Chesnaisa; najbolj pa sama Ivana, Suzanne Flon. »La Flone«, kot sta jo razglasila publika in Anouilh. Dolej je bila to, vsaj v standardnih gledališčih, ženska vloga sezone.

In vendar bi lahko dodal, da je bila zlasti v igralskem pogledu predstava Pintarjevega »Rojstnega dneva« v gledališču »Antoine« odlična. Poleg Michela Biquetja, ki tomes igra tudi Anouilhovega »Ubogega Bitosa« in ki je v Pintarjevem »Gledališču duševnjak«, kot ga sam imenuje, izobiloval duševno zmedenega nekdanjega pianista z nenavadno distončno prepričljivostjo, so se v svojih banalno preprostitih in notranje zapletenih likih konvencionalnega angleškega penziona vrstili še Jean-Pierre Marielle, Bernard Fresson, Madeleine Barbulée, Annie Fargue in Claude Pieplu. Sodobni angleški avtor novega vala sicer ni čisti zastopnik »teatra absurdna«, v njegovem »Rojstnem dnevu« prav na značilno šeleznico, iz zvarjenih žebčev oblikovano plastiko Dušana Džamonje, umetnika sicer makedonskega porekla, ki se je že za mladih let preselil v Zagreb in torej upravičeno pripada temu ožjemu kulturnemu krogu. Zlasti od 1960. leta dalje ga zasledimo na vseh največjih prireditvah, nase opozarja na svetovnih razstavih v Bruslju in Montrealu sredi tolikolega in raznolikolega vrveža; v izredno prebrani, skrajno anglosaksonsko orientirani zbirki avangardne plastike v londonski Tate galeriji stoji Džamonjina na osrednjem mestu ne le kot eksponat kontinentalnega evropskega umetnika sploh.

Kje tici podlaga za tako sreš plastični teraz komaj štiridesetletnega umetnika, ki ta čas spet preseneča s serijo tako imenovanih železnih tapiserij, sestavljenih iz druge do druge, tesno spetih in zvarjenih verig, ki pa se hkrati vežejo okrog grobo obtesane lesene vertikale ali horizontalne, oziroma bočijo v plastičnih, enakovrstnih in zaporednih kroglastih narastkih? Zdej je skoraj težko pomisliti, da je bil Džamonja velik obudovalac Henrija Moora, da je namreč dojel vlogo konvencionalnih in konvencionalnih oblik v plastiki, vsebinsko in nadaljnje možnosti prave »prostornosti« in zunanje napetosti, ki je posledica premitšene notranje konstrukcije in komponentiranja notranje plastične mase. Sledit tem načelom je Džamonja od še razpoznavne človeške figure preko znanih variant Ranjenega jelena, ko je naposled (1959) dobesedno razprl zunanji plašč plastike in tako razkril notranjo konstrukcijo, ustvarjeno v sintezi lesa, kovine in barvastega stekla, napovedal zase tako značilno enotno likovno miselnje, ki se je do zdaj oblikovalo v dveh značilnih dimenzijah. Seveda so vsa nadaljnja vmesna leta, še bolj napačno preizkušne skladnega sožitja materialov, čisti površinske obdelave tako rekoč vsilila enformela, ko je Džamonja enkrat ista samostojno konstrukcijo in pri tem izžagal leseno jedro, v katero je zabil prež žebtje, drugič pa je jedro, kroglasto ali grajeno prav tektonsko, samo oplemenitil z zvarjenimi žebtji.

Toda ves ta ceremonial je bil majhen v primerjavi z Velikim ceremonialom, Arrabalovo melodramo, ki jo je v izjemni sezoni skupine René Dupuy odrsko in režijsko pripravil sorazmerno mladi igralec Guy Jacques v gledališču »Athénée«. To novo avantgardno provokativno, za šoki težče, a hkrati tudi nekam baročno delo mladega španjskega avtorja, ki je bilo lani nagajeno s priznanjem francoskega avtorskega združenja, je namreč Jacques nekoliko adaptiral celo brez privolitve Arrabala, ki je bil julija v Madridu arretiran. Arrabal je namreč napisal svojo melodramo za pet oseb, v pariški izvedbi pa nastopajo samo tri, ker je vloga matere, ljubimca in Lys združil v eni sami osebi in tako še bolj podčrtal nenavadnost zgodbe, ki je pravzaprav v standardnem dramskem smislu sploh ni. Če bi vendar hotel izluščiti neki lok, bi moral zapisati, da sem v dveh blesteče in-sceniranih in izjemno odigranih dejanjih prisostvoval besednemu in fizičnemu premetavanju zaradi zatiranja zatirajočega, v sli tu-lečega plavalnega mladega fanta, srednje stare ženske, ki se mu ponuja kot ljubica ali žena, ter njegove matere, ki v nenaravni ljubezni do sina ne pusti k njemu nikogar, razen sebe, zaradi česar ta polblazno občuje z nagačenimi lutkami, brca ljubico in hkrati blodno fantazira o tem, da bo svoji materi prezel var. Seveda pa je vse to zgolj lupina, v kateri se kot gnota nesmisla in obupne situacije prelaga besede v nekih naključnih odvisnostih, dopolnjevanje optično s kvinski aluminijsko sceno kot neko moderno oltarsko ječo, mistično bogato postojelo in z neko sakralno arhitekturo blodniških gibov. In kot sem se včasih zasačil vendar prevzet, sem se spet ujel z ugotovitvijo, da me je prevzela nesmiselna naključnost in da bi mirno lahko stavek tudi obrnil. Zato sem sicer izrazil Arrabalu vso solidarnost v boju za napredek, a obenem sem čestital predvsem režiserju, scenografu Pierru Lesieru in igralcem Gerardu Desartheju kot Cavanosi, Mariji Hermes kot Sil in Micheli Marquis kot materi.

BOGDAN POGACNIK

DUŠAN DŽAMONJA: SPOMENIK REVOLUCIJI V MOSLAVINI (1965/67)

V okviru tedna

Dušan Džamonja

Dušan Džamonja, rojen 31. januarja 1928 v Strumici, je študiral na akademiji za likovno umetnost v Zagrebu, kjer se je specializiral pri Augustinčiču, od 1951—53 pa delal v mojstrski delavnici Frana Kršinića. Sedaj živi v Zagrebu. Od leta 1955 stalno sodeluje v nacionalnih predstavah doma in v tujini, kjer se je udeležil tudi številnih pomembnih mednarodnih razstav, kot so mediteranski bienale v Aleksandriji (1955), mednarodna razstava skulpture v Parizu (1956), EXPO v Bruslju (1958), peti bienale v Mittelheimu (1959), Morgan's Paint v Riminju (1961), oziroma v istem letu razstavo male plastike v Padovi, bienale mladih v Parizu, šesti bienale v Mittelheimu in razstave evropskih kiparjev v Kopenhagnu, bienale plastike v Spoletu (1962), bienale v San Marinu in Trigon v Gradcu (1963), Do-

cumenta III v Kasslu (1964), bienale v Sao Paulu in Trigon v Gradcu (1965). Samostojne razstave: 1954 — Zagreb, 1957 — Zagreb, Opatija, Milano, 1959 — Split, 1960 — Zagreb, Benetke ((XXX. bienale), Milano, 1961 — Zürich, 1962 — Ljubljana, Beograd, Zagreb, 1964 — Rim, Benetke, 1965 — Den Haag, Celovec, Genova, Opatija, Skopje, 1966 — Lausanne, 1967 — Mannheim. Nagrade: 1958—III, in IV. nagrada za spomenik v Jajincih, 1959—nagrada na mednarodnem natečaju za spomenik v Dachauu, nagrada za skulpturo na Salonu 59, Reka, 1960—nagrada mesta Zagreb, 1961—nagrada Morgan's Paint, Rimini, prva nagrada za skulpturo na I. trienalu, Beograd, 1963 — druga nagrada za plastiko na bienalu, San Marino, 1965 — zlata medalja, Verucchio in prva nagrada za spomenik revoluciji v Moslavini.

Ce govorimo ob Džamonjini plastiki o dveh značilnih dimenzijah, potem moramo imeti v mislih predvsem idejno razpetost, zraslo iz odkritja možnosti, kako smiselno upoštevati doseženo stopnjo v notranji konstrukciji in sožitje lesenega jedra z žebtji — ustvarjalni akt. Izmolčen na začetku kot srednje avangardno, pravo akcijsko dejanje, drugje pa samo kot značilno, elektno površinsko obdelavo. Jasno je, da sta ob momenta ostala nenehno prisotna v Džamonjinem likovnem jeziku; pač pa je poudarjena konstrukcijska, in v letu 1957 prispomoga kiparju, da je krepko posegel med tradicionalne oblike v jugoslovanski spomeniški plastiki. Posledno upoštevajoč uporabo svojih materialov — železa, stekla, lesa, betona, je do zdaj projektil sedem javnih spomenikov na temo NOB oziroma v spomin žrtvam Dachaua, Auschwitza, Jajincev. Od samo trnjastega, skoraj grafičnega sestava konstrukcije do zadnjega spomenika v Moslavini je minilo deset letična konstrukcija sedanja. Tako rekoč vizionarna arhitektura nosi na sebi tudi pečat organske simbolike. Simbolike, za katero se nam zdi, da izhaja iz tipične vzhodnjaške ekspresivnosti, ki ji kroglaste oblike, zvarjene iz žebčev in obdane z naravno patino, dajejo še posebej zagoneten čar — kot da bi se združili odmevi srednjeveške filigranske črti z monumentalno duhovno komponento.

Samo tako točna analiza — kako odlična je Džamonjina risba, saj je hkrati načrt za bodočo plastiko in samostojna grafična domišljena enota — in dojanje čistih plastično-prostorskih komponent, kot si ga je že na začetku svoje poti prisvojil Džamonja, lahko vodi modernega plastičnega oblikovalca dalje. Na drugi strani pa izvira medticitirna nota iz same notranje psihološke pojavnosti, je torej nekakšna umetnikova intuicija. Ob tako popolni konstrukciji, ki je ustvarjena pred realizacijo Džamonjine plastike, pa je možno tudi razvijati idejo o internacionalnih dimenzijah v umetnosti, oplemenitenih z nacionalno elementarnostjo.

ALEKSANDER BASSIN

Rešetarjeva ragusiana

Iz praške delavnice Otona Berkopca

Naš ugledni rojak dr. Oton Berkopec je pripravil za Državno knjižnico ČSSR v Pragi publikacijo »Rešetarjeva knjižovna ragusiana«. Dubrovniški rojak prof. dr. Milan Rešetar (1860—1942) je tudi v širokem slavističnem svetu zaslovel s svojimi razpravami prevensivno iz literarne preteklosti rodnega mesta; delno po njegovi zaslugi je dubrovniška literatura šele dobila isto pomembno mesto, ki se zavzema v krogu hrvatske književnosti. Prof. Rešetar je znanstveno-komentalni dela Ranjina, Dršića, Gundulića, Palmotića in drugih. To plodno in zaslužno delo mu je omogočila lastna knjižnica, ki jo je zbiral z veliko prizadevnostjo in v kateri so mimo nekaterih knjižnih raritet zlasti iz 16. stoletja tudi mnogi rokopisi, ilustrativni material i. dr. skratka — kar moči smotno zbrana ragusiana. To knjižnico in numizmatično zbirko je že leta 1927 ponujal raznim jugoslovanskim knjižnicam, vendar je nobena ni marala ali bolje — ni mogla kupiti; navsezadnje jo po posredovanju prof. dr. Matije Murika kupila češkoslovaška vlada. Tako je ta nemara

edinstvena zbirka ragusian postala sestavni del Slovenske knjižnice — le-to pa je prevzela v last in oskrbo praška Državna knjižnica. Sedaj je dr. Oton Berkopec z navedeno publikacijo, vsebujočo bibliografski seznam redkih knjig in rokopisov iz Rešetarjeve knjižnice, odprl pogled v ta praška ragusiana. Knjižnica vsebuje njegov uvod v češčini in srbohrvaščini, nato pa se vsi abecedno urejeni popis knjig in brošur, od str. 37 dalje pa tudi seznam rokopisov. Pregledna bibliografija se končuje z imenskimi kazalom. Knjižnica je opremljena s faksimili naslovnih strani knjig Dinka Ranjina in Frana Gundulića. Praška založba Odeon je pravkar izdala češki prevod Ingoličevega romana »Lukarjiv« (v češčini Cibulati). Prvikrat je bil ta spis preveden v češčino pred četrst stoletja. Prevedel ga je Bohuš Vybiral. Medtem je pisatelj nekoliko predelal ta svoj, še danes popularni roman, kritično oko dr. Otona Berkopca pa je opazilo v prvotnem prevodu nekatere pomanjkljivosti in tako je dr. Ber-

kopec, pač najboljši slovenski poznavalec češkega knjižnega jezika, podrgel Vybiralov prevod reviziji. Odeonova druga izdaja »Lukarjev« je potemtakem dobila popolnejšo, dokončno obliko in bo pritegnila zlasti mlajši rod bralcev, ki so mogli v češkem prevodu spoznati še nekatere druge Ingoličeve pripravedne spise. V spremni besedi omenja dr. Berkopec zanimivo dejstvo, da so bili »Lukarjiv« zadnji prevod iz jugoslovanskih literatur, objavljen tik pred nacističnim vpadom v Jugoslavijo, poslednje literarno pričevanje v naših medsebojnih stikih in naši ljubezni; za njim so govorili o našem prijateljstvu samo še trpljenje, kri in skupen boj za osvoboditev. Dr. Berkopec obuja v tej spremni besedi tudi spomin na Ingoličeve oblike v Pragi in na odmeve, ki jih je imel prvi prevod »Lukarjev« v češki kritiki. Druga izdaja »Lukarjev« je izšla kot 2302. leposlovna publikacija te založbe, katere odgovorna urednica je Irena Wenigova, znana zlasti kot prevajalka iz srbske in hrvatske književnosti.

BOŽIDAR BORKO

NA BABNI GORI V DOLOMITIH NOVEMBRA 1942
Druga četa 1. bataljona dolomitskega odreda je razvila zastavo

Dolomitski (ali polhograjski) odred

Ob Ljubljani leta 1942

Poglavje iz narodnoosvobodilnega gibanja

Viška občina bo danes podelila domicil dolomitskemu odredu. Ta odred lahko prištevamo med pomembnejše enote NOV in PO Slovenije. S svojo prisotnostjo v neposredni bližini Ljubljane je dolomitski odred močno dvigal zavest Ljubljancem v narodnoosvobodilnem boju in omogočil bivanje v Dolomitih osrednjim organom ljudske oblasti od jeseni 1941 do spomladi 1943. To pa je bilo velikega pomena za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilnega boja. Tokrat objavljamo nekatere podatke o nastanku in dejavnosti dolomitskega odreda.

Dolomitski odred so ustanovili v začetku julija 1942. leta na Babni gori nad Dobrovo pri Ljubljani, in sicer iz 4. bataljona notranjskega odreda. Prej je delovalo v Polhograjskih Dolomitih več partizanskih enot. Oktobra 1941. je prišlo iz Gorenjske več borcev iz nekdanjega kamniškega in storziškega bataljona; na Samotorici nad Horjulom so se utaborni borci rašiške čete, na Babni gori pa borci moravške, kranjske in trziške čete. V drugi polovici novembra 1941. je iz teh partizanskih enot in novincev iz Ljubljane ter njene okolice nastala na Babni gori močna partizanska enota, ki je pod vodstvom komandirja Matije Blejca iz nekdanje moravške čete in politkomisarja Toneta Steteta iz prejšnje trziške čete ter vojaških strokovnjakov iz Ljubljane izvedla sabotažno akcijo pri železniški postaji pri Preseerjah. V noči med 4. in 5. decembrom 1941. so minirali železniški most; v boju je padlo več Italijanov, železniški promet med Ljubljano in Trstom pa je bil ustavljen za nekaj časa.

Po odhodu borcev prejšnjih gorenjskih bataljонов na Gorenjsko in Primorsko so postali Polhograjski Dolomiti (na Samotorici, Babni gori, Toškem četu in Ključu) zbirališče novincev iz Ljubljane in okolice. Sredi januarja 1942. je Mirko Bručič iz Samotorice odvedel na Kožljek več kakor 50 novincev, kjer so se priključili novoustanovljenemu Serceerjevemu bataljonu. Z Babne gore pa je konec januarja 1942 odšla na Gorenjsko večja skupina smučarjev-partizanov pod vodstvom komandirja Janeza Bernika iz Medvode in politkomisarja Naceta Severja iz Ljubljane v pomoč partizanskim enotam. Maja 1942 pa je odšlo na Gorenjsko več kakor sto novincev; priključili so se škofješkemu bataljonu in kokrškemu odredu.

Narodnoosvobodilno gibanje v neposredni bližini Ljubljane se je močno razmahnilo v prvi polovici leta 1942; člani OF in KP so

množično odhajali k partizanom. Na območju Dolomitov je bilo v tem času ustanovljenih več partizanskih enot; na Ključu je nastala dolomitska četa iz novincev iz Ljubljane, predvsem iz Šiške, Dravelj, Viča, Rožne doline, Dobrove, Kozartj, Vrhovcev, Hruševca in Polhovega Gradca; nad Ziberkami so Logačani 13. marca ustanovili svojo četo (komandir Rado Pehaček), nad Vrhniko je bila že 15. februarja ustanovljena vrhniška skupina; vodil jo je Tone Curk. Iz teh čet in skupine je bil 4. junija 1942. ustanovljen 4. bataljon notranjskega odreda. Komandant bataljona je postal Tone Curk-Gorjan, politkomisar pa je bil Roman Potočnik.

Bataljon je od ustanovitve do formiranja dolomitskega odreda izvedel več akcij in razgalil sovražnikove postojanke. Osvobodeno ozemlje je bilo med četo Ljubljana-Borovnica-Log-Vrhnika-Logatec do stare jugoslovansko-italijanske meje, na severu pa do okupacijske meje med Italijo in Nemčijo.

Vzporedno z razvojem in delovanjem partizanskih enot v Polhograjskih Dolomitih je v občini Dobrova delovala močna organizacija narodne zaščite. Rajonskemu sekretarju za rajon Vič-Rožna dolina Jožetu Kopitarju se je kmalu posrežilo ustvariti (s pomočjo terenskih partizanskih organizacij) več oboroženih desetih NZ. Pomembna je velika akcija članov NZ iz Hruševca pri Dobrovi. Dne 7. maja 1942. ko so se vračale italijanske enote divizije «Granatieri di Sardegna» po napadu na partizanski bataljon na Ključu, so jih člani NZ pod vodstvom Franca Riharja-Darovana iz Hruševca nenadoma napadli; padel je italijanski polkovnik Latini in 32 drugih Italijanov, 72 pa je bilo ranjenih. Akcija je še posebej pomembna, ker je bila v neposredni bližini Ljubljane. Člani NZ so sodelovali tudi v drugih akcijah, ki so jih izvedle vojaške enote dolomitskega bataljona. Člani NZ iz Polhovega Grad-

ca so sodelovali pri napadu na nemško posadko na Crnem vrhu. Nemci so na Crni vrh poslali večjo skupino mož, ki naj bi postavila žično oviro med Ljubljansko pokrajino in Gorenjsko v delu nad Polhovim Gradcem. V noči med 26. in 27. junijem je 1. četa dolomitskega bataljona pod vodstvom Petra Cafute-Gada in politkomisarke Rezi Korpar-Seničarjeve ter 2. bataljona I. grupe odredov napadla Crni vrh. Nemci so imeli 27 mrtvih in 9 ranjenih.

Polhograjski Dolomiti so bili za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilne vojske pomembna strateška točka, zato se je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet odločilo na tem območju ustanoviti večjo in stalno vojaško enoto — dolomitski (ali polhograjski) odred s temle operativnim območjem: na jugu ob stari jugoslovansko-italijanski meji od Rakeka do Zirov, na severu do Poljančice, Sore in Save v smeri proti Ljubljani, od tu pa železniška proga Ljubljana—Trst do Rakeka.

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je v začetku julija 1942. poslalo v Dolomite Franca Bukovca-Jožeta Jezevnika, ki je prevzel poveljstvo nad ustanovljenim dolomitskim odredom, politkomisar je postal Ciril Keržič-Metod Cestnik, namestnik politkomisarja pa je bil Roman Potočnik. Tone Curk-Gorjan, ki je bil komandant 4. bataljona NO, je bil 15. avgusta 1942. imenovan za namestnika komandanta odreda. Ob ustanovitvi je imel odred 130 mož, kmalu nato pa 400. Odred je imel dva bataljona in eno samostojno četo.

Komandant prvega bataljona je bil Tone Curk-Gorjan, ki ga je čez mesec dni zamenjal Rado Pehaček-Rado Smolar, politkomisar je bil Jože Sluga-Lenart, ki ga je zamenjal Lado Dolničar-Rudi Robida. V drugem bataljonu so bili: komandant Franc Krča-Cuč, politkomisar Toje Thaler-Tonček, avgusta je to delo prevzel Franc Trček-Ovsov, namestnik politkomisarja pa je bil Karel Grabelšek. Tretjo četo so vodili Peter Cafuta-Gad z namestnikom Dragom Marjekom; politkomisar je bil Milko Goršič-Feča. Komaj je bil odred ustanovljen, že se je moral spoprijeti z močnimi sovražnimi italijanskimi, nemškimi in belogardijskimi enotami. Dne 8. julija 1942. so z vseh strani napadli Dolomitski odred. Protiofenzivno je odred 9. julija napadel italijansko posadko v Polhovem Gradcu, 10. julija pa se je močno bil z Italijani na Ključu.

Poletna italijanska ofenziva je belogardijskemu vodstvu omogočila ustanoviti več postojank: na št. Joštu, v Zaplani, Rovtah, Hoteščici, na Brezovici, v Dravljah, Savljah in drugod. V postojanki št. Jošt nad

Vrhniko je bilo do 300, v Rovtah 40, v Hoteščici tudi 40, na Brezovici 120, v Dravljah in Savljah pa 120 belogardistov. Oboroženi belogardiisti so vdrali na osvobodeno ozemlje, postajali zasede in plenili imetje somišljenikom OF.

Zaradi grozodejstev, ki so jih storili belogardiisti na področju dolomitskega odreda takrat, ko se je ta odred umaknil na Gorenjsko, so partizani takoj, ko so se vrnili, šli v novo ofenzivo proti belogardistom; napadli so postojanko v Dravljah, kjer je bilo ubitih 13 belogardistov; pri napadu v Rovtah jih je padlo 11.

Enaindvajsetega septembra 1942. je po nesrečnem naključju padel komandant dolomitskega odreda Franc Bukovec; novi komandant je postal Franc Rihar-Radovan, politkomisar je še naprej ostal Ciril Keržič, njegov namestnik pa je bil Franc Perovšek-Lado Krčan.

Od novembra 1942. do začetka aprila 1943. so bili na področju dolomitskega odreda glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, izvršni odbor OF in centralni komite KPS. V sestavi dolomitskega odreda so vključili 4. bataljon Tomšičeve brigade. V vodstvu novega — tretjega bataljona sta bila komandant Lado Mavsar-Ronko, ki ga je marca 1943. zamenjal Iskra, in politkomisar Janez Japelj. Toda bataljon so že 26. marca 1943. razformirali.

Takrat, ko so v Dolomitih delovali centralni organi ljudske oblasti za Slovenijo, so se enote dolomitskega odreda močno spopadle s sovražnikom. Bela garda si je prizadevala osvojiti položaje dolomitskega odreda. Sredi marca 1943. se je belogardijskom s pomočjo Italijanov in Nemcev le posrežilo vdreti na osvobodeno ozemlje v Dolomiti. Komandanta odreda Franca Riharja so Italijani ujeli in ga ustrelili, padel je tudi politkomisar prvega bataljona Lado Dolničar (18. marca v Belški grapi), intendant Franc Pezdir pa je padel 10. aprila (tudi v Belški grapi). Potlej pa je postal komandant odreda Rado Pehaček, politkomisar Branko Karanpandža-Matraček, načelnik štaba pa Danilo Sorovič. Za komandanta prvega bataljona so imenovali Rudolfa Hribernika-Svarana, ki je bil dotlej komandir I. čete istega bataljona; njegov namestnik je bil Iskra, politkomisar pa Marjan Simič-Marko. Komandant drugega bataljona je postal Mirko Cepeljnik, politkomisar pa Janez Japelj.

Spričo sovražnikovih vpadov se je dolomitski odred umaknil na Dolenjsko na Mavelien, kjer je bil kmalu razformiran in priključen Serceerjevi brigadi. Polhograjski Dolomiti so postali operativno področje gorenjskega odreda. Po kapitulaciji Italije so nastale nove spremembe: ustanovili so operativni štab za zahodno Slovenijo ter XXX. in XXXI. divizijo. Glavni štab NOV in POS je spet ustanovil dolomitski odred. Komandant je bil Rudolf Hribernik-Svaran, politkomisar pa Tone Draga-Medeljko. Z odredbo operativnega štaba za zahodno Slovenijo 17. oktobra 1943. pa so dolomitski odred spet razpustili; njegove enote so videljeli v triglavske divizijo. Ob opustitvi je imel odred 257 mož, ki so bili oboroženi s 30 lahкими brzočetkami, 138 puškami, 32 pištolami in 7 mizometali.

Slabo kontrolirano območje Polhograjskih Dolomitov je omogočilo beli gardi, da si je obdržala močne pozicije v št. Joštu, na Crnem vrhu, Dobrovi, v Horjulu, Zalciancu, Brezovici, na Vrhniki v Rovtah in drugod. V teh postojankah je bilo več kot 1500 mož. Vse pomembne prometne in druge komunikacije so bile pod nadzorstvom belogardijskih in domobranskih enot. Da bi onemogočili širjenje belogardijskih postojank v neposredni bližini Ljubljane, je štab I. korpusa predlagal glavnemu štabu NOV in POS, naj bi na področju nekdanjega dolomitskega odreda in komande idrijskega področja ustanovili nov dolomitski odred. V to je glavni štab NOV in POS privolil 17. februarja 1944. Dolomitski odred je bil sedaj sestavljen iz moštva komande idrijskega področja, in sicer komanda mesta Crni vrh nad Idrijo je postala prvi bataljon, komanda mesta Vojsko pa drugi bataljon. Bataljona sta imela po dve četi, sedaj odreda pa je bil na Crnem vrhu nad Idrijo. Operativno področje je zajemalo razen Polhograjskih Dolomitov še območje Črnege vrha, Hrušice, Vojskega, Trbuše in Idrije. Komandant je postal Franca Pajntar-Močanik, pomočnik komandanta je bil Ludvik Bradsko-Iztoč, ki ga je kmalu zamenjal Marjan Kirn, politkomisar je postal Dušan Ravnehar-Džoni, namestnik politkomisarja je bil Jakob Gostiša-Jaka. Komandant prvega bataljona je bil Julij Rupnik, drugega bataljona pa Drago Jug. Decembra 1944. so dolomitski odred spet razpustili, bataljona pa priključili k 30. diviziji IX. korpusa NOV in POJ.

dr. DUSAN REPOVS
REZKA TRAVEN

Pri Državni založbi Slovenije je izšlo delo

Charles de Gaulle: VOJNI SPOMINI

Prva knjiga: POZIV 1940-1942

V prvi knjigi Vojnih spominov nam avtor nazorno pojasnjuje, zakaj rešitve sprejete po prvi svetovni vojni, niso mogle zagotoviti miru na svetu in kako se je že v predvojni Franciji začela degradacija režima, ki se ni ustavila prav do junjske kapitulacije leta 1940. Ko je francoska vlada kapitulirala, se de Gaulle ni spriznal s sklepom vlade, katere član je bil. Vojno je treba nadaljevati, obnoviti francoske oborožene sile — je govoril. Pogoji za to so: francoska posest, kolonije — in tja je treba spraviti mornarico, letala, ostanek kopenskih sil, vlado ter nadaljevati vojno. Vendar so ga le redki poslušali: bil je skorajda čisto sam, ob sebi je imel le nekaj zaveznikov. Za sabo ni imel organiziranega odpora v deželi in ne kreditov v tujini. Zavedal se je svojih omejenih možnosti tako doma kakor v primerjavi z Veliko Britanijo in drugimi vojskujočimi se silami. In vendar je začel politično in vojaško akcijo »Svobodne Francije«, ki je nadaljevala vojno. Zunaj metropole, v francoskih kolonijah, je zbral sile in s pomočjo zaveznikov stopil na pot osvoboditve. Od take poti ga niso mogli odvrtiti ne močan odpor Vichyja, ne posebni interesi Velike Britanije, ne zveza med Washingtonom in Vichyjem in ne druge večje ali manjše ovire. In prav o teh ovirah in o tej začetni poti govori zelo natančno njegova prva knjiga »POZIV 1940—1942«.

PRVI KNJIGI je dodano izredno bogato dokumentarno gradivo de Gaullovihih pism, govorov, komunikacijev, not, poslanic in telegramov takratnih najvidnejšim politikom in vojskovođjem. Knjiga obsega posredno tudi de Gaullova

značaj: iz nje spoznamo avtorjevo dosledno premočrnost, izredno vzdržljivost, politično in strateško ostroumnost in delovno sposobnost, silno natančnost, ko vodi sestanke ali akcije, ko si izbira sodelavce, ko jim daje direktive. Končno: po splošni sodbi je de Gaulle eden najboljših stilistov sodobne Francije, tako da tudi formalne oblike de Gaullova pisanja pomagajo k temu, da se njegovi VOJNI SPOMINI zanimivo in prijetno bere.

PRVA KNJIGA IMA SKORAJ 700 STRANI IN KOT PRILOGO ZEMLJEVID POSAMEZNIH VOJASKIH OPERACIJ. VEZANA V PLATNO IN S CELOFANSKIM ŠCITNIM OVITKOM VELJA 100 N DIN. DO JESENI JI BOSTA SLEDILI SE DVE.

ŠE JE ČAS, da se naročite na vse tri knjige DE GAULLOVH VOJNIH SPOMINOV

CENA ZA NAROČNIKE VSEH TREH KNJIG (približno 1800 strani) JE ZNATNO NIŽJA, IN SICER: 240 N DINI NAROČNIKI IMAJO POVRH SE UGODNOST 10 MESEČNEGA OBROČNEGA PLACILA PO 24 N DIN.

NAROČITE SE LAHKO NA VSE TRI KNJIGE V KNJIGARNAH, PRI ZASTOPNIKIH ZALOŽBE ALI S PRILOŽENO NAROČILNICO NEPOSREDNO PRI DRŽAVNI ZALOŽBI SLOVENIJE, LJUBLJANA, MESTNI TRG 26

NAROČILNICA
Nepreključno naročar
DE GAULLE:
Vojni spomini I-III
Vezano v platno, cena 240,00 Ndin.
Naročnino bom plačal v enem znesku ali v desetih obrokih po 24 Ndin.
Knjige pošljite na naslov: službovanja — stalnega bivališča (neustezno prečrtajte).
Ime in priimek: _____
Zaposlen: _____
Naslov stalnega bivališča: _____
dne _____
Podpis: _____

Za zdrav konec tedna

Po pameti...

ga pjmjo, da pameti ne zgubimo — tako nekako je v narodni pesni izražena misel, da vsako pretiravanje lahko škoduje. Prav gotovo je to sad dolgoletnih, večkrat tudi bridkih izkušenj, ki niso samo posledica »mračne« po pretiravanju v jedadi in pijaci. Prava mera je potrebna povsod, ne samo tu. In če to misel prenesemo na naša razmišljanja ob koncu tedna, ji bomo naglo našli pravo mesto. Zadnje smo se odločili, da bomo preživel konec tedna, če ne vsega, pa vsaj nekaj uric na svežem zraku, daleč proč od vsakdanjega dela. Bližajoči se prvomajski prazniki nas kar silijo k temu, da razmišljamo, kam bi jo mahnil.

Mnogi nameravajo v gore, da bi ujeli še zadnje snukno, pa tudi bliže, kjer snega ni več. Temeljna misel o pravi meri nam pride tudi tukaj prav: spomladansko sonce za nevajeno telo ni samo prijetno, ampak je lahko tudi nevarno. Zlasti pri visokogorski smuči, ki pa je zdaj mnogim dostopna, lahko bolj škoduje, kot koristi. Enako nam dobro dene, če se lahko nekoliko posončimo! Pri tem pa kaj radi posabimo, da nam lahko pretiravanje škoduje. Prva nevarnost so sončne opke in zlasti, če smo se sončili na snegu, ki še povečuje moč in učinek sončnih žarkov. Tudi očem, ki jih nismo zavarovali s sončnimi očali, njihova moč lahko škoduje. Prva znamenja posledic pretiravanja bodo pordeła in pekoča koža, oči pa nas bodo v najmlajšem primeru šemele in pekle. Ali nam je tega treba? Prav gotovo ne! Šaj vendar vemo, če že ne od drugod, iz

premnogih reklam, kjer priporočajo to ali drugo kremo ali preparat, ki zanesljivo varuje našo kožo pred nezazelenimi učinki sončnih žarkov. Ne bo nam težavno izbrati primernega izdelka — po žepu in okusu. Seveda pa ne more delati čudežev, če nismo kljub uporabi zaščitnih krem tudi previdni — in če ne sodmerimo časa sončenja oziroma izpostavljanja soncu svoji koži primerno. Nekaterim sonce zlepa ne škoduje, zlasti doma, v dolini. Visoko v hribih pa se zaveda bistveno spremeni in lahko kljub običajni odpornosti pridejo domov krepko opečeni. V ozračju ni sajastega oblaka, ki zmanjšuje moč sončnih žarkov v mestnih območjih, pa tudi telesni napori, potenje in otiranje obraza odstranjujejo zaščitno plast masčobe z obraza in drugih delov telesa. Razen tega lahko pri sončenju na prostem pomagata lahen vetrič, ki nam tako prijetno dene, da bomo naslednje dni uživali pridobljeno rjavino in bolniški postelji. Telo spomladi ni kaj pride odporno, saj smo običajno le malo časa na svežem zraku in nam je že pošla zaloga zdravja in odpornosti, ki smo si jo nabrali med lanskimi počitnicami. Marsikdo čuti tudi »spomladansko utrujenost«, ki ni nič drugega kot dokaz, da smo z zalogo energije in zdravja res na koncu. Zato je poleg gibanja v naravi potrebna tudi primerna prehrana, bogata na svežem sočivju in sadju, če pa smo zelo izčrpani, pa ne bo škodila mala zdravilna kura s C vitaminom ali kako izmed tak imenovanih »multivitaminisčnih« pijač (Cedemonta, ibald

ali praškov (Fortevit ipd.). Mnogi sicer menijo, naj si telo opomore samo in da vse to ni potrebno, vendar ima tako dodajanje vitaminskih in rudniških snovi skoz nekaj tednov v pravnjini meri prav gotovo lahko tudi koristne posledice. Dvigne nam odpornost in poveča našo stornost. Vsekakor pa bi svetoval vsakemu, ki se ne počuti najbolje, ki ga utruja in zasope in nasploh zdelata vsak večji telesni napor, da se o tem posvetuje z zdravnikom zlasti, če je med sivo prebolel prehladne ali kake druge bolezni. Pa še nekaj! Kaj pa nabiranje »kondicije«? Veliko smo o tem slišali in brali, pa še vedno smo vsi prepričani, da ga ni napora, ki mu nismo kos. Vendar temu ni tako! Tudi vrhunski športniki morajo s stalnim urjenjem, treningom obdržati svojo visoko sposobnost. In zakaj pa ne bi nekaj takega delali tudi mi? Če nam do sedaj ni bilo moč goče postopoma utrujati telesa in z rastočimi obremenitvami dvigati njegove sposobnosti, zakaj ne bi tega storili zdaj? Kaj preprosto: ne začnimo naših izletov rvev na široko — po pameti in pravi meri! Zato bomo prvi dan hodili le nekaj kilometrov peš, opravili skromen vpon, pa čeprav samo na Katarino, Rožnik ali Smarno goru, da navedem primer za Ljubljancane. Drugi pa dalj in više, da ne bo namesto blagodejne utrujenosti po izletu prehude izčrpanosti, težke sape in krčev v nogah. Saj so pred nami še premnoge nedelje, kakih dvajset po vrsti v prihodnjih poletnih mesecih. Poizkusimo torej po meri in pameti in ne preecenjamo svojih moči!

Sporočilo javnosti

Bohinjski hotel

Investitorjevo mnenje o zidanju novega objekta

Po občirni polemiki o nameravani gradnji hotela v Bohinju obveščamo slovensko javnost o namenu gradnje, postopku pripravljanih del in odločitvi kolektiva »Lev«² glede gradnje gostinskih objektov. Gradbeni odbor daje v imenu kolektiva naslednje pojasnilo.

Kolektiv hotela »Lev« je vključil pesimističnim napovedim med gradnjo prebrodil vse težave in rentabilno posluje. Točno odplačuje vse svoje visoke obveznosti in ustvarja znaten priliv deviznih sredstev. Zaradi splošne gospodarske težnje po razširjanju turistične dejavnosti je uprava hotela »Lev« že v letu 1966 razmišljala o razširitvi in povečanju svojih zmogljivosti. Od raznih predlogov glede povečanja zmogljivosti se je odločila za zidavo novega objekta v Bohinju. Upravni odbor podjetja je 18. 10. 1966 razpravljal o tem predlogu in sestavljal orientacijski gradbeni program.

Novembra 1966 je bil v Bohinju ogled terena zaradi proučitve primerne lokacije; na ta ogled so prišli predstavniki SOB Radovljica in uprave hotela »Lev«. Razen drugih predlogov investitorja je takratni predsednik SOB Radovljica predlagal lokacijo na Vrtovinu — ki jo odslej obravnavamo — zagledal, ker je ta lokacija oziroma to območje bilo po urbanističnem planu že tako predvideno za gradnjo hotelskih objektov. Na tem sestanku so nam zastopniki SOB Radovljica predlagali, naj natančno izdelavo lokacijske dokumentacije pri LUZ Ljubljana, ki je že za SOB Radovljica urejal urbanistični program in načrt za bohinjsko območje.

Ker smo menili, da nam ta lokacija ustreza, sta upravni odbor in delavski svet podjetja sprejela predlog za gradbeni program novega hotela v Bohinju. Določila sta gradbeni odbor in odbor 200.000 N din iz lastnih sredstev za izdelavo potrebne dokumentacije, pripravljala dela, idejni projekt in potrebne raziskave.

Po naročilu investitorja je LUZ lani v januarju izdelal lokacijsko dokumentacijo za območje Vrtovine. Predvideno je bila gradnja hotela extra kategorije na planoti na Vrtovinu in gradnja hotela A kategorije na obravnavani predmetni lokaciji ter drugi manjši objekti, ureditev kopalnice, dovozi itd. Ta dokumentacija pa nam zaradi nekaterih pogojev in programa ni v celoti ustrezala. Zajemala je tudi območje »Vrtovine«, ne samo lokacijo za hotel A kategorije, ki smo ga nameravali zidati.

Prvi sestanek v Radovljici

Da bi odpravili te nejasnosti, predvsem pa da bi razčistili vprašanje komunalnih naprav, stanje projekta za javni vodovod, cest, dovozov do objekta, čistilnih naprav itd., je na zahtevo investitorja 14. 3. 1967 SOB Radovljica sklicala sestanek v Radovljici.

Tega sestanka so se udeležili Milan Jeran, dipl. inž., glavni rep. urbanistični inšpektor, Marko Slajner, dipl. inž. arh., direktor LUZ, Brane Simič, dipl. inž. arh., direktor ZUB, Ivan Zvab, za komunalno področje Bohinja, Zvon Vreček, dipl. inž. arh., za SOB Radovljica, Janez Berdajs, dipl. inž. arh., za LUZ Ljubljana, Viktor Pogacar za Elektro Kranj — DE Žirovnica, Franc Jerič, predsednik SOB Radovljica, zastopnik podjetja »Kanalizacija Ljubljana, zastopnik »Projekt nizke gradnje« Ljubljana in zastopnik investitorja hotela »Lev«. Namen tega sestanka je bil sporazumno rešiti razna vprašanja glede lokacijskih zahtev, same mikrolokacije, komunalnih naprav itd. Soglasno je bilo dogovorjeno glede predloga za izločitev zemljišč celotnega območja Vrtovine, glede ureditve kanalizacije, vodovoda, stanja telefonskega omrežja, zahtev za kanalizacijo in čistilne naprave, ločitve objekta, glede dogovora s privatnimi lastniki parcel itd. Na tem sestanku je bilo tudi soglasno sklenjeno, naj ponovno sestavimo lokacijske zahteve, in sicer, da LUZ in investitor sestavita predlog lokacijskih pogojev ter jih predložita SOB Radovljici.

Z dopisom dne 17. 3. 1967 je LUZ predložil SOB Radovljici predlog — osnutek besedila za splošne pogoje, ki naj bi jih vsebovala lokacijska odločba za objekt A kategorije, katerega bo kot investitor zgradil hotel »Lev« na Vrtovinu v Bohinju. V tem dopisu LUZ je bilo tudi navedeno, da je bil po sklepu na sestanku dne 17. 3. 1967, ... ta osnutek sestavljen skupaj s predstaviteljem investitorja in ga skupaj predlagamo. Prosimo, da osnutek proučite in ga uporabite, v kolikor pa bi imeli pripombe, nas o tem obvestite.

Lokacijske zahteve

Ti lokacijski pogoji, s katerimi se je strinjal tudi investitor, vsebujejo vse elemente in podatke, potrebne za izdelavo projektov, ureditev in projektiranje komunalnih

naprav ter okolice. Investitor je menil, da so ti lokacijski pogoji dokončni in veljavni, ker jih je UZ uradno predložil SOB Radovljica in so bili sestavljeni na podlagi sporazumnih dogovorov na sestanku dne 17. 3. 1967 v Radovljici. Poudarjamo, da smo se po teh lokacijskih zahtevah pri nadaljnjem delu in izdelavi idejnega osnutka tudi ravnali. Ker so sedaj sporna prav določila zahtev o lokaciji in investitorju očitajo, da se ni ravnal po njih, navajamo izveščke:

— hotel bo imel blizu 150 ležišč in 50 dodatnih ležišč;

— investitorju se priporoča (ne zahteva) naj pridobi več predlogov idejnih osnutkov;

— investitorju se priporoča, da pred izdelavo glavnega projekta predloži SOB Radovljici v pregled idejni projekt ali več variant idejnih projektov.

Po predložitvi idejnega osnutka, maket, fotoposnetkov in investicijskega programa SOB Radovljica — po javni razstavitvi načrtov v Radovljici in v Ljubljani — je bilo v časopisju in v vpisnih knjigah največ pripomb prav glede lokacije in lokacijskih zahtev. Ker so bili ti pogoji predloženi SOB Radovljici LUZ kot uradni akt, smo menili, da so veljavni. Res pa je, da nam (investitorju) SOB Radovljica ta predlog lokacijskih pogojev ni uradno niti potrdila, niti zavrnila ali od LUZ zahtevala spremembo pogojev. Na prošnjo republiškega sekretariata za urbanizem SRS smo to lokacijsko dokumentacijo — lokacijske pogoje na razstavi idejnega osnutka v Ljubljani — tudi predložili javnosti na vpogled.

Dne 28. 3. 1967 je investitor predložil SOB Radovljici dokumentacijo za izločitev zemljišč iz zavarovanja, ki jo je izdelal LUZ. Pridobljeni so bili vsi drugi potrebni podatki o zemljišču, parcelah, prešli smo soglasja, idejne projekte in predračune za komunalne naprave itd. Opravljene so bile raziskave tal, novi geodetski posnetki terena in situacijski načrti. Dne 7. 4. 1967 je SOB Radovljica zaprosila rep. sekretariat za urbanizem SRS za izvedbo postopka o izločitvi zemljišč, ki pridejo v poštev za lokacijo objekta. Tudi ta postopek je bil izveden.

Komisijski ogled v Bohinju

Dne 17. 4. 1967 je bil na licu mesta v Bohinju komisijski ogled zaradi ugotovitve pogojev za izdajo lokacijskega dovoljenja; ogleda so se med drugimi udeležili tudi zastopniki rep. sekretariata za urbanizem, zastopniki SOB Radovljica, krajevne skupnosti, lastniki parcel in investitor. Na tem sestanku je bilo ugotovljeno, ... da ni zadržka za izdajo odločbe o izločitvi predlaganih zemljišč na hotelskem kompleksu. Republiški sekretariat za urbanizem SRS je nadalje tudi zahteval predložitev in proučitev dveh variant idejnih projektov za kanalizacijo in čistilne naprave za območje Vrtovine. Zato je SOB Radovljica dne 27. 4. 1967 te projekte naročila podjetju »Kanalizacija« v Ljubljani. SOB Radovljica sporoča investitorju (v dopisu z dne 27. 6. 1967) zahteve glede odkupa zemljišč, prispevka OD iz delovnega razmerja, prispevka za uporabo zemljišč, obresti na poslovni sklad itd. Dogovorjeno je tudi bilo, da bo investitor prevzel tretjino stroškov (v svojem predračunu) za gradnjo javnega vodovoda za Staro Fužino (80.000.000 S din). Hkrati z zgoraj navedenimi pripravljanimi deli — urejanjem odkupa zemljišč, raziskavami terena, komisijami, urejanjem finančnih vprašanj s Splošno gospodarsko banko itd. — je investitor vnovič proučil in pripravil gradbeni program glede rentabilnosti.

Z izdelavo idejnih osnutkov smo pričeli lani 17. marca in sicer na podlagi tehnološke, gradbenega programa, določene mikrolokacije in lokacijskih pogojev. Izdelanih je bilo več variant idejnih osnutkov. Za tri variante so bili izdelani na podlagi točnih predizmer in realnih cen detajlni proračuni. Pri naši končni varianti idejnega osnutka, pri kateri so upoštewane zahteve programa, tehnološke zahteve, je izračunana in prikazana tudi rentabilnost objekta. Te variante so izdelane glede zunanjske oblikovanja po podobnem konceptu, nastale pa so po podrobnejšem študiju čimbolj smotrnega izkoriščanja terenskih površin, čimboljše tehnološke ureditve na najmanjših etažnih

površinah. Končna varianta idejnega osnutka je bila dovolj detajlno obdelana, upoštevana so bili statični pogoji, sistemi in način montaže instalacijskih naprav, razne opreme; izdelani so bili proračuni in realen rentabilni račun! Za ta končni idejni osnutek — ki je investitorjev predlog — se je odločil gradbeni odbor, da ga kot naš predlog predložimo SOB Radovljici v pregled.

Po izkušnjah strokovnjakov

Vse do tega dne so pripravljala dela nemočno potekala. Gradbeni program smo izdelali po izkušnjah (naših in drugih) strokovnjakov, pri osnutkih pa upoštevali vse dosežane gradbene izkušnje. Iskali smo najbolj ekonomske rešitve (ne na škodo gostov) in urejali vsa vzporedna pripravljala dela. Naredili smo posnetke terena za izdelavo podrobnih načrtov terena, geološke raziskave, uredili zemljiško-knjižno zadevo itd. Med izdelavo idejnega osnutka smo stalno sodelovali s SOB Radovljici, jih obveščali o stanju in napredovanju pripravljanih del. Vsa ta dela smo opravljali v zavesti, da glede lokacije ni zadržkov, ker nam je bila uradno dodeljena. Upoštevali smo lokacijske razmere (z dne 17. 3. 1967) in z najboljšo željo poskušali uskladiti te razmere (okolišje, narava, sneg, naklon strehe, material, komunalne naprave, programski del, kapaciteta objekta itd.), da bo projekt zadostil tehnološkim, ekonomskim — kasneje vzdrževanju objekta — in arhitektonskim zahtevam.

Med pripravljanimi deli so potekali dogovori s Splošno gospodarsko banko. Sklenjena je bila pogodba o odstopu naših deviznih sredstev in dogovorjeno glede najetja kredita v višini 2,2 milijarde S dinarjev.

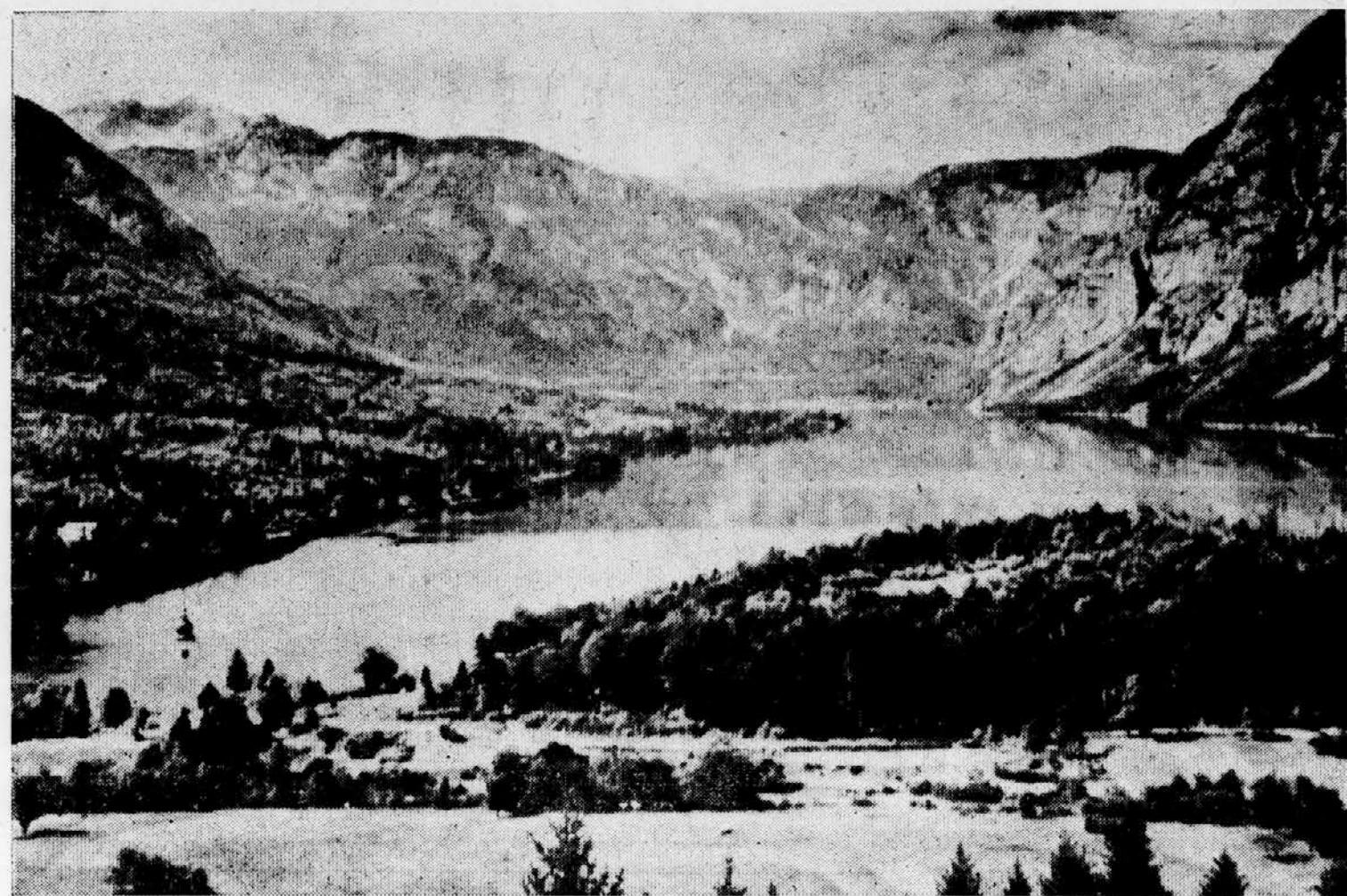
V podjetju je gradbeni odbor obveščal o svojem delu upravni odbor in predvsem delavski svet. Naša komercialna in propagandna služba je že zainteresirala tudi potokalne agencije (iz severnih držav) za nov hotel, za kar je bilo dovolj interesa. Posvetovali smo se s strokovnjaki — projektanti in tehnologi za hotelske objekte iz sosednjih držav (Italije, Avstrije in Švice). Ti znani strokovnjaki so se pohvalno izrazili o idejnem projektu in predvidenem tehnološkem delovnem procesu. S tem smo si hoteli pridobiti mnenje in izkušnje tudi tujih strokovnjakov, ki dobro poznajo bohinjsko območje, so projektirali in zgradili že dovolj hotelov v podobnih ambientih.

Ker smo o vsem delu — pripravljanih opravilih, izdelavi idejnega osnutka, načinu financiranja itd. — stalno obveščali predstavnike SOB Radovljica in z njimi zelo konkretno sodelovali, smo tudi vse do predložitve elaborata menili, da sta bila naše delo in postopek pravilna. Se vešč, dobivali smo spodbude in priznanja, da smo se pravilno lotili dela z urejanjem temeljne problematike (lokacije, komunalnih naprav, rentabilnosti, reševanjem širše in bodoče ureditve tega območja itd.). Reševali smo najprej temeljne zahteve — komunalne zadeve in se šele nato lotili izdelave idejnega osnutka. Ko smo mislili, da je naš končni idejni osnutek že toliko vsestransko obdelan, da zahteva zahtevam — tehnološkim, gradbenim, arhitektonskim — in da je rentabilnostni izračun realen, smo izdelali še makete, foto posnetke in investicijski program. Vso to dokumentacijo smo na svojo pobudo predložili SOB Radovljici v odobritev kot idejni osnutek, banki pa kot dokumentacijo za rentabilnostni računom za dokončno odobritev posojila, ker je bilo kreditiranje načelno že dogovorjeno. Vse do 12. marca 1968 investitorju ni nihče dal pripomb glede lokacije. Tudi vsi, ki so videli idejni osnutek in makete, so se pohvalno izrazili o projektu. Poudarjamo, da kljub pripombam uradnih oseb, da nam ni treba razgrniti idejnega osnutka in dokumentacije javnosti v vpogled, je investitor (neobzorno) razgrnil načrte v Radovljici in v Ljubljani z namenom, da bi vsakdo imel možnost izraziti svoje mnenje tako glede lokacije kot idejnega osnutka. Investitor je namreč menil, da je vsaka dobronamerna pripomba, kritika ali ideja lahko koristna pred izdelavo glavnega projekta.

Povzetki iz zapisov v tisku

Objektivno smo analizirali vse članke v časopisju, kakor tudi vse pripombe in mnenja v vpisnih knjigah med razgrnitvijo projekta. Zaradi dovolj obsežnega gradiva, delno tudi neobjektivnih člankov in predvsem neresnih in žaljivih vpisov, lahko vsa ta mnenja in polemiko presojamo po skupinah mnenj, kar da naslednji povzetek:

— med pisli člankov in dopisov so občani, ki korektno in dobronamerno presojajo pobudo investitorja, da z gradnjo hotela v Bohinju poveča hotelske kapacitete na tem območju, pridobi nove goste, da možnost zaposlitve domačinom itd. Med njimi je več umestnih predlogov z željo, da bi hotelski

OB BOHINJSKEM JEZERU

objekt zidali, locirali pa naj bi ga dalje od jezera. Tudi investitor sam je že prej menil, da je ta lokacija približno jezera, ker pred objektom ni dovolj prostora;

— druga skupina piscev že načelno objeja kakršnokoli zidavo novih hotelskih objektov v tem delu Bohinja, predvsem pa ob jezera. Delno so to pripombe ljubiteljev narave, ki si želijo ohraniti ves Bohinj v naravnem okolju, kolikor je ta še ohranjen. Te pripombe so lahko umestne. O tem pa naj dokončno odloči zakon o zaščiti narave. Sodimo pa, da sta za to potrebna res dokončna odločitev in zakon, ki v nobenem primeru ne bo delal izjem. Vemo, da je bil urbanistični načrt za ureditev Bohinja že pred leti razstavljen v Bohinju. Takrat se ni nihče oglašil in zahteval zaščito bohinjskega območja;

— del občanov — zvečine iz Ljubljane — je tudi proti vsaki hotelski gradnji na tem območju Bohinja. Res pa je, da mnogi ti občani imajo že svoje hišice v Bohinju. Večina teh je tudi svoje mnenje izrazila z neprimernimi izrazi, čeprav nekateri dokumentacije sploh niso pogledali, zato tudi objektivnega mnenja niso mogli izraziti;

— kako naj presodimo, v pis, ki navaja oskrnitev devične lepote te okolice in kritiko o zgršenem urbanizmu? Isti podpisnik pa je pred enim letom sam ponudil svoje storitve za izdelavo projekta na isti lokaciji. Mnenje se pač v enem letu spremeni, če posameznikom ni bilo zaupano projektiranje;

— kako naj presojamo članke in vpise ljudi s fakultetno izobrazbo, med katerimi so celo inženirji in ekonomisti? Pripomočja in zahtevajo, naj hotel »Lev« kot investitor, ki ima baje kup denarja, zlata in deviz opusti misel na gradnjo mondenih objektov za seks turizem. Občan, ki je po poklicu ekonomist in dela na investicijski že nad 15 let, pa nam predlaga, naj za ta »svoy denare« raje zgradimo novo žičnico na Vogel, pokrito kletjišče, zimsko in letno drsališče in popravimo kmečke hiše v Stari Fužini. Isti pisec zahteva ljudski referendum in mnenje sindikata. Res pa je, da bi sindikat storitvenih dejavnosti bržkone lahko dobro reagiral na vse klevete in prostaške izjave izrečene na račun gostinskih delavcev. Drugi taki pisli nam predlaga, naj za ta »svoy denare« zgradimo bolnišnico, cesto v Bohinj itd. Kako si ti občani, poudarjamo, s fakultetno izobrazbo predstavljajo sistem financiranja, kreditne politike in način odplačevanja anuitet, če bi investitor, ki je gostinško podjetje, najel kredit npr. za gradnjo ceste ali bolnišnice;

— naslednja skupina so pisli, ki projekta niso niti pogledali, niti se poglabili v program. Le-ti nam na najbolj žaljive načine očitajo skorumpiranost, prostiustitvo, prodajanje naših duš itd., vse zaradi naših »ogromnih dobičkov«, ki jih bomo zaslužili na ta »umazanije način«. Ali ti izobraženci in strokovnjaki vedo, da ravno gostinstvo in turizem prinašata več kot 50 odstotkov deviz za naš državni proračun in da so nekateri druge panoge gospodarstva pasivne in obrisne prav od teh sredstev. Kljub svojim položajem tudi ne vedo, kako je treba v splošni področji organizacijah delati in obračati vsak dinar, da lahko pri rednem odplačevanju anuitet in drugih dajatve prejmejo delavci tudi primerno plačilo za svoje delo;

— menimo tudi, da bi strokovnjaki, ki so morda želeli napisati objektivno kritiko, morali pregledati vsaj gradbeni program, če že ne proučiti podatkov investicijskega programa. Želimo bi, da so vsaj podatki o teh člankih, ki jih pišejo strokovnjaki, točni, resnični, ne pa prikrojeni po okusu ali celo izmišljeni.

Za dokončen urbanistični načrt Bohinja

Po vsej tej polemiki lahko izjavimo:

Da si investitor lokacije ni sam določil, temveč je bila predvidena za gradnjo hotelskih objektov že davno pred našim ogledom na terenu.

Da investitor ni imel namena, da bi gradnjo objekta »izsili«, ker sicer ne bi izjavil vseh teh pripravljanih del. Tudi ne bi predložil SOB Radovljici v presojo idejni projekt, ker tega nikjer po predpisih ne zahtevajo, niti ne bi razstavljal javnosti idejnega osnutka ter druge dokumentacije.

Očitki, da nihče ni vedel za gradnjo hotela v Bohinju, ne drže. Časopis je že lani to objavil; za nameravano gradnjo na Vrtovinu oziroma na tej lokaciji so vedeli sodelavci LUZ, republiški sekretariat za urbanizem SRS, SOB Radovljica in vsi domačini, ker jim je investitor že pred enim le-

tom na občnem zboru turističnega društva pojasnil namen zidave. Vsa zainteresirana gradbena podjetja so se že davno zanimala za gradnjo, za namen investitorja so vedeli člani društva arhitektov, ki so že pred enim letom presetrjali to vprašanje (projektiranje) itd.

Da soudeležba pri gradnji javnega vodovoda za Staro Fužino in to območje ni bila podkupljena domačinom ali občini, temveč velika bremenilna postavka v proračunu za gradnjo hotela.

Vsekakor moramo ločiti ustreznost in umestnost te lokacije od izvedbe projekta samega in zastavljenega programa. Če lokacija ni primerana, naj se za pristojni sekretariat, zavod za urbanizem, inštituti in organizacije sporazumejo ter dokončno osvoje urbanistični načrt Bohinja, ki bo ustrezal zahtevam gospodarstva, domačinom pa tudi ljubiteljem narave in planincev.

Kdaj so bila mnenja pravilna?

Projekt, ki ga je predložil investitor, je prilagojen zahtevam gradbenega programa ter je dejansko predlog investitorja in obeh projektantov — arhitektov, ki so ga izdelali. Mi ne trdimo, da je to edina mogoča ali celo najboljša rešitev. Res pa je, da so do te polemike vsi — tudi strokovnjaki arhitekti — projekt in zamisel pohvalno ocenili. Pripomb tudi niso imeli strokovnjaki na vodilnih položajih. Po polemiki pa so isti tvorili in strokovnjaki — ne v lice — v celoti odklonili tudi projekt. Kdaj so bila njihova mnenja pravilna, resna in pravična?

Gradbeni program, ki si ga je zastavil investitor, temelji na realnih zahtevah za potrebe takega objekta in v takem okolju ter ga za to ni moči prilagajati posameznim željam, npr. naj ima hotel 50 ležišč itd. Razmerje med potrebnimi gostinskimi prostori, hotelsko halo, kopalnišče, garažami (ki so v kleteh), upravnimi prostori, površinami za tehnične naprave, sanitarnimi prostori, itd. nasproti površinam hotelskih prostorov znaša 6:4. Za realen rentabilni račun je 200 ležišč skrajna spodnja meja. Zal pa je prvi pogoj gradnje rentabilnost objekta in šele nato želje po arhitektonski obdelavi manjših objektov. Zavedamo se, da gostje po bivanju v prirodi, če je še tako lepa, morajo nekatere tudi prespati. V deviznih dneih pa morajo imeti v Bohinju na voljo tudi primerno dnevne prostore: kavarno, klubske sobe — planiška, lovska, ribiška, kopalnišče, prostor za namizni tenis, restavracijo, kmečko gostilno.

Se pred pričetkom polemike v časopisju so nam vodili strokovnjaki in priznani javni delavci rekli in predlagali, naj zaradi delikatne lokacije gradimo objekt po tem projektu na drugem prostoru. V tem primeru bi bilo vse prav. Se celo nakazali so nam primerne nove lokacije, ki bi bile morda tudi za nas bolj ustrezne. Toda če nekaj od istih tovarišev projekt za objekt popolnoma skritizirali.

Kljub temu, da se v lokacijskih zahtevah z dne 17. 3. 1967 investitorju samo priporoča izdelava in predložitev več idejnih osnutkov, in to ni bila zahteva (ker zato ni zakonske podlage), imamo od sedaj naprej *poglavito zahtevno* — sedaj sicer še ustno — da moramo ne glede na kateri lokaciji bi gradili hotel, predložiti najmanj tri idejne projekte, pridobljene na podlagi javnega ali internega natečaja. Mi tudi vemo, da več idejnih projektov lahko da tudi več dobrih idej in predlogov. To vsekakor drži, predvsem za objekte monumentalnega značaja, spomenike itd. Pri teh objektih tehnološki proces dela, stroški gradnje, rentabilnost in vzdrževanje objekta niso bistveni. Osrednje vprašanje pa je, kdo in katere (fizične) osebe — strokovnjaki bodo odločili, kateri, na podlagi javnega razpisa pridobljeni projekt je najboljši, in tudi v gospodarskem pogledu najustreznejši. In kaj naj stori investitor potem, če po naključju noben tako »dodeljen projekt iz tehnoloških in gospodarskih ozirov ne bo ustrezal? Glede zunanjsega oblikovanja baje investitor tako nima kaj pripomniti, ker je pač »alka«. Na ta ponovna naša vprašanja še doslej nismo dobili odgovora. Menimo pa, da investitor, ki mora priskrbeti in najeti (v tem primeru 2 milijardi S din) posojilo, kolektiv, ki prevzame nase vso odgovornost za odplačevanje anuitet za nov objekt (če ta morebiti finančno ne bo sposoben), kolektiv, ki mora skrbeti, da bo nov objekt vračal sredstva, da bo rentabilen, delavci, ki bodo upravljali in delali v objektu, ga vzdrževali, morda lahko vsaj soudeležba, kako naj bo objektivno ocenjen in oblikovan. Ali lahko ta kolektiv odloča in si izbere sodelavca — projektanta — po svoji presoji ali mu ga neka komi-

sija (ali društvo) dodeli? Vskadno izmed teh, ki na ta zahtevah sedaj dosledno vztrajajo, pa so si lahko sami izdelali načrte npr. za opremo svojega stanovanja ali za svojo stanovanjsko hišo. Vskaj si je lahko izbral arhitekta — projektanta kot sodelavca, s katerim je uskladi svoje želje in zahteve.

Tudi zaradi teh razlogov smo prvotno lokacijsko dokumentacijo od LUZ od januarja 1967 zavrnili. V njej — v vsej mapi — ni bil niti enkrat naveden investitor, torej ne bi imel niti pravice kot en član soddločati pri komisijah o usodi objekta in bodočega kolektiva. Imel pa bi polno pravico samo zagotoviti sredstva in prevzeti vso odgovornost in garancijo za njih rentabilno naložbo, redno odplačilo anuitet in seveda za uspešno poslovanje.

Ker imamo člani gradbenega odbora že dolgoletne izkušnje pri investicijskih gradnjah, kakor tudi izkušnje s projektanti — arhitekti in drugimi projektanti, slabih izkušenj ne bi želeli obnavljati.

Investitorjeva odločitev

Vsa ta polemika v časopisju in vpisi v knjigah vtisov (razen res dobronamerne) nam ponovno pove, da vsaka delovna organizacija, ki z vso dobro voljo hoče pomagati našemu skupnemu gospodarstvu — mnogokrat tudi na račun svojih rednih prejemkov — mora biti na tak ali drug način za to kaznovana. Tisti, ki samo kritizirajo delo drugih, pač ne morejo mnogo grešiti.

Zaradi vseh tu navedenih neresenih vprašanj, dejanskega stanja urbanistične zasnove Bohinja in druge problematike v zvezi z gradnjo novega hotela v Bohinju se je investitor odločil:

1. Investitor na predmetni lokaciji na Vrtovinu ne bo zidal hotela. Dokončno odstopa od te lokacije, ki je bila po sedanjem urbanističnem planu predvidena za gradnjo hotela A kategorije, in sicer zagledal, ker se je šele sedaj izkazalo — ne po krivdi investitorja — da bo urbanistični načrt Bohinja ponovno prestudiran ter prilagojen novim konceptom gospodarskega programa za to območje.

2. Investitor je še pripravljen graditi hotel na ev. drugi — tudi za investitorja sprejemljivi lokaciji, ki bi ustrezala tako gospodarskim pogojem kakor tudi zahtevam in željam prizadetih institucij. Preden pa se bo investitor odločil za novo lokacijo, morajo biti vsi navedeni problemi dokončno urejeni ter obravnavani v vseh pogledih tako, da v bodoče ne bo zopet investitor tisti, ki bi želel na vsak način z gradnjo novega objekta pokvariti doseženi še obstoječi naravni ambient bohinjskega jezera. Razen tega mora biti določitev nove lokacije tudi v skladu s perspektivnim gospodarskim načrtom za širše območje. V mislih imamo razvoj Bohinjske Bistrice in drugih krajev v tem delu Gorenjske.

3. Če bo na voljo nova primerna lokacija, ki bo ustrezala zgoraj navedenim zahtevam, se bo investitor odločil za izdelavo idejnega projekta šele po točno določenih smernicah in potrjenih lokacijskih pogojih, čeprav po dosedajni praksi (vsaj v našem primeru) mora investitor prej predložiti idejni osnutek, preden mu izdajo lokacijo. V tem primeru pa bo treba tudi prej razčistiti zahtevo o enem ali več projektih iz razlogov in posmlekov glede realnosti takih pogojev, kot smo jih že omenili. Sodimo namreč, da te stroge zahteve niso bile postavljene pri vseh gradnjah v Bohinju, na Bledu, po drugih krajih Gorenjske, kakor tudi ne v Ljubljani, čeprav so tudi tu posebej občutljiva območja ter so se zgradili objekti monumentalnega značaja, razsežnih dimenzij in celo iz sredstev skupne — narodne lastnine.

Upamo, da smo s tem pojasnilom javnosti osvetlili postopek in delo kolektiva hotela »Lev«, ki je s svojim delom samo želel prispevati k skupnim naporom za povečanje kapacitet in izboljšanje naše osrednje gospodarske panoge — turizma.

Za gradbeni odbor hotela »Lev«
predsednik CRT POTOČNIK

Iz Tanzanije v Tanzanijo

Dišeči otok Zanzibar

O nageljnovih žbicah, pa o makedonsko govorečem francoskem konzulu

Iz Tanzanije smo odpotovali v Tanzanijo brez vizuma.

To ni bilo povsem netvegano početje. »Morda bo šlo vse po sreči, morda pa bodo komplikacije,« so nam rekli v Dar es Salaamu, ampak letalske vozovnice za razmajani dvomotorni zrak na mokrem vzletišču — pravkar se je zlija čez glavno mesto gosta tropika nevihta — so nam le dali. Tudi za nazaj.

Bili smo trije: dopisnica zagrebškega »Vjesnika« Dara, »Ivek« imenovani sodelavec ugledne politične institucije v Beogradu in jaz. Onadva sta že imela precej afriških izkušenj, pa sta sklepala, da se bo že dalo pogovoriti. In če se ne bi dalo, bi govorili drugi za nas: tisto jutro je namreč odpotovala na Zanzibar jugoslovanska delegacija na zelo visoki ravni. Z njo bi šli, če bi bilo kaj prostora v uradnem letalu, ki je bilo bolj letalce. Če pridemo na lastno pest, pa čeprav brez statusa delegacijske nedotakljivosti, nam bodo že kako spregledali spodsrežljaj, smo prepričevali drug drugega.

Ampak netvegano, kot rečeno, vse to ni bilo. Čeprav se je otok Zanzibar s svojo predstražo Pembo spojil s Tanganjiko že pred štirimi leti v Združeno republiko Tanzanijo, sta se doslej resnično spojlila samo prva zloga imen prejšnjih dveh držav. Nekdanji zanzibarski predsednik je zdaj tanzanijski podpredsednik, toda na otoku še vedno vzdržuje kompletno vlado z notranjim ministrom vred, ki zahteva od obiskovalcev mimo tanzanijskega tudi zanzibarski vizum. Kako naj človek vse to razu-

Nekaj zgodovine, medtem ko se sprehamo po temnih, kot hodniki ozkih ulicah, med lepimi črnkami, ki se plašno zavijajo v svoja črna oblačila, kadar zagledajo tuja s fotografskim aparatom, in lepimi Indijkami, ki strahu ne poznajo in brezbržno stopicajo s svojimi debelimi kitami in svilenimi dopetjanci in rdečimi pikami sredi čela mimo zija, pa hrupnimi uličnimi prodajalci kave in suhljatihi arabskimi stareci z meniškiimi bradami, mimo prodajal in kovačnic zlatega nakita, kjer se v temi notranjosti svetlikajo majhni vigenjčki, v katere piha nabuhli obraz skozi lesene cevke, mimo džamij in modernih stanovanjskih blokov, ki so jih v zadnjih letih zgradili vzhodni Nemci in Kitajci.

Unguja je pravo ime za ta otok, Zanzibar je postala Unguja sele pozneje. Zanzibar pomeni v jeziku omanskih plemen na jugu arabskega polotoka otok črncev, otok črnih sužnjev. Pravo ime je bilo zapisano že v 13. stoletju. Zapisal ga je Arabec.

Pet let potem, ko je v zanzibarske vode priplul Vasco da Gama, torej leta 1503, je postal otok portugalski. Se danes stoji obidze velike portugalske trdnjave v pristanišču, debelo obzidje, ki pa ni moglo ustavi navala omanskih Arabcev, ko so ob koncu 17. stoletja po zavzetju kenjske Mombase segli tudi po otoku in mu dali novo ime. Od takrat je bilo na Zanzibaru središče trgovine s sužnji. Sem so jih navozili z afriške celine in od tod so jih »distribuirali« po arabskem svetu. Na prostoru sredi mesta, kjer so jih sgneli na ogled kupcem in ki mi še danes pravijo »trg sužnjev«, stoji zdaj anglikanska cerkev: v drugi polovici 19. stoletja, po smrti legendarnega sultana Bargaša, ki je v velikanski palači blizu mesta vzdrževal dvesto žena, so si velesile razdelile vzhodnoafriške obale in Zanzibar je postal britanska kolonija — z gradnjo cerkve na trgu sužnjev se je simbolično končala tudi suženjska doba za Zanzibar.

Ne povsem: vse do leta 1960 so se otokski sultani, zdaj vazali, skušali s silo znebiti britanske nadoblasti, toda kolonialna oblast je trdo držala v pesti plantaže visokih nageljnovih žbic, ki so imele tako visoko ceno na svetovnem trgu. Sele ko je premožni šejk Abeid Amani Karume leta 1957 ustanovil na otoku stranko Afro-Sirazi — stranko črnih domačinov — in so se Arabci zbrali v svoji posebni nacionalistični stranki, je postalo jasno, da je kolonializmu tudi na tem otoku odzvonilo.

Prve volitve so bile leta 1961 in takrat se je pokazalo, da za Afričane neodvisnost še ne pomeni neodvisnosti: črni so bili v večini, toda Arabci so imeli v rokah vse gospodarsko moč. Številne londonske konference so prinesle nazadnje navidezno spravo in 10. decembra 1963 je postal Zanzibar neodvisen sultanat. Neodvisna država je postal natančno 30 dni pozneje: v »devetletni revolucije« je uradna skupina stranke Afro-Sirazi, ki jo je vodil ugandski podnarednik John Okello (na seznamu malce groteskni zgodovinskih osebnosti je zapisan kot »feldmarsal«, kakor se je sam pomenoval), pobila osebno stražo sultana Džamšida, njega samega preynala in Karumeju odprla pot k predsedništvu. Tisto noč so se črni znesli nad arabskimi gospodarji. Se danes ni zanesljivih podatkov, koliko jih je bilo takrat pobitih. Nekateri pravijo, da takih dvesto, drugi, da dvesto, za britanski tisk pa še vedno velja številka petstisoč.

Vseh prav gotovo niso. Še isti večer sem se na vrto hotela Zanzibar pogovarjal z zanzibarskim prosvetnim ministrom, Arabcem. Jaz sem pil viski, on pa oranžado.

Tisti večer — bil je prijeten, topel afriški večer sredi bujnega tropskega drevja, predsedel sem ga v globokem pletenem naslonjaču, utrujen od večerne hoje po zanzibarski preteklosti in sedanjosti, prisluščujoč diplomatsko državniški govoricji o sedanjosti in prihodnosti — tisti večer sem srečal tri zanimive ljudi.

Prvi je bil makedonsko govoreči francoski konzul. Na Zanzibaru imajo francoskega konzula, ki govori makedonsko — govori tudi ruski, angleški, nemški in še deset drugih jezikov, toda govori tudi makedonski. Dimče, spremljevalec visokega

jugoslovanskega gosta, se ves večer ni premaknil od njega. Vse mu je moral povedati, kako je kot desetleten deček — leta 1911 — živel s starši v Skopju in zakaj in kako se je naš nekdanji dopisnik v Dar-es-Salaamu Velko Kocov sesedel, ko ga je takratni francoski konzul v Kampali nedomoma nagovoril v njegovem jeziku. »To je najbrž moja zadnja diplomatska služba«, je rekel, »kot upokojenec bom pa zanesljivo živel pri vas«.

Drugi zanimivi človek je bila žena zanzibarskega prosvetnega ministra. »Ali Sultana,« tako uradno ga je imenovala, »Ali Sultana« je bil na zanzibarskem konzulatu v Londonu in tako sva se spoznala. »Mlada gospa ministrica je bila prej igralica na londonski televiziji. Zdej je mati enajstih otrok. »Ne, ne,« se je nasmehnila, »veden je moj, ostali so njegovi.« Malo samotno je res, je rekla, niti televizije še nimajo, toda pri enajstih otrokih ni nikoli dolgočas. »Covent Garden malo pogrešam, to je vse.«

Tretja je bila Savka. Savka: druga ime na ni hotela povedati. »Ajde, kaj bi me vlačili po časopisih. Njen mladi mož z okroglim, izredno simpatičnim in kot ebenovina črnim obrazom je sedel poleg nje in naš veposlanik ga je prijateljsko potepil po ramih: »Naš zet« Sturalin je v Beogradu in se seznanil z brhko Srbkinjo. »Nekaj časa sem prenišljala, potem sem se pa odločila. In ni mi žal. Vsej dozdaj še ne, pa sem že dve leti tu.« Njen mož dela na pošti pri telekomunikacijah. »Malce enolično je včasih, toda do Dar-es-Salaama ni daleč, tam pa je vse polno naših. Dobro nama gre, vse je v redu. Ni problemov.«

Drugo jutro smo Dara, Ivek in jaz imeli vodnika: Savka nam je pokazala, kar še nisimo utegnili videti. Zivliski trg z grmadami tropskega sadja, razvaline Bargaševga gradu, muzej, dom zanzibarskih politično aktivnih žensk, zavetišče za nezakonske otroke (pred vrati je korito, kamor dekle položi otroka, nato povzro, zbeži za vogal, čez minuto se vrata odpro in otroka odnesejo v notranjost...), pa glavno trgovsko centralo za izvoz nageljnovih žbic, kjer so nam vsakemu podarili reklamni zavojček, pa na koncu še veliko hišo, v kateri stanujejo Kitajci.

Ce bi človek venjel nekaterim poklonim kolegom na Zahodu, potem je na Zanzibaru Kitajcev kot lista in trave. Odkar je Karume prevzel oblast in se nekaj mesecev pozneje povezal s Tanganjiko, govori o »kitajski invaziji na Zanzibar. Res: nikjer v Afriki jih ni toliko kot tu. Po zanesljivih podatkih jih je kakih 600. Res je tudi, da do raznih uradih in poluradih vise Mao Ce Tungove slike, pa tudi Stalinovih ne marjka, in da na vsakem vogalu prodajajo rdeče knjižice »Misli« (kot, mimogrede povedano, tudi v številnih drugih afriških mestih). Toda ali je kitajska noga v tem afriškem predverju zapustila sledove? Gradijo hiše, gradijo ceste, hočejo graditi še več in vse, živijo skrajno preprosto, po osem v eni sobi, brez zabave in v nenehnem delu, uživajo simpatije med prebivalstvom — toda ali se bo račun iztekel? Afriške države potrebujejo pomoč in jo vzamejo, kjer se jim ponudi. Tanzanija v tem prednjači in v Tanzaniji prednjači v tem Zanzibar. Toda Peking je daleč, britanske križarke blizu. Smisel za politični realizem je prav v tem delu Afrike zelo razvit. Kadar pa zazori čas za velike spremembe, kadar se afriški človek osvobodi kolonialnega kompleksa in pogleda okrog sebe, v katero smer se je poglad družbeni razvoj in kaj se mu je nakopalo na glavo, ko se je otrešel belca, takrat si s kitajskim receptom ne bo mogel pomagati.

Ko smo odhajali iz hotela, so nas spet napadli iz treh strani. Skrinjice so bile zdaj res ceneje. Vsa je kupil eno, in ker so bile tri, je cena še bolj padla. Pravijo, da so vsi ti spominki zdaj mnogo cenejši, kot so bili nekoč, pred revolucijo, ko so se na dišeči otok zgrinjali tisoči in tisoči turistov. Zdej si nihče več ne upa. Toda Okello sedi v neki kenjski temnici, Kitajci pa za zidovi velike hiše, kjer prebirajo revolucionarne misli. Zanzibar je vreden obiska, tudi brez vizuma.

SLAVKO FRAS

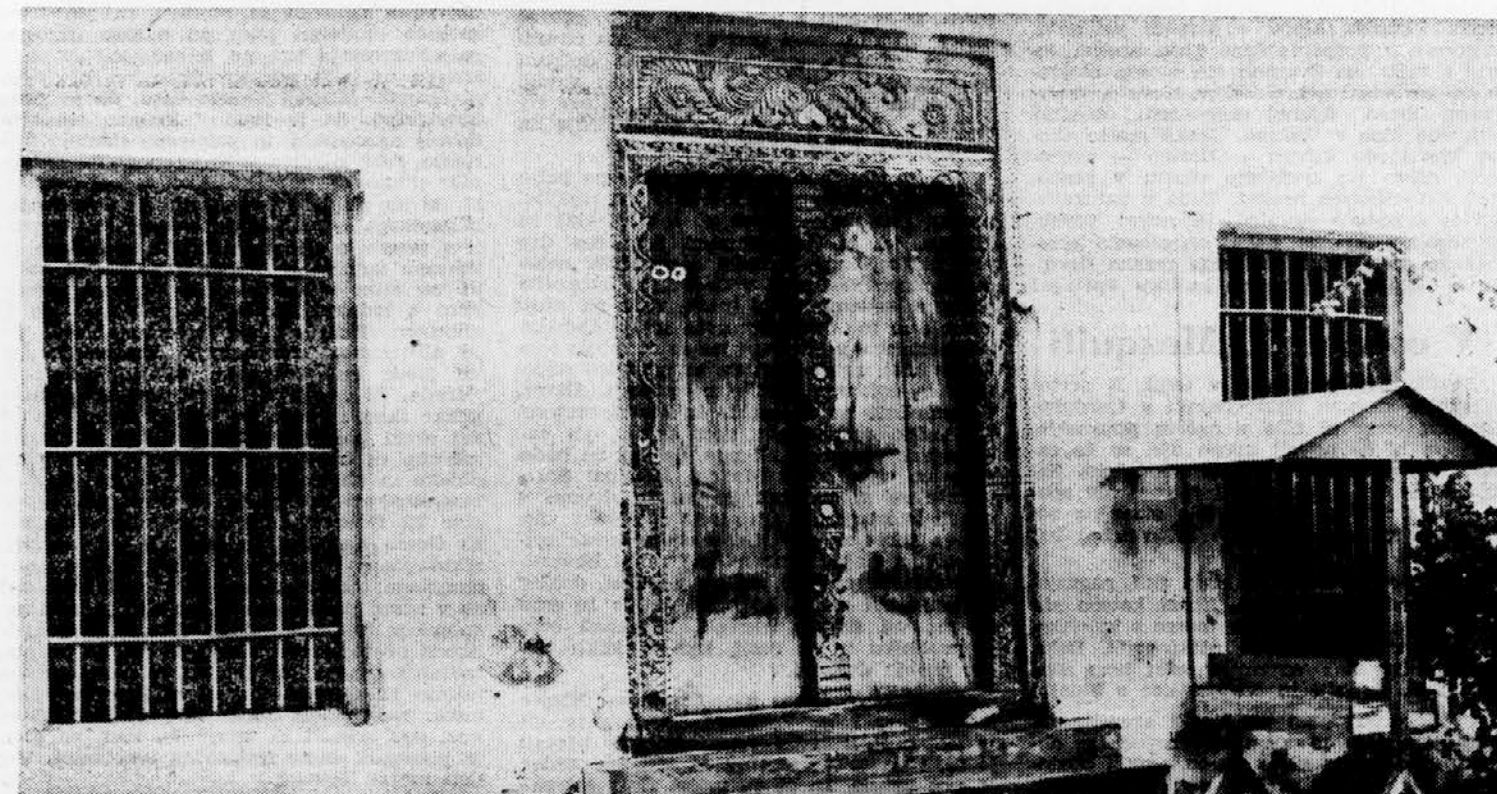
PRED SULTANOVO PALAČO

V tej palači ob Indijskem oceanu je stanoval sultan Džamšid, preden ga je val revolucije odpravil.

FILOZOF

Indijska ulica v središču Zanzibara: prodajalec zdravilnih želišč se je zatopil v branje. Trenutek pozneje me je opazil in pobegnil

ZATOČIŠČE ZA NEZAKONSKE OTROKE

V korito ob vratih položi nezakonska mati svojega otroka, pozvoni in zbeži za vogal. Vrata se odpro, dobre roke odnesejo dojenčka v novi dom

Fotografije: S. F.

Pogovori s pisatelji sveta

Pearl Buck

„Roman ni zašel v krizo“

Pot je hitro minila. Ze smo vjugali po ozkih ulicah mimo hiš z okovanimi arabskimi vrati. Levo izraelski konzulat, desno Leninova bolnišnica, pa kitajski konzulat, pa šola cesarja Halla Selassija, pa še malo po Gizengini ulici, oster ovinek — pred hotelom smo. »Hotel Zanzibare.

Nismo ravnali kot pravi turisti, kajti nisimo kar takoj kupili zanzibarske skrinjice. Od treh stranj so navallili, v svahiliju in angleščini, vedeli smo, da si te umetelno izdeljane in okovane spominke, ki jih ni mogoče dobiti nikjer drugje kot samo na tem otoku, moramo vzeti s seboj, toda zdej nismo imeli časa, popoldne je bilo že, hoteli smo na ogled mesta. Razven tega smo že vedeli, da je po deseti ponudbi za pozovito cenoje.

Narčta mestnih ulic ni, so nam povedali na recepciji hotela (ki bi moral imeti načrt sob, toliko vjugavjih hodnikov in majhavih stopničk je bilo treba prehoditi, preden si prišel do sobe), ampak zgubiti da se ne moremo: do nekdanje sultanove palače, potem pa desno notri v središče mesta.

Kakih 60.000 ljudi živi tod in kakor povsod na vzhodnoafriških obalah je tudi to mesto bolj indijsko kot arabsko. Razlika je samo v tem, da je tu tudi precej Arabcev. Ali ni bil Zanzibar še pred kratkim arabska kolonija...?

Pearl Buck se je rodila 26. junija leta 1892. Za roman »Dobra zemlja« je leta 1931 dobila Pulitzerjevo nagrado v ZDA, leta 1935 pa nagrado Ameriške akademije znanosti in umetnosti. Za književno ustvarjalnost so ji leta 1938 podelili Nobelovo nagrado. Napisala je več kot 30 romanov, približno 10 otroških knjig in nekaj zbirk zgodb in esejev.

Ker je tolikarj pisala o Kitajski, nekateri mislijo, da je njena domovina na Daljnem vzhodu. Rodila se je v zahodni Virginiji v ZDA, že v zgodnjem otroštvu pa se je s starši preselila v srednjo Kitajsko. Ko ji je bilo sedemnajst let, se je vrnila v Evropo, pozneje pa je spet odšla na Kitajsko kot učiteljica-misionarka. O tej deželi je napisala osem romanov.

Petinsedemdesetletna pisateljica, ki še vedno piše, živi na svoji farmi blizu mesta Perkasia v Pensilvaniji. V pismu nam je napisala:

»Živim v podeželskem naselju v ameriški državi Pensilvaniji, ki je precej velika. Čeprav so tu nekatere velike tovarne, je mogoče okoli zelo tipično. To je rudarsko področje, kjer je veliko rek, jezer in hribov. Živim med farmarji in kmeti. Naselje ima le eno glavno ulico, v njem stoji približ-

no 50 hiš, nekaj trgovin in majhna pošta. Vas, ki ni ne majhna ne velika, ima tristo prebivalcev. Naše življenje je malo-meščansko. Moji sedanji sosedje se ne razločujejo od tistih, s katerimi sem živevala v Angliji, Italiji in Franciji. Morda je razlika le v prehrani, gradnji hiš in jeziku. Če bi povsod po svetu živeli takšni ljudje, kot so moji sosedje, bi bili prav gotovo vsi srečni.«

Pismeno smo pisateljici zastavili nekaj vprašanj:

- Katero so najpomembnejše spremembe v povojni ameriški literaturi?
- Zmeraj rada izvem kaj o ljudeh v Jugoslaviji. In da se vrnem k vprašanju: Ameriški pisatelji se pogosto ukvarjajo z rasno diskriminacijo. V Ameriki živi tudi veliko mladih židovskih pisateljev.
- Kateri vplivi se najmočneje odvijajo v vašem pisanju?
- Zdi se mi, da je v zgodnjem obdobju name najbolj vplival Charles Dickens. Njegova dela sem začela prebrati, ko mi je bilo komaj štiri leta.
- Kaj menite o gibanjih v literaturi drugod po svetu?
- Literature v drugih državah ne poz-

nam in zaradi tega ne morem razpravljati o svetovni književnosti.

— Na Zahodu vse pogosteje govore o »krizi romana«. Kaj menite o tem?

— Mislim, da roman ni zašel v krizo. V Ameriki izhaja veliko romanov, film in televizija pa se spodbujata založniško dejavnost.

— Ali nastajajo v ZDA med pisatelji stare generacije in mlajšimi književniki nekatera nasprotja glede pojmovanja umetnosti in v čem se kažejo ta nasprotja?

— Med pisatelji stare in nove generacije je največ nasprotij zaradi tega, ker starejši pisatelji zanimajo svet naspiob, novi pisatelji pa se obravajo vase, razbujajo svojo lastno osebnost in zaradi tega tudi večinoma pišejo o sebi.

— Kaj želite izpovedati bralecem v svojih delih?

— V svojih knjigah ne poskušam ničesar zagovarjati, življenje opisujem takšno, kakršno je.

— Zašli zelo različnih motivov naj naštejemo nekaj vaših del: »Vahod in zahod«, »Dobra zemlja«, »Mladi revolucionar«, »Sinovci«, »Matle«, »Razdvojena hiša«, »Bojujoči se angeli«, »Ponosno srec,

»Danes in za vedno«, »Zmajovo seme« in druge, k čemur je treba dodati še otroška literatura. Ali so vaše knjige nastale kot plod izkušenj ali pa ste se lotili pisanja sprilo navdih?

— Preden se lotim pisanja, dolgo razmišljam o romanu. Ko začnem pisati, delam zelo hitro in ne popravljam veliko. Med številnimi idejami za romane in zgodbe izberem tiste, ki so mi najbolj pri srcu. Svoje ustvarjanje prepletam s lastnimi izkušnjami, s lastnimi doživetji, čeprav vanje vnesem tudi veliko novega.

— Katera dela so vam med vašimi tako številnimi knjigami najbolj pri srcu?

— Menim, da so moje najboljše knjige »Cesarica«, »Pismo iz Pekinga«, »Rojak« in »Živi trst«.

— Po številnih knjigah Pearl Buckove so poznali filme. Njena dela so prevedena v vse svetovne jezike in so izšla v več kot sto milijonih izvodih. Leta 1941 je pisateljica ustanovila »Vzhodno-zahodno združenje« za uspešno razumevanje med ljudmi. Namen združenja je bil zblizati ljudi po vsem svetu, ne glede na »verozpoved in barvo kože«. To združenje je bilo še zlasti pomembno med zadnjo svetovno vojno.

ŽIVJIN TODOROVIC

S poti po Španiji (II)

Žareče slikarjeve barve

Neznanska zgodovina nepojmljive dežele

Od Granade smo se poslovlili v ranem jutru. Nad Alhambro je še skozi jutranjo zarjo svetil tenak lunin srp. Proti zahodu se razprostira ravn, plodno polje. Potem postane pokrajina bolj gorata in vsa posajena z oljkami. Pri Antequeri štrli iz pokrajine neznanski ugajen ognjenik fantastičnih oblik. Strmi, ostri obrisi so v vznemirljivem nasprotju z blagimi vzpetinami drugih gor. Od Antequere do Seville je svet zmeraj bolj raven. Tu in tam vidimo med plantazami oljk pašnike. Na njih gojijo bibe za bikoborbe.

Po Sevilli dobesedno tečemo, kajti ostali smo eno popoldne in eno noč. Sevilija pa je prebogata s kulturnimi spomeniki. Tudi mesto samo je vredno potovanja, zlasti se stari del z ozkimi ulicami, veselinimi belimi hišami z zamreženimi okni in balkoni, ki so kovanega železa, ki spominjajo na ljubosumnost Arabcev in Dona Bartola. Mavska kultura je zapustila tudi prelepa dvorišča sredi hiš, polna zelenja, ki jih večjih hladi vodomet.

Plaza Nueva, nekakšna sevilska Zvezda, je zasajena s pomarančevci, ki se šibe pod zlatimi sadeži. Pomarančevci rasto tudi na Dvorišču pomaranč za katedralo. Na tem prostornem dvorišču, obdanem z mavrskim zidovjem z velikimi vhodnimi vrati v mavrskem slogu, so si nekod muslimani umivali noge, preden so stopili v mešero, ki je stala tam, kjer je zdaj katedrala. Od mešere je ostal še visok stolp Giralda, s katerega je prelep razgled na belo morje mesta. Nanj se ni težavo povzpeti.

Zlovesča mistika

Gotska katedrala je največja cerkev v Španiji. V njenih zakristijah so razstavljene neizmerni zakladi krvavega azteškega zlata in srebra, pretopljenega v razkosne kelihne in monstrance. Sredi cerkve je capilla mayor, osrednja kapela, z velikanskim poznogotjskim oltarjem, največjim v Španiji, in izrezljanimi kornimi klopi.

Nasproti katedrali stoji mavrski Alcázar. To je star grad mavrskih kraljev. Sevilija je bila nekdo časa glavno mesto, stolnica pa pomembno središče mavske Španije. Za gradom se razprostirajo raški vrtovi z velikanskimi palmami, pomarančevci, trtami, obdanimi s stenami cipres, tihi ribniki in žuborečimi vodnjaki — tišoč in ena noč.

Se pozno v noč tavamo po mestu. Glej, tam je še odprta razsvetljena baročna cerkev sde la Magdalena. Vstopimo v silno bogato notranjost s prelepim zlatim oltarjem. Toda pred stransko kapelo se zdržimo. Skupina kipov v naravnih velikostih, običajnih v posastne črne kuse, s črna jezusa s križa, na katerem visi zložen bleščeče bel mrtvaški prt. Grozljiv, zlovesč, skrivnosten obrad. Španci sicer radi oblačijo cerkvene kipe v tkanine. Vsako mesto skoraj ima svoje Virgen — Devico — zaščitnico, odeto po ljudskem okusu v razkosno, zlato izvezen brokat. Toda v naturalizmu te črne-bele skupine je nekaj posebno zlovesča mistika, nekaj starodavno krvoločnega. Kdo ve, iz katerega mraka davnine se napaja skrivnostna kultura Španije?

V cordobski Mezquiti

Seviljo smo zapuščali v temi. S prvim jutranjim vlakom smo odinili v Cordobo. Cordoba sicer ni bila v načrtu potovanja, toda da bi se peljali mimo nje, se je zaradi Antona Askerca ne bi spodobilo. Zato smo se rajši odpovedali jutranjemu spajtu. Za Cordobo so nam bile sicer na voljo samo tri ure, vendar je boljše nekaj kot nič.

Za zgodnje vstajanje smo bili nagajani z rdečo zarjo, skozi katero sta svetila jutranjica in tenek mesec s kitaiskega lesoreza. Ravnila in nizki griči Reka Guadalquivir nas spremlja zdaj levo zdaj desno. Tu je ožji in čistejši kot v Sevilli.

Cordoba. Tečemo po široki aveniji, obrobjeni s parkom palm, do množnega obzidja, ki obkroža staro mesto. Onkaj obzidja so mirne, ozke uličice, obdane s tihimi, belimi, negovanimi enonadstropnimi hišami. Sredi vsake hiše je snažno dvorišče, polno zelenja. Dvorišču je podoben tudi majhen srednjeveški trg blizu mestnih vrat. Običajno nekdanjo sinagogo, stavbo v mavrskem umudela slogu. V mavrskem kraljestvu so živeli Arabci v sožitju z Judi in s kristjani. Inkvizicija je pregnala iz Španije tudi Jude.

Guadalquivir, ki teče pod starim mestom, je v Cordobi širok, in če bi imel več vode, bi bil možen. Čezenj je razpet starodaven mavrski most, zgrajen na rimskih temeljih. Sredi reke so ruševine arabskih mlinov. Ohranjeno je še ogromno leseno kolo. Obrežje je utrjeno z obzidjem. Za njim stoji Alcázar krcšanskih kraljev z lepimi vrtovi.

Največja priljubljenost Cordobe je Mezquita — mešera. Tako ša zdaj imenujejo starodavno mešero, ki so jo kristjani spremenili v cerkev. Stoji na mestu starokršćanske bazilike, ki so jo sprva uporabljali muslimani in kristjani skupaj, vsak za svoje bogoslužje. Sedanja stavba izvira iz osmega stoletja in je največja mešera sploh. To je razmeroma nizko poslopje kvadratnega tlorisa, obdano z obzidjem, ki oklepa tudi Dvorišče oranž, podobno sevilskem. Notranjost je gozd, gozd stebrov — ša zdaj jih je 856 — ki nosijo slikovite loke in streho. Vkljub velikosti stavbe nimamo vtisa ogromnega prostora, ker je ves notranji prostor razdeljen v manjše, različno osvetljene celice, kar nas vabi, da se po njem sprehajamo in se nam odpirajo novi in novi pogledi. Mešero so prezidali v cerkev tako, da so ji povsem neorgansko vgradili v sredo močno, bahato capillo mayor. S svojim razkosnim učinkuje sredi prefinjeno oblikovanih mavrskih likov nasilno in barskavo.

Don Kihotovi mlini na veter

Od Cordobe naprej se spet začno neizmerni nasadi oljk. Zemlja je spetka rjava, potem vse bolj žareče rdeča. Bleščeče bele gruščaste vasi s kokkastimi hišami na gričih temno rdeče zemlje in črne oljke v ravnih vrstah, posajenih zdaj v to, zdaj v ono smer. Blizamo se gorovju, katerega pokrajina me spominja s slikovitimi obliki granitnimi skalami, podobnimi starodavnim menhirjem, na Markove kupe pri Priepu. Skale postanejo visoki, ozki, temno sivi stebri, ki štrle na gosto iz rdečega pobočja. Na kamnu žare žreptajo rumene liče. Komaj zgrabimo fotografske aparate, že smo v predoru. In spet je za hip silni granitni stebri z rumenimi, rumenimi lisami in spet dolg predor, ki nas pripelje v krotkejšo pokrajino. Prešli smo gorovje Despena perros in prišli iz Andaluzije v Mancho, domovino Don Kihota.

To je blago valovita rdečkasta pokrajina, porasla z nizko travo. Med vinogradi so posejane osamljene bele hišice z vodnjaki, iz katerih iz stopljo vodo, gotovo hišice za delo, kajti vasi so strnjene navdno na nizkih vzpetinah, vasi z dolgimi prtiličnimi belimi hišami s sedlasto streho in dolgimi zidovi okrog dvorišč. Ritem vodoravnice. In glej, tam na greču stoji še zmeraj Don Kihotovi mlini na veter!

Namenjeni smo v Toledo, vlak pa pelje v Madrid. Prestopiti moramo na majhni postaji Castellejo-Anover na lokalni vlak za Toledo, ki pa bo odpeljal šele čez dve uri. Slišim, kako razlaga sprevodnik nekemu Špancu, da mora v Castellejo iztovoriti skupino sedemdesetih ljudi, vlak pa stoji samo eno minuto. Spomnim se ljubljanskega mesnega prometa, kjer se ti lahko zgodi, če nisi urnih nog, da te polovico odpeljejo in polovico pustijo na postaji. Alarm. Porazdelimo se s kovički k štirim vratom. Ko pride sprevodnik spet mimo, ga zaškrljeno vprašam, ali upa, da nas ne bodo polovico odpeljali v Madrid. Kje pa! Sprevednik se ni vznemirjal, ker bi dvomil v uspeh iztovarjanja, ampak iz očetovske vne me in skrbi za potnike. »Svedeča boste prišli vsi iz vlaka. Moram pač takoj obvestiti načelnika postaje, da bo počakal, dokler ne boste vsi zunaj. Le brez skrbita. In smo se res vsi srečno izkrcali. Pomahali smo sprevodniku in se ozrli, kje in kako bomo prebili dve uri.

Samatna postaja zunaj naselja. Nikjer luči, nikjer hiše. Vprašam železničarja, ali je na postaji kakšna acantina. Na postaji je ni, toda tristo metrov od tod je, vendar je pot temna. In že je prišel drugi železničar in nam svetil s svetilko po nenaknem kolovozu do nizke hišice. Bila je majhna gostilnica, podobna vaškim gostilnam v dalmatinski Zagori. Gostilničar je imel na voljo več vina kot vode. Kozarce in roke je pral v plitvi kamniti vdolbinici na točilni mizi. Spet sem, tako kot v pivnici v Granadi, govorila odlično španščino in vseprek smo se pobratili.

Nekateri so ostali na kolodvoru pri prijatji. Nenadoma so prišli štirje železničarji, pograbili prtljago in jo znesli v pomočno čakalnico. Nato so prinesli majhen gasperček, ga postavili k dimniku, naložili premoga, zakurili in odšli. V zakurjeni čakalnici smo priredili pester večer z izbranim sporedom. Skoda je, da je prišel vlak tako hitro. Na peronu smo se zapeli nekaj slovenskih narodnih, pomahali najboljšim železničarjem na svetu in se odpeljali iz najimnetnejše postaje na svetu proti Toledo.

Na postaji v Toledo je spet prišel železničar, češ da je mesto štiri kilometre oddaljeno in da stoji pred postajo avtobus. Sporočili je avtobusu, naj počaka. Ne vem, kaj bi storili, če ne bi bilo njega in bi nam avtobus ušel, saj se je ura nagibala na polnoč. Toda ne mislite, da smo našli na tako ljubeznivost samo pri železničarjih. Gotovo je treba odbrati od uspehov Španije v turizmu pripisati nevsiljivi prijaznosti in dostojanstveni prisrčnosti španskega ljudstva.

El Greco Toledo

V Toledo smo stanovali v bližini iz drzavljanske vojne slovitega Alcázarja, od koder je prekrasen pogled na Tajco, ki v globoki soteski obkroža mesto, na divjo skalovito pokrajino z gradom na nasprotnem bregu in na rdečkaste griče v daljavi. Alcázar, ki je bil v drzavljanski vojni deloma porušen, je zdaj obnovljen. Njegova mrzla, stroga zunanost spominja na El Escorial. Zdaj je v poslopju muzej o drzavljanski vojni. Okrog Alcázarja je še videti ruševine iz tistih časov.

Toledo slovi po svoji slikovitosti legi na griču. Od časov, ko ga je bil slikal El Greco, se ni veliko spremenilo. Moderna naselja grade daleč zunaj srednjeveškega mesta. Katedrala je najlepša izmed španskih gotskih cerkev, ki smo jih videli. Medtem ko so druge v primerjavi s francoskimi mračne, z masivnimi zidovi in rdečimi okni, zlasti tista v Barceloni, se toledska odlikuje s prelepimi gotskimi slikanimi okni, ki lahko tekmujejo s francoskimi. Vredno je videti ogromni zlati oltar v capilli mayor in rezljane klopi, razkosno zakladnico s tri metre visoko zlato monstranco in še marsikaj. Osrednja priljubljenost pa je zakristija v El Grecovim slikami.

Toledo je kraj, kjer je živel eden najboljših svojih zahodnoevropskih slikarjev, po rodu iz vzhodne Evrope — Grk El Greco. Zdi se mi, da je El Greco tudi eden največjih slikarjev 20. stoletja, saj je presenetljivo moderen tako po načinu likovnega oblikovanja kot po izrazu. Bil je tako izviren in tako povsem drugačen kot drugi španski slikarji listega časa, da je prav neverjetno, da je imel v Toledo vendarle dovolj naročnikov in primerno udobno življenje. Taka slikarje puščaj spodobni sodobniki ponavadi poginoti. Kot mnogi teoretični, ki so pisali o koreinam El Grecovega slikarskega sloga, smo se tudi mi spustili v prepri o neavadnem El Grecovem likovnem izražanju. Nekateri so motili oblike na sliki »Pogreb grofa Orgaza«, naslikan s trdnimi obrisi, ki se prepletajo v enotnem ritmu z risbo teles in oblačil. To je abstraktna kompozicija dinamičnih črt ne glede na predmete, ki jih oklepajo. Seveda, El Greco je bil najprej bizantinski slikar ikon in zato se vključuje temu, da je šel skozi beneško šolo in da je slikal na zahodu, ni bil take abstrakcije. Tiste trde oblike in abstraktno skale srečamo tudi v bizantinskem slikarstvu. In ali ni plitvi profesor El Grecovih slik prav tako od tam? El Greco ne slika po zakonih perspektive. »Oddaljene« postave so sicer močno pomanjšane, toda naslikane tako, da se zdi, da so v istem pasu globine kot bližnje. »Ali ne spominja to na ikone, na diferencialno velikosti oseb po pomenski važnosti in po potrebah kompozicije? Vendar, kako naj si razložimo El Grecove barve, ki žare kot plamen, razgibanost mogočnih, ploskev oblikov, gub oblačil in teles? Tu nam ne more pomagati samo zgodovina umetnosti. Videti moraš Toledo.

Vreme je bilo vetrovno in po nebu je gnal veter velike gnote raztrganih oblakov. Glejte, El Grecova ozadja slik! Popoldne sem hotel na drugi breg Tajca, od koder je Toledo tak kot na El Grecovih podobah, razgiban po pobočju hriba in žareč v barvah.

V stari ulici stoji še slikarjeva hiša, ki ji je prključen muzej njegovih slik. V njem

je med drugimi mogoče videti pokrajinsko podobo Toleda. V bližini je v nekdanji mešeri, predelani v cerkev Santo Tomé, najslavnejša El Grecova slika »Pogreb grofa Orgaza«. El Grecove slike vse še po mnogih drugih toledskih cerkvah, ki pa se nam jih ni posrečilo obiskati. Se tik pred prezgodnjim odhodom iz Toleda sem v četr ure pretekla čudoviti muzej Santa Cruz, zlastna htila mimo starih flamskih tapiserij, slik flamskih mojstrov in španskih primitivcev, gotskih kipov in drugih lepota, da sem videla v eni izmed dvoran zbirko El Grecovih slik, zlasti veliko »Brezmadežno«, ki je en sam plamen barv.

Zvečer, ko se peljemo proti Madridu, se spet prižge na nebu nepozabna večerna zarja. Tokrat žari med raztrganimi gmotami oblakov, ki se zde kot pravilne dežele z otoki v zlatem morju. Pripram oči in na nebu je samo vzorec žarečih in temnejših lis kot plameni gub El Grecovih oblaci.

Escorial in Prado

Solski urnik neke ljubljanske gimnazije nam je dovoljeval, da ostanemo v Madridu bore dva dni. Prvi dan je bil namenjen izletu v El Escorial, drugi ogledu Prado. Madrid ima sicer še mnogo drugih znamenitih muzejev, od katerih pa smo videli kaj malo. Mesto samo je manj zanimivo kot druga španska mesta, podobneje katerimkolik evropskemu vele mestu. Staro mesto ima sicer slikovite koteke, od katerih je namarna najlepši trg Plaza Mayor, vendar prevladuje moderni Madrid s širokimi ulicami in gostim prometom.

El Escorial je dobro uru vožnje iz Madrida. Vozimo se po visoki planoti, posuti z granitnimi skalami in rdečimi oljkami. Pri El Escorialu se neposredno iz plano te vzperja do podnožja zasnežena gorska veriga Sierra de Guadarrama.

El Escorial je napol kraljeviški grad, napol samostan. Postavljen je bil kot simbol zmagovite katoliške vere in kraljeve moči. Ta skupina palač stoji na gorski planoti, obdana od velikanskih vrto. Po legi lahko tekmuje z Alhambro, po načelih oblikovanja ji je pravo nasprotje. Narobe bi bilo, če bi obe palači vrednotili tako, da bi zametali likovno vrednotenje z vrednotenjem dveh bod, dveh družb, dveh življenjskih nazorov, katerih izraz sta obe likovni stvaritvi, in še to s stališča sedanjih moralnih norm. Umetnost drugi družbi zročilo in ali je krivo zročilo, če slika v njem ni prijetna? Vprašajmo se rajši, s kakšno močjo izraza in oblikovanjem delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti, pomiri in osreči. El Escorial je mrk, strašen, mrzel. S svojo ogromnostjo in masivnostjo pritiska na človeka. Na njegovih neizmernih, v bleščečo gorsko luč potopljenih dvoriščih si čisto mogoče ljubiti in izgubiti. Njegova zunanost je stroga in težka. Osrednja cerkev je oblikovana mrzlo in matematično brezhibno, preve brezhibno, da bi bilo v njej še kaj človeškega, brezhibno kot dogma. Del prostora je pozimi zaprt. Ogledamo pa si kraljeve dvorane in oblikovano delo likovno delo obra svojega časa. Alhambra je palača užitek, ljubezni do narave in življenja. Bivanje v njej človeka sprosti

Inž. Miha Briški: V rudniku

Italo Calvino

Steza pajkovih gnezd

Odlomek iz romana, ki bo v kratkem izšel v zbirki „Ljudska knjiga“ pri Prešernovi družbi

Novo taborišče je tesen senik, da se mo-
gajo v njem stiskati ko sardelje v škafu, in
ima večasto streho, ki pušča, da dežuje
noter. Zjutraj se poragabijo naokrog, da
se ob rododendronih na strminah sončijo
ali pa se za grmovjem, pobeljenim od siane,
slaščijo in si obrirajo uši.

Pin je vesel, če ga Levčar pošlje po opravi-
kih naokrog do studenca, da napolni vrče
z vodo za kuhno, z majhno sekirico v požari-
ni gozd po drva ali k potočku po vodno kre-
šo, da pripravila kuhar z njo solato. Pin
prepeva in občuduje nebo in svet, ki se zju-
traj svetila kakor umita, in opazuje planin-
ske metalje neznanih barv, ki letajo čez
travnike. Vsakokrat, ko se Pin zunaj zamudi,
ga Levčar nestrno čaka in se vzemirja,
ker mu ogenj ugaša ali se mu riž smodi. Ko
se potem fant vrne z usti, polnimi jagodnega
soka, in z očmi, iz katerih se odsevajo spom-
nini na letišče metalje, ga kuhar obsuje z
očiki in kletvinami v vseh jeziki. Tedaj
postane Pin svet tisti pegasti fantalin iz Dol-
ge zagate in povprečna hrusč in truš, ki tra-
ja ure in ure, da se kmalu zberejo v kuhni-
nji vsi može, ki so bil razpršeni po rododendronih.

Ko pa se Pin spreha po stezah, pozabi
na ulice starega mesta, kjer so mlake scari-
ne, na zopratni duh po moškem in ženski
z nepostlane postelje svoje sestre, na trpek
užitek ob zmečkanih murih, na dim, ki pu-
ti iz odprtih kanalov, in na rdeče, pekoče
udrvoce s pasom v zaslevalnici.

Tu se priseli Pin do novih harvitihi odkrit-
ji. Tod odkriva rumene in rjave gobe, ki
skrajno vidno prodirajo še vse vlažne iz zem-
lje; rdeče pajke v ogromnih, nevidnih mre-
žah; jajčke, ki so jih same noge in ušesa in
se nenadoma nekje na stezi prikažejo in v
ovinkastem teku brž spet izginejo.

Toda zadostuje samo nenadna, bežna
skusnjava in že ga prevzame spet grda,
maruša sila po morju. Špet je ves posut z
gostimi pegami in bulji v murne, ki se
perijo, ali z buda s smrekovimi iglicami v
hrbne bradavice majhnih krasit ali se po-
soče na mraziljšče in opazuje kako ralnhi
griček cvrti in se poseda in kako na stotine
in stotine rdečih in črnih mravelj križem
krazem bega in beži.

Tedaj čuti Pin, da je še vedno navezan
na moški svet, na nerazumljive može z mr-
kim pogledom in penastimi usti od jezca.
Tedaj se vrne k Levčarju, ki se čedalje bolj
trpko smeje in ne hodi nikdar v akcije ter
ostaja vedno pri svojih loncih s pobešne-
nim sokolčkom s pristržnimi krili, ki mu
plabuta na rami.

Kar najbolj občuduje pri Levčarju, so
njegve tetrovirane rishe po vsej telesu. Tu
so metalji, jadrnica, srca, srpi in kladi
ster Madone. Nekdaj se je gledal, ko je opravi-
ljal za grmom veliko potrebo. In je opazil,
da ima tetovirano tudi zadržico. Risba je
predstavljala moža, ki stoji pokonci, pred
njim pa kleči ženska in se objemata.

Bratranec je drugačen. Zdi se, da vedno
toži in da samo on ve, kako naporna je voj-
na. Kljub temu pa neprestano kroži s svoj-
jim puškomitraljezom sam okrog in se vra-
ča le zato, da nekaj ur kasneje godrnja
spev odhala, kot bi bil primoran.

Ko je treba koga kam poslati, se Sloki
vedno ozira okrog in vprašuje:

»Kdo hoče iti?«
Tedaj zmaje Bratranec s svojo veliko gla-
vo, kot bi bil žrtev nepravice usode, si vzhli-
mno puškomitraljez čez ramo in z vzhli-
mno s svojim dobrim tataranskim obra-
zom.

Sloki je zleknjen med rododendroni z
upognjenimi rokami pod glavo in s puško-
mitraljezom med kolena. Na brigadnem po-
veljstvu gotovo že kaj ukrepajo proti nje-
mu. Partizani niso zatimili očesa in so ne-
obriti. Sloki jih ne vidi rad, ker jim bere v
očeh, da ga ne marajo. Kakor po nekakš-
nem sporazumu pa ga kljub temni vsti ubo-
gajo, ker bi in Sloki vse k vrstu. Soma
ušesa so ga in kdaj pa kdaj vstane in jim
nekaj ukaže. Noče, da bi se niti za trenu-
tek ugnezdil v možeh prepričanje, da ni
več njihov poveljnik, saj to bi pomenilo, da
jih je dokončno izgubil.

»Stiridesetega leta sem bil v Napoliju in
venil. Pravi Karabinjer. «Bili so študenti!
Nosili so zastavo in napis in so prepevali
pesem Malta in Gibraltar in so vpili, da
hočejo jesti petkrat na dan.«

»Kar tiho bodi, ko pa si bil karabinjer.«
mu pravijo, in si držal z njimi in si raz-
našal rdeče dopisnice!
»Vojvoda pljujne in se dotakne avstrijske
pištole

»Karabinjerji, kanalje, umazani pankri-
titi sika skoz zobe.
V njegovi deželi se vleče dolga pisana
zgodovina o ustreljenih karabinjerjih ob ka-
pelicah križanih potov.

»Mi, karabinjerji! Mi, karabinjerji, smo
se jim postavili po robu! Tako je, mi smo
bili proti vojni, ki so jo hoteli študenti.
Opravljali smo svojo službo in skrbeli za
red! Bili pa smo eden proti dvajsetim —
in tako je izbruhnila vojna!«

Levičar je nekoliko oddaljen in se grize.
Meša riž v kotlu. Če prenaha mesati samo
za minuto, se riž prismoči. Medtem lovi po
samerne besede mož, ki se pogovarjajo. Ko
govorijo o politiki, bi bil najrajši vedno
med njimi, ker nič ne znajo in bi jim rad
vede pojasnil. Zdad pa ne more stran od kotla,
stiska pesti in poskujajo od nestrpnosti.

»Kapitalizem,« zavpije kdaj pa kdaj, »bur-
žoazija — izkoriščevalka kot bi hoteli vtepi-
sti ti glavo možem, ki ga nočejo poslušati!
»Leta stirideset, da tako je,« razlega Ka-
rabinjer, sleta stirideset je bila v Napoliju
velika bitka med karabinjerji in študenti
in vojni ne bilo. Študenti pa so hoteli požgati
občinske hiše in Mussolini je bil prisiljen
napovedati vojno!«

»Mussolini, revček,« se mu posmehujejo
drugi.

»Da bi erknil ti in tvoj Mussolinček vpije
Vojvoda.
Iz kuhinje pa se razlegajo besni Levičar-
jevi zviki:
»Mussolini! Imperialistična buržoazija!
»Občinske hiše, da, hoteli so požgati ob-
činske hiše! In kaj smo mogli mi, karabi-
njerji, storiti? Če bi se nam pa posrečilo,
da bi jih bili ugnali, bi Mussolini ne bil
napovedal vojne!«

Levičar, ki ga je po eni strani vezala ku-
harska dolžnost in kotlu, po drugi strani
bi tako rad šel razpravljat o revoluciji, je
kakor na trnju in besni, dokler ne pritegne
pozornosti Dolgina nase in mu namigne, naj
pride k njemu. Zena Dolgin z vzdevekoma
Lesna kapa, ki misli, da gre za pokušajo ri-
ža, se odloči za napot in vstane. Levičar mu
pravi:
»Imperialistična buržoazija! Reci mu, da
je buržoazija tista, ki upirarja vojne, da bi
si razdelila tržišča!
»Govno! se zadre nani Zena in mu obr-
ne hrbet. Levičarjevi govori ga vedno dolgo-
časijo, nič jih ne razume in prav ničesar
ne ve ne o buržoaziji ne o komunizmu. Svet,
kjer bi morali vsi delati, ga ne misla, rajši
ima svet, kjer bi si vsak uredil življenje
po svoje in bi čimmanj delal.

»Prosta iniciativa,« zdeha Zena Dolgin z
vzdevekoma Lesna kapa, zleknjen med rododendroni
s trebuhom in v zrak in se skozi
rezo razparanih hlačk praska, »Jaz sem za
prosto iniciativo. Vsakemu naj bo dana mož-
nost, da postane s svojim delom bogat.«

Karabinjer pa kar naprej razlega zgo-
dovino po svoje. Po njegovem gre tu za spopad
dveh sil. Na eni strani so karabinjerji, na
drugi pa študenti in vsa zalega velikih živin,
kot so plemenitši, advokati, zdravniki, sveti-
niki, skratka: zalega tistih, ki imajo takšne
plače, o katerih se ubogemu karabinjerju
še sanja ne, pa jim kljub temu se ni dovolj
in pošiljajo nje v voj, da bi si jih še po-
večali.

»Prav nič ne razume,« je planil ven Le-
vičar, ki se ni mogel več premagovati. »Zrok
za imperializem je nadprodukcija!
»Spravi se v kuhinjo! vpijejo »Pazi raj-
si, da se riž ne prismoči!«

Toda Levičar še stoji v sredini vseh in
svojim mornarskem jopčju, ki je na rame-

nih od sokolovih iztrebkov ves posvinjan,
živahno maha s pestmi in navdušeno gov-
ri. Med govornim, ki nima ne konca ne kra-
ja, govori o imperializmu finančnikov in tr-
govcev s topovi, o revoluciji, ki bo izbruh-
nila v vseh državah, brž ko bo vojne konce,
tudi v Angliji in Ameriki, ter o odpravi
vseh državnih vest in znamenju internacio-
nale z rdečo zastavo.

Partizani so zleknjeni med grmiči rušev-
ja, mršavi so, kosmati in z razmršenimi
lasmi, ki jim silijo po licih. Obledeni so v
neonotne kose oblek, ki se jim barva zliva v
nekako umazano sivo uniformo. Nemske suk-
niče ognjegasev, miličinskih in najošče-
jate brez obrambe. To so ljudje, ki so se
zatekli v hribe od vsepsovod. Nekateri so de-
zertirali iz fasilistomni čet ali pa ujetniki,
ki so jih izpustili. Mnogi med njimi so še
otroci z nekim trmasti nagonom in nejas-
no željo, da bi se nečemu uprli.

Levičar je vsem zoprn, ker da juška svoji
jezi z besedami in razmišljanji namesto
z orožjem, pita jih z razpravi, ki jim prav-
niče ne koristijo, ker govori o sovranih, o
kapitalistih in finančnikih, ki jih ne po-
znajo. V tem je nekoliko podobem Mussoli-
niju, ki je zahteval, naj sovrano Angleezje
in Etiopce, ljudi, ki jih niso nikoli videli
in ki žive onstran morja. Možje potiska-
jo kuharja v sredino, mu skačejo na mala
upognjena ramena, in medtem ko sokolki
na njem besni in obrača rumene oči, ploska-
jo po njegovi debeli plešasti glavi.

Zdad se vmeša Sloki. Stoji v neki razda-
lji in ziblje puškomitraljez, da mu udarja
ok kolena.

»Pojdi kuhat, Levičar!«
Tudi Sloki ne razpravlja rad, pač pa rad
govori o orožju in akcijah, o novih skraj-
šanih puškomitraljezih, kakršne so začeli
uporabljati fašisti in bi bilo dobro, da bi si
jih priskrbeli tudi sami. Predvsem pa je
vse več povečeval, postavljati može v zase-
de, planiti nato naprej in spuščati kratke
rafale.

»Riž se smodi, ne duhaš, kako diši po
ožganem?« vpijejo može in ga pehajo stran.
Levičar se pritožuje komisariju:
»Giacinto, komisar, in ti nič ne rečeš?
Kaj pa delaš?«

Giacinto, ki je komaj prišel in še ni
utegnil povedati, ali je kaj novice, je skomi-
ni z rameni in rekel, da pride brigadni ko-
misar še pred večerom inšpicirat. Ko so mož-
je to silili, so polegali spet med ruševje, čez
zdaj pride brigadni komisar in bo vse ure-
diti, zato nima smisla, da bi razmišljali.
Tudi Sloki si misli, da je zamaš vsako mo-
ganje in da mu bo že brigadni komisar po-
vedal, kakšna usoda ga čaka. Tudi sam se je
zleknil med ruševje, vendar je bil bolj za-
skrbljen in je nervozno drobil med prvi
večje grmičevje.

Zdad toži Levičar Giacinto, da ni v od-
delku prav nikogar, ki bi govoril o tem, za-
kaj partizanijo in kaj je komunizem.

Giacinto ima ob lasnih koronah in na
spodnjem delu trebuh cele kepe usi. Vsaka
diakle se držijo male bele gibe in Giacinto
z gesto, ki je postala že mehanična ter gr-
nde in usi med nohtoma palcev, da dela
tibo »klik!«

»Fanteje,« začne govoriti v skrbah, da ne
bi spravil nikogar v slabo voljo, še Levičarja
ne. »Vsak izmed vas ve, zakaj je v partiza-
nih. Jaz sem bil piskrovez in sem krožil po
deželi. Moji kile so silili še od daleč in
žene so odhitile po prevrtane povne in kozice
in so mi jih prinesle, da sem jih začel. Kdaj
pa kdaj sem stopil tudi v hiše, se šel in z
deletli in včasih so mi dale kako jajce ali
kozarec vina. Posodo sem čimn na kakem trav-
niku in krog mene so se vselej zbirali otro-
ci in me gledali. Zdad ne morem več krožiti
po deželi, ker bi me aretirali, poleg tega se
vrtijo tudi bombardiranja, ki rušijo vse.
Partizani smo zato, da se lahko vrnemo in
postanem spet piskrovez; ker si želimo, da
bi bila jajca in vino poceni; da bi nas več
ne aretirali in da bi ne bilo več alarmov.
Poleg tega si želimo tudi komunizem. Ko
munizem je zato, da ne bo več hiš, kjer ti
zadržesno vrata pred nosom, da si prisi-

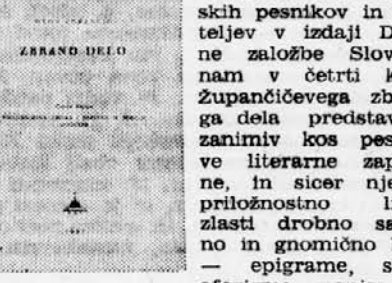
Nove knjige

Prežihov Voranc:
SOLZICE

»Solzice« so bile zad-
nja Prežihova knjiga,
katere izid je pisatelj
dočakal v bolnišnici.
Pisnik Oton Zupančič
je tej zbirki enajstih
črtic napisal za uvod
besede visokega pri-
znanja, ki jih beremo
tudi v tej izdaji pod
naslovom »Beseda z Vo-
rancem in o Vorancu.«
Knjiga je nastajala
postopoma. Ko Pre-
žih v zadnjem pred-
vojnem letu ni mogel
obiskati svojih do-
mad in Koruškem, je iz
hrepnenja po domačem
kraju začel pisati slike
iz svojega otroštva. Pravi
temelj njegove mladin-
ske knjige črtice je črtica
Solzice, prelep spomin
na mater, ki mu ga je v
okupirani Ljubljani
Ljubljani pridelal v za-
vest vonj smarnic.
Po vojni je vrsto novih
spominov vzbudilo v
pisatelju ponovno bi-
vanje v domačem kraju:
»Tri pisaneke so spomin
na otroško grenko do-
živetje domače revš-
čine. »Prvi maj« spomin
na prvo doživljanje tega
delavskega praznika, »Do-
brot« spomin na »Prvo
pismo« govornica o pre-
bujanju pisateljeve
narodnostne zavesti, »Levi
devčje« o še večji revš-
čini sosedove družine, »Po-
točeni kranoh« o sošoli-
ci rejenici, ki so ga otroci
iz občestnosti žalili, »Bo-
lečina« o prvotnem
odporu do šole, »Ajdo-
vo strnišče« o zad-
njem srečanju z babico.
Dve mladinski zgodbi,
dodani spominom na
lastno otroštvo, se prav
tako dogajata v pisatel-
jevem okolju. »Nagrada«
govori o prvem srečanju
otrok gozdnega delavca
s socialnimi krivci, »Višja
matematika« pa o otro-
kovem spoznanju poklepa
po denarju. Vse omenje-
ne črtice sestavljajo knji-
go Solzice, eno naj-
boljših in najbolj brani-
h del slovenske mladin-
dske književnosti. Tako
se zaključuje spremna
beseda, ki jo je za to iz-
dajo napisal Jože Koruza.
Opomni je treba, da je
prijatelj izdaja kar razko-
šna z nežno doživljajo
črticami in koloriranimi
ilustracijami Milana Bi-
zovičarja. »Solzice« so
izšle pri založbi Mladinska
knjiga v Ljubljani, ki jo
uredja Kristina Brenkova.
Strani 126.

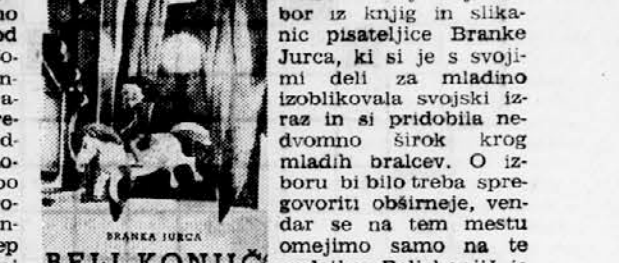
Oton Zupančič:
ČETRTA KNJIGA
ZBRANEGA DELA

Zbrana dela sloven-
skih pesnikov in pisa-
teljev v izdaji Držav-
ne založbe Slovenije
nam v četrti knjigi
Zupančičevega zbrane-
ga dela predstavljajo
zanimiv kos pesniko-
ve literarne zapuščine,
in sicer njegovo
priloznostno liriko,
zlasti drobno satiriko
in gnomično liriko —
epigrame, satire,
aforizme, napise, po-
svetila in voščila. Tega
gradiva je kar precej
in je po svoje značilno
za Zupančiča, ki je bil
prej miseln kakor čustven
poet ter je rad izražal
svoje življenjske refleksije
v svoji filozofski prodornosti,
kulturno politično kritičnosti
in metaforično igrivosti.
Zupančičeva epigramatika
je nastajala v pesnikovi
mladosti, ko so iz njega
streljali epigrame, pa
tudi v zadnjih letih
njegovega življenja, ko
v številnih epigramih
aforizmi in napisi poje
o okupaciji, o duhovni
zmalčnosti mnogih lju-
di, o nalogah poezije v
viharnem času, o vzhaj-
ljivi bodočnosti itd. V
knjigi je prvič objavljen
mnogo verzov iz pesniko-
ve puščine, pa tudi zbrani
in nezbrani prevodi
in poezije. V dodatku
so zbrani takšni priloz-
nostni verz in manj
pomembne pesmi, ki jih
avtor brskone ne bi
objavil. Celotna knjiga
je potekotek obrambna
na manj ali povsem
neznanu Zupančičovo
obrobno in priloznostno
delo. Pripomni pa je
treba, da so bili pesnikovi
epigrami in satire zelo
pri srstu. Marsikateri
bralec bo zato v tej knjigi
našel kaj zanimivega
o Zupančičevem tovrstnem
delu, ki ga je pripravil
in mu obširne opombe
(160 stran-

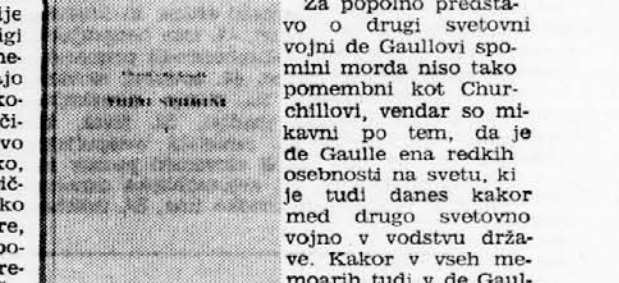
ni drobnega tiska) napisal Joža Mahnič.
Knjigo sta uredila Josip Vidmar in Joža
Mahnič. Vinjeta na platnicah (Pegaz) je
narejena po risbi iz srednjeveškega ljublj-
anskega rokopisa. Strani 439.

Branka Jurca:
BELI KONJČ

»Beli konjič« je iz-
bor iz knjig in slika-
nic pisateljice Branke
Jurca, ki si je v svoji
deli deli za mladino
izoblikovala svojski iz-
raz in si pridobila ne-
dovodno širok krog
mladimi bralcev. O iz-
boru bi bilo treba spre-
govoriti obširneje, ven-
dar se na tem mestu
omejimo samo na te
podatke: Beli konjič je
izbor iz knjig in sli-
kanic Bratec in sestrica, Okoli in okoli, Hi-
šica ob morju, Gregec Koblica in Miško
Poleno. Naslov je vzet iz istoimenske fanta-
zijske zgodbe, v kateri odirnina deklita
Karinca zažaje belega konjiča, ki pomeni
svet njenih intimnih želja. S tem se izpolni
in razreši njen svet, pokaže pa nam tudi
Karlinčin značaj, ki se za svojo odrinjenost
ne maščuje, temveč privošči belega konji-
ča tudi drugim, prej do nje malo prijaznim
otrokom. Knjiga kaže doživljanje današnje-
ga otroka v našem času in v našem svetu
in ker kaže zelo sveže odzivanje na otro-
kov doživljajski spekter, radi v njej pogre-
šimo tradicionalne pravljice motive. Raz-
deljena je v štiri razdelke, v prvem so
utrinki, ki se zbudijo v otrostvu, v drugem
otrokovo odzivanje na šolske pripetljaje,
v tretjem je intimni fantazijski svet in v četr-
tem partizanjske zgodbe. Izbor je izšel
v novi seriji Cicibanove knjižnice, v kateri
bo predstavljal naša sodobna mladinska
klasika (prvi zvezek Ele Peroci »Za lahko
noča« je že izšel, pripravljajo pa se že dru-
gi). H temu nežnemu orisu knjige je treba
dostaviti, da je izdaja tudi po opremi in
ilustraciji, eno in večbarvni, moderna in
representativna. Pristnim zgodbam odpirajo
ilustracije Rože Piščanec nove fantazijske
razsežnosti, ki tvorijo tako besedno in li-
kovno ubrano celoto. Litografija za priloge
je izdelala tiskarna Mladinska knjiga. Izšlo
pri založbi Mladinska knjiga v Ljubljani.
Strani 197.

Charles de Gaulle:
VOJNI SPOMINI, I. knjiga

Za popolno predsta-
vo o drugi svetovni
vojni de Gaullovi spom-
nini morda niso tako
pomembni kot Chur-
chillovi, vendar so mi-
kavni po tem, da je
de Gaulle en redkih
osebnosti na svetu, ki
je tudi danes kakor
med drugo svetovno
vojno v vodstvu drža-
ve. Kakor v vseh me-
moarih tudi v de Gaul-
lovih spominih vidimo
avtorjevo podobo, njego-
vo popolnovanje sveta in
politike v vseh okoliščinah, skozi katere
je šel, pomeni de Gaullo največja
večna Francaja, njeno zgodovinsko poslanstvo
in njena vloga v svetu. Edino tako Francaja
živi v njegovi zavesti. Skozi vse spomine
se vleče de Gaullova misel, da Francaja ni
Francaja brez svoje veličine, brez svoje
posebne vloge.

Čeprav portreti osebnosti, s katerimi
nas de Gaulle seznanja, niso popolni,
je treba priznati, da jih podaja tako kakor
jih je dojel in doživel. To, da je z vsemi
imel v glavnem hude in nepravilne dvo-
be, de Gaulle ni oviralo, da je vsakemu
izmed njih, tujim in svojim, priznal tudi
velike kvalitete, vse tisto, kar je v njih po-
zitivno. Prva knjiga, s spremno besedo
Mita Milkoviča ima naslov »Poziv« in obr-
navlja čas od 1940 do 1942. V slovensko
je delo prevedel Bogomil Fatur, skupaj pa
sta ga izdala Državna založba Slovenije in
beograjska Prosveta. Strani 681.

liko naših? Zato, ker je polno ženskih špi-
jonk; žene ovajajo svoje može. In zdaj, ko
vam to pravim, klečijo naše žene pred fašisti
in imajo čistilo, da nam pridejo klasi.«
Zdad je možem dovolj in mu začenjajo
ugovarjati. Že res, da je on nesrečen, ker
ima tako ženo, da ga je ovadila Nemcem,
samo da bi se ga odkrivala, vendar to še ni
pravi razlog, da žali zato tudi žene drugih.

»Vidite,« pravi Bratranec, »dovolj, da pri-
de kam nekaka žena, in že... saj razumete...«
Zdad mu možje ne ugovarjajo več, raz-
umejo namig in bi radi vedeli, kaj bo še po-
vedal.

»... Nekaj pride, in že je tu bedak,
ki izgubi glavo...« pravi Bratranec. Bratra-
nec je rad prijatelj z vsemi, če pa ga jezik
srbi in bi rad kaj povedal, pove brez strahu
tudi komandantom in brk.

»Naj že bo, če je bedak kdor si že bodi,
če pa je tak bedak nekdo, ki ima odgovor-
no položaj...«

Možje se ozirajo po Slokem. Je sicer
nekoliko oddaljen, vendar gotovo vleče na
uho. Vsi so že nekoliko v strahu, da pojde
Bratranec nekoliko predalet in da nastane
iz tega še pravi škandal.

»In tako se zgodi, da ti zaradi neke že-
ne požge hišo...«
Povedal je, menijo može, in zdaj se bo
neka zgodilo Sicer pa je tako in tako mo-
rilo priti do tega.

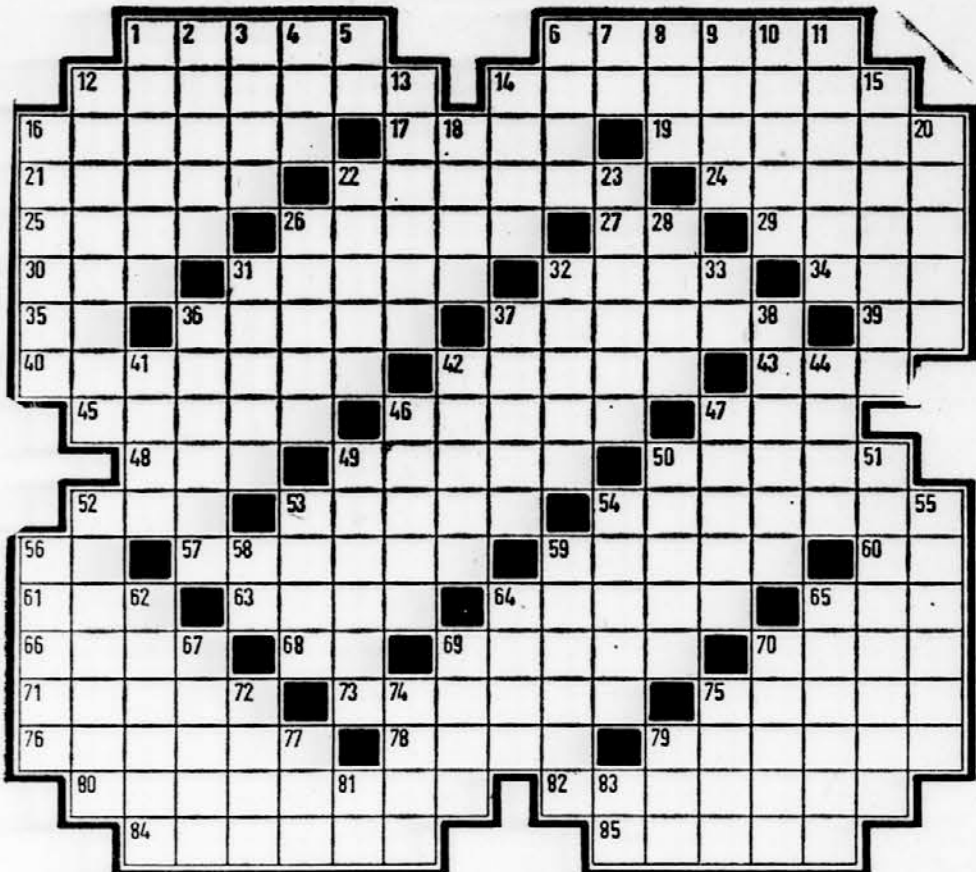
Tisti hip zadoni bobnenje in vse nebo
preplavaljo letala. Obča pozornost je obrnena
zdaj k letalom. V zraku je ogromna forma-
cija bombnikov, in ko se bodo izgubili za
oblake, se bo morda kako mestu pod njimi
spremenilo v prah in pepel. Pin čuti, kako
pod njimi zemlja drhti, in sluti grožnjo na
tone vseh hiš, ki se pomikajo nad
njegoovo glavo. Città Vecchia se prav v tem
hipu prazni in ubogi ljudje se stikajo v
predoru po blatu. Na jugu se razlegajo za-
molke eksplozije.

Pin vidi Slokega, ki stoji na neki vzpeti-
ni in z daljnogledom opazuje žreló doline.
Steče iz njemu. Sloki, ki vrti vijak leč, se mu
zločno in hrvti žalostno nasmehe.

»Mi bo dovolil potem, da pogledam tu-
di jaz Sloki?« ga vpraša Pin.
»Na,« pravi Sloki in mu da daljnogled.
V barvni zmedli leč se počasi počasi od-
kriva nekakšni planin pred morjem, in
visok belkast dim se dviga v zrak. Nove
eksplozije tam doli! bombardiranje se na-
daljuje.

»Daj, fuš! ruš!« vzkliče Sloki in udarja
s pestjo po dlan. »In mojo hišo najprej
Ruši, poruši vse! Mojo hišo pa najprej!«
(Prevedel Albert Sirok)

Nagradna križanka

VODORAVNO: 1. uniformiran strežnik, 6. eden od naših najboljših alpskih smučarjev (Peter), 12. znameniti španski baročni slikar, znan predvsem po svojih Madonah in realističnih slikah otrok, 14. letališče, 16. vrsta ognjeniškega kamena, 17. odličen brazilski nogometaš, 19. srbski humoristični pisatelj (Stevan), 21. grška boginja modrosti in umetnosti, 22. ime slovenskega slikarja Jakopiča, 24. pozitivna elektroda, 25. angleška kraljica iz dinastije Tudorjev, ki je vladala v 16. stoletju, 26. vnetje sluznice, 27. kemični znak za srebro, 29. kodrasta tkanina, 30. ime ameriške filmske igralkice Blyth, 31. del roke, 32. športno oblačilo, 34. reka na Peloponezu, 35. kratica za »kmetijsko združbo«, 36. bodiljiv grm z živodrdnimi zdravilnimi jagodami, ki uspeva kraj gozdov, 37. znameniti angleški fizik, eden od največjih fizikov novega veka (Isaac, 1643 do 1727), 39. »Tovariševa« zbirka kriminalnih zgodb, 40. rojstno mesto pisatelja Hemingwaya v ameriški zvezni državi Illinois, 42. radijski sprejemnik, 43. žensko ime, 45. sodobni slovenski slikar in ilustrator (France), 46. modus, 47. ime beogradske filmske igralkice Ras (»Ljubezenski primer«), 48. daljša doba, epoha, 49. sodobni slovenski pisatelj (Ivan), 50. stanje zamaknjenosti spiritističnega medija, 52. žival, ki živi pod zemljo, 53. izraelski tempeljski strežnik, 54. lani umrl slovenski pesnik in prevajalec (Aljoša), 56. avtomobilska oznaka Pulja, 57. italijansko moško ime, 59. krasna

ča, 60. kemični znak za mazurij, 61. pripadnik staroslovskega rodu, 63. velika britanska letalska družba, 64. vrsta žita, 65. nizozemski naseljenec v južni afriki, 66. mestni nasad, 68. kemični znak za kositer, 69. eden od največjih angleških pesnikov, Nobelov nagajenec leta 1948 (Thomas Stearns, 1883-1965), 70. orožje južnoameriških gaučov, 71. hrib blizu Beograda, 73. oprsje, prsni koš, 75. turški sultan, znan iz kosovske bitke, 76. temna barva ali risba z njo, 78. južnoameriški čaj, 79. prejšnje ime črnogorskega mesta Ivagnrada, 80. lepa Parizanka, ki je zbirala v svojem literarnopolitičnem salonu Napoleonove nasprotnike (Madame de, 1777-1849), 82. ladja za voz vlakov ali avtomobilov, 84. pristaš miselnosti o večji vrednosti bele rase, 85. glavna armenska reka.

NAVPIČNO: 1. mesto v Švici ob Vierwaldstättersee jezero, 2. madžarski pesnik, avtor znanega epa »Földik (Janos, 1817-1882), 3. trebušna bolezen, 4. nizki ženski glas, 5. kratica »Jugoslovske loterije«, 6. Shakespearov kralj, 7. sto kvadratnih metrov, 8. rumenkoljuna ptica pevka, 9. velika reka na Poljskem, 10. vodja pandurjev Marije Terezije (Baron...), 11. pristanišče na severni obali japonskega otoka Honšu, 12. pristanišče na severni obali Kube, 13. zaščitni omot, 14. Ober, 15. znameniti italijanski baročni arhitekt, ki je deloval predvsem v Rimu (Carlo), 16. glavno mesto Madrija, 18. poldrag kamen, raznobarven raz-

čitek kremenjaka, 20. ničvredna, razgrajena, 22. večji kraj na Notranjskem, 23. znameniti angleški naravoslovec, utemeljitelj descendence teorije (Charles, »Izvor vrste«, 26. sredozemska rastlina, katere popke uporabljamo očišane in osoljene kot začimbo, 28. židovska mestna četrt, 31. tropiska ovčjaka, 32. človek, ki deduje, 33. avtomobilska oznaka Sombora, 36. močna starogrška mestna država, 37. plan, 38. država v zahodnem planinskem območju ZDA, 41. duhovščina, duhovniški stan, 42. stopnja tiskarskih črk, 44. veliki nemški pisatelj, avtor »Buddenbrookovih«, 46. kovancec, 47. grška muza ljubezenskega pesništva, 49. pretirano natančen človek, 50. slovenski pianist in klavirski pedagog ki živi na Dunaju, 51. namišljeni bolnik, pretvarjalec, 52. sodobni slovenski naravoslovec in zvezdoslovec (Pavel), 53. država v jugovzhodni Aziji, 54. nemški filozof, avtor vsestranske teorije igre (Karl, 1861-1946), 55. način japonske samoobrambe, 56. francoska filmska igralka grškega porekla (Irene), 58. avtomobilska oznaka Maribora, 59. angleška športna igra s krogli in klavir, 62. sevdnomeniški lovec na kožušvino, 64. stran, 65. spojina borove kisline in sode, ki se uporablja največ v kozmetiki, 67. pogrnjek, cima, 69. državna blagajna, 70. orientalski kolač z mesom ali sirom, 72. za Ahilom najmenitnejši grški junak pred Trojo, 74. malta na zidu, 75. črna ločnica med dvema državama, 77. tip Citroënovega avtomobila, 79. nočni lokal v večjih mestih, 81. kratica za miselni svet, 83. kemični znak za radij.

Nagradni razpis

Za pravilno rešitev križanke razpisujemo 12 nagrad:

1. nagrada: 50 Ndin
2. nagrada: 40 Ndin
3. nagrada: 30 Ndin
4. do 12. nagrada: po 20 Ndin

Izreček z vpisano rešitvijo pošljite na naslov: Uredništvo »Delo«, Ljubljana, Tomšičeva 3, poštni predal 29. Na pismeni ovitek napišite NAGRADNA KRIZANKA. Rešitvam ne prilagajate drugih dopisov ali obvestil. Ne pozabite na zvišano naročnino, ker bomo premo frankirane rešitve za vrnilli. Pri zbiranju bomo upoštevali vse rešitve, ki bodo v uredništvu do torka, 7. maja opoldne.

Reševalci iz Ljubljane lahko vržejo rešitve v nabiralnik nagradnih ugank »Delo« in »Tovariš« v veži stopnja v Tomšičevi ulici 3.

REŠITEV PREJŠNJE KRIZANKA

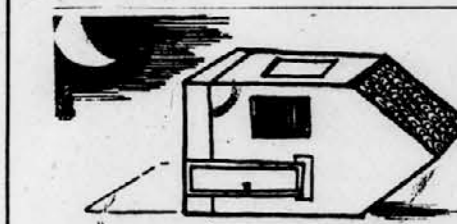
Vodoravno: 1. stariš, 8. bajram, 14. Lancaster, 16. monogram, 18. Alain, 19. razpoke, 21. ara, 22. Hals, 23. nit, 24. area, 25. Obr, 26. Omo, 27. receptor, 29. kokot, 30. RI, 31. ter, 32. rlo, 33. Erna, 34. enklava, 37. Stanka, 40. en, 41. Arad, 42. Spa, 45. Arna, 46. Pta, 47. Aka, 48. komida, 50. boa, 51. tia, 52. nestvor, 53. trg, 54. raj, 55. ma, 56. ano, 57. reis, 59. Er, 60. darilo, 62. smodnik, 65. starica, 67. moa, 70. osa, 71. Mo, 72. matič, 73. vrednost, 76. tor, 77. ogel, 78. Paul, 79. krt, 80. Arno, 81. sil, 82. Kartazan, 84. olein, 85. tiskarna, 87. praskanec, 89. Atenka, 90. Atlanta.

Navpično: 11. Rádovanj (Göbec), 86. K(arel) E(rben).

Izid nagradnega natečaja bo objavljen prihodnjič, ker smo podaljšali rok za pošiljanje rešitev.

— Zagotavljam vam, da vas ne premeštam s tega oddelka zaradi pomankanja prizadevnosti!

— Oprostite, odvetnik, da vas sprejem kar tule.

— Tako razgibane zabave, kot smo jo imeli včeraj, pa še ne!

— Morda sva ga res polomila, da sva nasleda križarjenju po najnižjih cenah.

— Ti je zdaj jasno, zakaj sem si izposojal iz jetniške knjižnice leksikone?

Za kinoamaterje

Iskalo

Bolj kot vsaka druga stvar je pri filmski kameri pomembno Iskalo. Fonavadi je iskalo dokaj zamotana optična naprava, vgrajena v telo kamere. Redkeje in pri starejših tipih je nameščeno iskalo ob strani ali pa na zgornjem robu kamere. Njegova naloga je da lahko vsaj približno opazujemo tisto, kar prenaša objektiv na filmsko emulzijo; skratka, vidimo tisto, kar snemamo. Zdej izdelujejo iskala po izključno dveh principih. Po prvem je iskalo lahko popolnoma ločena optična priprava ali pa je refleksno, torej tako, pri katerem lahko opazujemo sliko skozi objektiv. Prvi tip iskal ni zanesljiv, ker nikoli ne pokaže natančnega izreza tistega, kar dejansko snemamo; ima svoje vidno območje, ki se samo Približno ujema z vidnim poljem objektiv. Takšen pojav, kjer objektiv vidi eno, iskalo pa drugo malo drugačno, imenujemo — paralaksa. Na neprijetnost ni lastna samo filmskim kameram, še bolj zoprna je pri foto-gradskih aparatih. Paralaksa nastane predvsem zaradi horizontalne oddaljenosti objektiv od iskala, tako kot kaže skica.

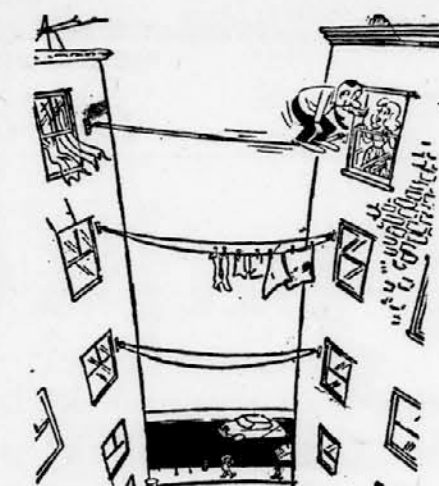
Cim bolj smo oddaljeni od predmeta, ki ga snemamo, tembol se izgubja neprijetni vpliv paralakse. Utegne pa postati ta pojav sila nadležni, ko snemamo predmete od blizu. Najmanj, kar se pripeti, je da »režemo« glave ali noge. Da bi omili vpliv paralakse, je pri večini modernih kamer vgrajena majhna kovinska plošča z luknjicami — izravnalec paralakse. Luknjica, ki je na ploščici, nam toliko pripre okular iskala, da moramo premakniti kamero, če hočemo videti skozi iskalo. S tem pa, ko smo premaknili aparat, smo ravno za toliko izravnali paralakso, kolikor je potrebno.

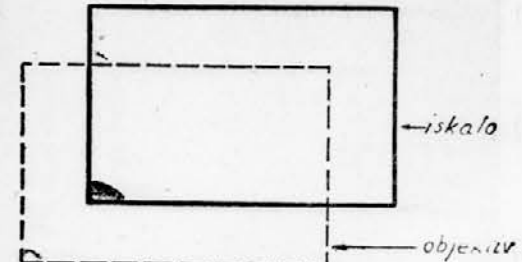
— Oprostite, odvetnik, da vas sprejem kar tule.

Brez besed

— Ah, nikar, Janez! Kaj, če te vidi moj oče!

Glede na vrste objektivov so običajno konstruirana tudi iskala. Pri navadnih iskalih s paralakso predstavlja izrez celotnega vidnega polja vrednost za širokookotni objektiv. Znotraj iskala sta ponavadi začetna še dva pravokotnika, drug v drugem, ki predstavljata vidno polje normalnega in tele objektiv. Iskala nekaterih najnovejših kamer (Qazr Zoom) pa so napravljena podobno kot objektiv z izmenljivo goriščno razdaljo in so z njimi tudi sinhrono povezani; iskalo in objektiv ravnoma z eno ročico. Seveda takšna iskala niso refleksna, temveč čisto ločena od objektiv. Za sedaj je ta sistem med rezervirani samo za sovjetske kamere.

V zadnjem času so pričeli vrhunski proizvajalci vgrajevati v iskala še vsomogoče potrebne in nepotrebne dodatke pa tudi mnogo okrasov. Tako je moči videti v iskalu razen tistega, kar snemamo, še vrednost zaslonke, signal za začetek in konec filma, kazalec svetlomera, merilni instrument daljnomera in še mnogo podobnih stvari. Iskala imajo razen teh lastnosti še kopico različnih izboljšav, ki pa za resnega amaterja komajda pridejo v poštev.

Drugi tip iskala je že omenjeno refleksno iskalo. Ima mnogo prednosti, ki so velikega pomena. Najvažnejša je ta, da ta iskala nimajo paralakse. Vidimo vedno točen izrez in ostrino tistega, kar trenutno snemamo. Takšno iskalo je optično povezano z objektivom, od koder dobiva preko sistema prizem tudi del svetlobe, ki jo vidimo v obliki motiva na okularju. Tovrstna iskala so prav tako nerazdružljiva s kamerami na zoom optiko. Edina pomanjkljivost pri vsem tem je, da so refleksne kamere veliko dražje; toda če dobro premislimo, taka investicija ni odveč.

TADEJ BRATOK

Filatelija

organizaciji. Znamka pride v prodajo 30. aprila.

Slika na znamki predstavlja satje čebel, preko katerega je znak Rdečega križa, kar pomeni skupno skrb za to organizacijo. Osnutek za to znamko je napravil beograjski akademski slikar Bogdan Kršić. Znamke je natisnila madžarska tiskarna »Kultura« v štirbarvnem ofsetnem tisku. Naklada 8 milijonov znamk. V skladu s sprejetimi smernicami ni na znamki nobenega besedila, razen »PTT Jugoslavija«.

Ne vemo, zakaj so znamke natisnili v polah po 20 znamk, ki imajo na robih se besedilo »Teren Rdečega križa 1968« v srbohrvaščini (cirilica in latinica), slovenščini in madžarščini. Ali se bo ponovila zgodovina malih pol predlaskih novoletnih znamk in lanskih znamk v praznično 75-letnice predsednika Tita. Znamk Rdečega križa glede na njihov namen res ne bi bilo treba izdajati v malih polah.

Slike znamke Rdečega križa ne moremo objaviti, ker Skupnost JPPT uradnemu obvestilu ni priložila fotografije znamke.

Srečanje filatelistov v Metliki

Pred nekaj dnevi so se sestali v hotelu BELA KRAJINA v Metliki novomeški, metliški in črnomaljski filatelisti. Razpravljali so o novem načinu razdeljevanja priložnostnih poštih znamk, ki ga je sprejel upravni odbor Skupnosti JPPT, proti kateremu so odločno protestirali, o skupnem prirejanju razstav, o vključevanju pionirjev in mladine v filatelistična društva ter o skupnih sestankih, ki naj bi bili izmenoma v Novem mestu, Metliki in Črnomlju.

Zanimanje za sestanke raste tudi v teh krajih in bo še večje, če bodo starejši člani manj pritegnili mlajše v svoje vrste.

B. L.

Novo znamke v svetu

AVSTRIJA

Generalna direkcija za pošto in telekomunikacije bo dala 29. aprila 1968 v prodajo dve priložnostni znamki in sicer:

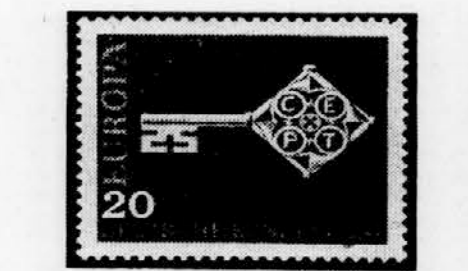
— znamko za 3,50 S ob 200-letnici živnozdravnike visoke šole na Dunaju. Na znamki je poleg spominskega besedila simbol živnozdravnstva. Naklada 2.800.000 znamk. Za frankiranje pošiljke velja od 7. maja 1968.

— znamko za 2 S »Materinski dan 1968«. Na znamki je slika matere z otrokom. Naklada 2.950.000 znamk. Za frankiranje pošiljke velja od 7. maja 1968.

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

Zvezno ministrstvo za pošto in telekomunikacije bo dalo 29. aprila 1968 v prodajo naslednje priložnostne znamke:

— serijo dveh znamk po 20 in 30 pf »Evropa 1968«, s katerima so počastili letošnjo konferenco administracij za pošto

in telekomunikacije. Na znamki je ključ z znakom te konference (CEPT). Naklada 50.000.000 znamk.

— spominsko znamko za 30 pf ob 150-letnici rojstva Karla Marxa (1818-1883). Na znamki je Marxov portret. Naklada 30 milijonov znamk. Na poštah bodo prodajali znamko do 31. oktobra 1968.

Vpliv nove poštne na znamke

Pred kratkim je vstopila v veljavo nova tarifa za poštne storitve. Poština za pisno do 20 gramov v notranjem prometu je 0,50 din, za tujino pa 1,25 din, za dopisnico oziroma razglednico v notranjem prometu 0,30 din, za tujino pa 0,75 din. Poština za težja pisma se ustrezno poveča in tako na primer znaša za 250 gramov v notranjem prometu 1,80 din, za tujino pa se poveča za vsakih 20 gramov teže za 0,70 din.

Ceprav skupnost jugoslovskih PTT še ni napovedala nobenih sprememb pri rednih znamkah, jih lahko pričakujemo. Sedanja nova serija rednih znamk s portretom predsednika Tita je prirejena za staro poštino, po kateri je bila osnovna cena za pismo v notranjem prometu 0,30 din in za dopisnico 0,20 din. Pričakujemo lahko dopolnilno serijo rednih znamk z nekaterimi novimi vrednostmi in z nekaterimi sedanji znamkami v spremenjenih barvah. Prav gotovo je, da bodo znamko za 0,30 din natisnili v zeleni barvi (sedaj rdeča), znamko za 0,50 din pa v rdeči barvi. Zaradi teh sprememb bodo najbrž spremenili tudi barve nekaterih drugih rednih znamk. Pričakujemo lahko tudi novi znamki za avtomate, ker bodo prav gotovo tudi avtomate priredili novi poštnini.

Kaj lahko svetujemo filatelistom? Cimpelj naj kupijo redno serijo poštih znamk, da ne bi ostali brez posameznih znamk. Lahko predvidevamo, da bo Biro za znamke prenehal tiskati nekatere sedanje vrednote. Prav tako naj kupijo tudi obe novi znamki za avtomate, ker jih v sedanjih barvah najbrž ne bodo več tiskali.

Tudi priložnostni znamki za »Teden otroka« in »100-letnica Narodnega gledališča v Beogradu bosta imeli glede na novo poštino vrednost po 0,50 dinarjev. Kakšne vrednosti bodo imele noveletne znamke, je zaenkrat težko predvideti.

Doplačilna znamka RK

Kakor vsako leto, tako bo tudi letos Skupnost jugoslovskih PTT dala v prodajo doplačilno znamko za 0,05 dinarjev, ki jo bo treba uporabljati za obvezno doplačilo v tednu Rdečega križa od 5. do 11. maja 1968. Izkupiček je namenjen tej or-

Naša ulica

Po kosilu se je Dolje nenadoma odločil. »Oblecil se,« je dejal ženi, »šli bomo na sprehod. Tudi otroka bo to veselilo.«

»Ali z avtomobilom, očka?« je takoj vprašal.

»Na sprehod se ne hodi z avtomobilom,« je pribil Dolje.

In so šli.

Sprehod

Otrok je stekel čez pravkar ozeleto trato in že se je prikazal možak z uradno cepico na glavi. Pokazal je na tablico »Ne hodi po travici in dejal: »Petsto din kazni!«

Nekaj časa se je Dolje prepiral, potem je plačal. Ko so šli naprej, je trdno držal otroka za roko.

Zavili so iz parka proti gozdiču in glet; na trati ob potoku so bili Boričevi. Borič je sedel na zločljivem stolčku in žulil pivo, Borička se je izegovala po blazini, hčerčica se je igrala z žogo.

»Že dolgo te nisem videl. Pridi,« je že od daleč vpil Borič in mahal.

Stopili so bliže in Borič je vzel iz prtljavnika še dva zločljiva stolčka, iz avtomobilskega hladilnika še eno steklenico in sladolez za malega Doljeja.

»Kar po domače,« je dejal, kot bi bil v svoji kuhinji.

»Kje imate pa avtomobil?« je vprašal.

»Doma. Šli smo na sprehod,« je rekel Dolje. »Človek se mora tudi razgibati, ni da bi vedno posedal po krčmah.«

Sedli so in pili pivo.

Polem so Boričevi dejali, da grede še nekam na obisk, in poslovnili so se.

»Prav nesramen tip je tale Borič. Lahko bi nas peljal domov. Zdi se mi, da se mi peta pri levem čevlju majo,« je dejala Dolječica.

»Mene pa novi čevlji žulijo,« je povedal deček in na jok mu je šlo.

»Pohitimo, cigaret mi je zmanjkalo,« je dejal Dolje.

Po dobrem streljanju hoje je začel deček šepati, nekaj deset korakov naprej je zajokal.

»Ne morem več hoditi,« je hlapaje iztisnil iz sebe.

Dolje si ga je zadel za vrat in šli so naprej.

»Zdaj zdaj se mi bo dokončno odlomila peta,« je dejala Dolječica obtožujoče, in še preden so prišli do doma, se ji je res.

Večerja jim je teknila kot že dolgo ne. Ko so se odpravljali spat, pa sta jih obiskala Korenova.

»Kje ste bili popoldne? Iskala sva vas,« je dejala Korenovka.

»Šli smo na sprehod,« je dejal Dolje.

»Bilo je imenitno,« je dodala Dolječica.

»Šli smo peš,« je dejal mali Dolje.

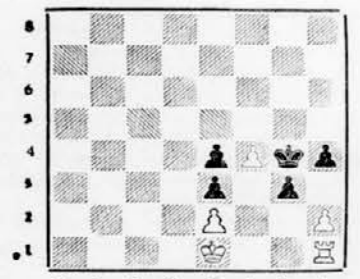
»Peš? Na sprehod?« sta bila čisto presenečena Korenova.

»Da, Dolje, ti imaš pa vedno odlične ideje,« je še dodal Koren z zavistjo.

EVGEN JURIC

Šah

64.
BOGDAN CVEJIC
Beograd
Original

Pomožni mat v treh potezah

Beli: Kel, Th1, e2, f4, h2 (5)
Črni: Krg4, e3, e4, g3, h4 (5)

Beograjski problemist Bogdan Cvejic se je rodil leta 1913. Končal je pravno fakulteto in glasbeno akademijo v Beogradu. Po poklicu je operni, simfonični in zborovski dirigent ter skladatelj. S problemskim šahom se ukvarja od leta 1963 in ima doslej doma in v tujini objavljenih 58 problemov vseh vrst. Osvojil je nekaj prvih nagrad, častnih priznanj in pohval in je tvorec nove heterodokсне figure »Zorkov«. V praktičnem šahu je drugokategornik. — Njegov gornji pomožni mat je prvi analitični problem našega turnirja v sestavljanju šahovskih problemov za 1968. leto. Za šahovski problem rečemo, da je analitičen, če moramo še pred začetkom reševanja opraviti analizo prejšnjih dogodkov, da bi ugotovili, ali smemo vleči določene poteze ali ne. Analitični šahovski problemi sodijo v najbolj zanimivo področje problemske tematike, ker jih ni mogoče rešiti brez pravilne analize prejšnjih potez. Zato jih upravičeno uvrščamo med miselno najtežje šahovske probleme. To je tudi razlog, da pri analitičnih problemih z običajnimi potezami ne boste dosegli ničesar. Ideja je namreč pri problemih več vredna kot vse drugo: ideja je vse — vse drugo nič! Morda pravijo ravno zato, da je problemski šah — poezija šaha.